

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ZORUNLU KIRSAL DÖNÜŞÜM VE FOLKLORA ETKİLERİ:
YUKARIKÖY VE ÇAMKALABAK ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERKCAN ÇAKIR

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MEHMET ALİ YOLCU

ÇANAKKALE – 2025

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**ZORUNLU KIRSAL DÖNÜŞÜM VE FOLKLORA ETKİLERİ:
YUKARIKÖY VE ÇAMKALABAK ÖRNEKLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERKCAN ÇAKIR

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MEHMET ALİ YOLCU

ÇANAKKALE – 2025

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Berkcan ÇAKIR tarafından Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU yönetiminde hazırlanan ve 21/01/2025 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Zorunlu Kırsal Dönüşüm ve Folklor Etkileri: Yukarıköy ve Çamkalabak Örnekleri**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU
(Danışman)

Doç. Dr. Mustafa DİNÇ

Doç. Dr. Mustafa AÇA

.....

.....

.....

Tez No : 10696476

Tez Savunma Tarihi : 21/01/2025

Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU

İSİM SOYİSİM

Enstitü Müdürü

../../2025

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Berkcan ÇAKIR

21/01/2025

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Ali Yolcu'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma süresince değerli zamanlarını ayıran saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Sever'e, lisans eğitimimden itibaren emeklerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Selahittin Tolkun'a teşekkürlerimi sunarım. Derleme süreci boyunca benimle birlikte çalışmalara katılan arkadaşım Beyza AÇAK'a; tez sürecinde bana destek olan arkadaşım Barışcan Topçu'ya, Ali Berkay Kurt'a ve çalışma sahasında bizleri güzel karşılayan Yukarıköy ve Çamkalabak köyü sakinlerine teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca bütün zorlukları benimle birlikte göğüsleyen ve hayatımın her evresinde maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen değerli babam Ali ÇAKIR'a, değerli annem Ayten ÇAKIR'a, değerli ağabeyim Şafak ÇAKIR'a ve değerli yengem Gamze ÇAKIR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Berkcan ÇAKIR

Çanakkale, Ocak 2025

ÖZET

ZORUNLU KIRSAL DÖNÜŞÜM VE FOLKLORA ETKİLERİ: YUKARIKÖY VE ÇAMKALABAK ÖRNEKLERİ

Berkecan ÇAKIR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ali YOLCU

21/01/2025, 119

Toplumların benliğini ve ortak bir kimlik oluşturmalarını kültürleri sağlar. Kuşaklar arası aktararak devam eden kültür, toplumların varlığını sürdürebilmesi için önemlidir. Kültürün, özüne ve devamlılığına zarar veren bazı riskler bulunmaktadır. Bu riskler, insan kaynaklı ve doğal kaynaklı olabilmektedir. Toplumların kültürel varlığına etki edebilen doğal afetlerin başında deprem gelmektedir. Deprem, meydana geldiği toplumlarda maddi ve manevi yıkıcı etkilere neden olmaktadır. Özellikle deprem sonucunda insanların, can güvenliği ve devlet politikası sonucu başka yerlere zorunlu göç etmesi; kültürel karmaşaya ve değişime neden olmaktadır. Türkiye'nin önemli bir gerçeği olan depremin, tarihte yaşattığı yıkıcı sonuçlar göz önünde bulundurulduğu zaman; kültürel sonuçlarına yönelik folklor çalışmaları yapılması ve sonuçlarının folklor ürünlerine olan etkileri açısından değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu açıdan çalışmada, Yörük kültürünü günümüzde adeta zaman durmuşçasına yaşatmakta olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin folklor ürünlerinin kayıt altına alınmış, 2017 yılında gerçekleşen Ayvacık Depremi sonucunda, iskân politikası ile zorunlu kırsal dönüşüme uğrayan köylerde folklor değişimleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Deprem, Zorunlu Göç, Folklor, Yörük, Zorunlu Kırsal Dönüşüm

ABSTRACT

FORCED RURAL TRANSFORMATION AND ITS EFFECTS ON FOLKLORE: EXAMPLES OF YUKARIKÖY AND ÇAMKALABAK

Berkean ÇAKIR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Turkish Language and Literature Department Master's Thesis

Advisor: Prof. Dr. Mehmet Ali Yolcu

01/21/2025, 119

Cultures provide societies with their identity and the formation of a common identity. Culture, which is transmitted between generations, is important for the survival of societies. There are some risks that harm the essence and continuity of culture. These risks can be human-induced and natural. Earthquakes are the most important natural disasters that can affect the cultural existence of societies. Earthquakes cause material and spiritual destructive effects in the societies where they occur. Especially, the forced migration of people to other places due to security of life and state policy as a result of earthquakes causes cultural chaos and change. When the devastating results of earthquakes, which are an important fact of Turkey, are taken into consideration in history, it is important to conduct folklore studies on their cultural results and to evaluate their results in terms of their effects on folklore products. In this respect, the study recorded the folklore products of Yukarıköy and Çamkalabak villages, where the Yörük culture continues to live as if time has stopped today, and as a result of the Ayvacık Earthquake in 2017, folklore changes in the villages that underwent forced rural transformation with the settlement policy were examined.

Keywords: Culture, Earthquake, Forced Migration, Folklore, Yörük, Forced Rural Transformation

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Ayvacık İlçesinin Tarihçesi.....	1
1.2. Ayvacık İlçesinin Coğrafyası ve İklimi.....	4
1.3. Ayvacık İlçesinin Nüfusu.....	5
1.4. Ayvacık İlçesinin Ekonomisi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yörük.....	7
2.2. Deprem	10
2.3. Göç	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1. Evren ve Örneklem Grubu.....	23
-----------------------------------	----

3.2. Veri Toplama Teknikleri.....	23
-----------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	25
ARAŞTIRMA BULGULARI	

4.1. Yukarıköy ve Çamkalabak Köyleri	25
4.2. Halk İnanışları	31
4.3. Bayramlar ve Törenler.....	38
4.3.1. Dini Bayramlar.....	39
4.3.2. Hıdırellez.....	43
4.3.3. Aşure Ayı.....	44
4.3.4. Köy Hayır.....	45
4.4. Geçiş Dönemleri.....	46
4.4.1. Doğum.....	47
4.4.2. Kız Kınası (Altı Aylık Kınası).....	56
4.4.3. Sünnet.....	57
4.4.4. Askerlik.....	58
4.4.5. Evlenme.....	59
4.4.6. Ölüm	71
4.5. Halk Meteorolojisi	78
4.6. Halk Mutfağı	79
4.7. Halk Hekimliği	84
4.8. Halk Mimarisi	86
4.9. Giyim-Kuşam Kültürü	91
4.9.1. Kadın Giyim-Kuşamı	92
4.9.2. Erkek Giyim-Kuşamı	95
4.10. El Sanatları Geleneği	96
4.10.1. Dokumacılık	97
4.10.2. Kaşıkçılık	99
4.11. Çocuk Oyunları	100
4.12. Sözlü Edebiyat Ürünleri.....	104

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ

108

5.1. Sonuç	108
KAYNAKÇA	113
EKLER	I
EK 1. SÖZLÜ KAYNAKLAR	I
EK 2. FOTOĞRAFLAR.....	II
ÖZGEÇMİŞ	XIV

SİMGELER VE KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AFAD	Afet ve Acil Durum
BM	Birleşmiş Milletler
Cm.	Santimetre
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
KK	Kaynak Kişi
%	Yüzde oranı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türk Diyanet Vakfı
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
URL	Uniform Resource Loader
vb.	Ve Benzeri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	2017 Ayvacık Depremi Verileri	12
Tablo 2	Göç Türlerinin Sınıflandırılması	16

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Yukarıköy'ün Son 10 Yıllık Nüfus Verileri	27
Şekil 2	Çamkalabak Köyünün Son 10 Yıllık Nüfus Verileri	27

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel No	Görsel Adı	Sayfa No
Görsel 1	TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası'nın bölgede gerçekleşen depremler görseli	13
Görsel 2	Ayvacık Depremi'nden sonra Yukarıköy'de evi yıkılan bir vatandaş.	13
Görsel 3	Deprem sonrası evi yıkılan köy halkından kaldıkları çadır örneği.	14
Görsel 4	Depremden sonra Yukarıköy'e kurulan çadır ve konteynerler.	14
Görsel 5	Yukarıköy yeni deprem konutları yapım aşamasında.	21
Görsel 6	Çamkalabak köyü yeni deprem konutları.	22
Görsel 7	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum tarafından 1. Etap Anahtar Teslim Töreni.	22

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Ayvacık İlçesinin Tarihçesi

Antik dönemden günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Ayvacık, Çanakkale iline bağlı bir ilçedir. Efsanelere konu olan İda Dağı (Kaz Dağları) ve Assos antik kentinin yer aldığı Ayvacık, tarih ile doğanın iç içe geçtiği bir Ege ve Marmara bölgesi ilçesidir. Tarihin birçok dönemine tanıklık eden Ayvacık, kazı çalışmalarından elde edilen buluntularla geçmişi aydınlatan önemli bir merkezdir. Özdemir'e göre, Ayvacık'ın bulunduğu Biga Yarımadası (antik Troas Bölgesi), tarih öncesi dönemlerden itibaren Doğu ve Batı kültürlerinin iletişim kurmasına olanak sağlayarak adeta bir köprü görevi üstlenmiştir. Bu bölge, aynı zamanda farklı kültürlerin birbirine karışmasına olanak tanıyan nadir yerleşim yerlerinden biridir (Özdemir, 2008: 57-61). Özdemir'in aktardığı bilgiler ışığında, insanların avcılık ve toplayıcılığa dayalı göçebe yaşam biçiminden vazgeçerek tarıma dayalı yerleşik hayata geçtiği Neolitik Çağ (M.Ö. 8000-5500), insanlık tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Çanakkale'nin ilk Neolitik yerleşim yerlerinden biri olan Bademli köyü yakınlarındaki Coşkuntepe'de, M.Ö. 6000 yıllarında geçimlerini balıkçılık ve hayvancılıkla sağlayan bir topluluğun yaşadığı bilinmektedir. Coşkuntepe, Ayvacık yöresinde yer almaktadır (Özdemir, 2008: 57-61).

Coşkuntepe tarıma elverişli olmayan engebeli ve dağlık bir tepeye kurulmuştur. Ege denizinin kıyısına bakan Coşkuntepe'de insanlar tarıma elverişli olmadığı için geçimlerini sağlamak için özellikle balıkçılık ve midye, istiridye toplayarak geçimlerini sağlamışlardır. Denize yakın olmasının avantajından kaynaklanarak ilkel deniz ticaretiyle uğraşmışlardır. Coşkuntepe'nin bulunduğu bölge aynı zamanda volkanik bir alan olduğundan dolayı bölgede çakmaktaşı çok fazla bulunmaktadır. Kesin olarak bilinmemekle birlikte bölgedeki çakmaktaşılarının denizcilere satıldığı düşünülmektedir. Coşkuntepe köylüleri etrafında bulunan doğal andezit blokları işleyerek değirmen taşı yaptıkları ve bunu ticarete değiş tokuş karşılığı aracı olarak kullandıkları bilinmektedir. Çanakkale'nin ilk yerleşim yeri olarak bilinmekte olan Coşkuntepe'nin ilçe sınırlarında bulunması Ayvacık yöresi için önemli bir kültürel mirastır (Özdemir, 2008: 57-61).

Gülpınar yerleşmesi, Ayvacık yöresinin Kalkolitik Dönem’de M.Ö 4500 civarında yerleşim yeri olarak iskân görmüştür. Gülpınar köyünde Apollon Smintheus kutsal alanı kazı çalışmalarında varlığına tesadüf eseri rastlanılan Gülpınar yerleşmesi Ayvacık yöresi için öneme sahipken aynı zamanda Batı kültür tarihini aydınlatma konusunda da önemli yere sahiptir (Özdemir, 2008: 57-61). Kalkolitik Gülpınar köyü insanları denize 1 kilometre mesafede bulunmasından dolayı ağırlıklı olarak balıkçılık, istiridye ve midye toplayıcılığı ile uğraşmışlardır. Bununla birlikte yapılan kazı çalışmalarında bulunan bitki kalıntılarından yola çıkarak tarım ile peynir yapımında süzgeç niteliğinde kullanılan çanaklara ulaşılmış ve hayvancılıkla ilgilendikleri saptanmıştır. Köy halkının çalışmalar sırasında elde edilen bilgilere göre çanak-çömlek yapımında ve dokumacılıkta çok gelişmiş oldukları değerlendirilmiştir. Gülpınar köyü kazılarında elde edilen bilgilere göre hem Troya bölgesinde hem de Batı Anadolu’da en eski dokumacılık örneklerine rastlanmaktadır. Bu bilgiler ışığında Ayvacık yöresinin Kalkolitik dönemde çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Özdemir, 2008: 57-61).

Ayvacık yöresi sahil kesimleri Erken Tunç Çağı’nda (M.Ö 3000-2000) önceki dönemlere göre daha yoğun bir şekilde iskân edildiği görülmektedir. Bu dönemde ticaretin geliştiği, bakırın kullanılmaya başlandığı, tarımın daha fazla yapıldığı, yerleşim yerlerinin daha fazla artış gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde en önemli yerleşim yeri Troya’dır (Özdemir, 2008: 57-61). Biga Yarımadası’nın batı sahili boyunca uzanan çok fazla Erken Tunç Çağı yerleşmesi vardır. Bu yerleşmelerin özellikleri deniz yolu rotası üzerinde, denize doğru uzanan burunlar ve tepecikler üzerine kurulmalarıdır. Bu tip yerleşmelere en güzel örneklerden biri Gülpınar köyü sahil kısmında bulunan Külahlı yerleşmesidir. Benzer bir şekilde Tuzla ve Kösedere arasındaki sahil kesiminde Tuzla ve Larisa/Limantepe adlı iki yerleşim yeri daha bilinmektedir. Ayvacık’ın Edremit körfezine bakan kesiminde Yakın Tunç Çağı yerleşim yerleri bulunmaktadır (Özdemir, 2008: 57-61).

Ayvacık ilçesi, Behramkale köyü sınırları içerisinde yer alan Assos Antik Kenti, bölgenin en önemli yerleşim yerlerinden biridir. Kentte ilk yerleşim yazılı kaynaklar ve arkeolojik verilere göre Geç Tunç Çağı’na kadar gitmektedir. Assos Antik Kenti; Homeros’un aktardığı bilgilere göre Kaz Dağları eteklerinde yaşayan yerli halk Lelegler tarafından, Lesboslu Hellinkos’a göre ise Midilli Adası’nda oturan Aioller tarafından kurulduğu söylenmektedir. Kent M.Ö 560 yılında Lidyalıların hâkimiyeti altında olup M.Ö

547 yılında Perslerin hâkimiyetine geçmiştir (Tombul, 2015: 129). M.Ö 348-345 senelerinde bilim merkezi olarak tanınan Antik Kent, M.Ö 334'de İskender'in hâkimiyetine geçmiş, M.Ö 244'de ise Bergama Kralı hâkimiyetine geçmiştir. Bu dönemde Apolonia adıyla bilinen antik kent M.Ö 133 ile M.S 330 tarihleri arasında Roma hâkimiyetinde kalmış, sonrasında Bizans İmparatorluğu döneminde psikoposluk merkezi haline gelmiştir. Bugün bulunduğu köyün adı olan Behram, Bizans subayı Mechram'dan geldiği ilişkilendirilmektedir (Çiçek, 2010: 19). 1080 yılında Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah tarafından fethedilmiş ama 1097 yılında Aleksus tarafından tekrar geri alınmıştır. 13. Yüzyılda bölge tekrardan Türkler tarafından kalıcı olarak hâkimiyet altına alınmıştır (Tombul, 2015: 129-130).

Özcan'ın aktardığı bilgilere göre tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ayvacık ilçesinde yaşayan ilk topluluklar Mysyalılar ile Luviler'dir. Yöre, ardından Hititler, Lidyalılar ve Perslerin hâkimiyetine girmiştir. M.Ö. 334'te Büyük İskender'in aldığı bu bölge, onun ölümüyle Bergama Krallığı'na bağlanmış, daha sonraları ise Roma ve Bizans idaresine girmiştir. Selçuklu beylerinden Emir Çaka Bey, bugünkü Ayvacıklıların ataları sayılan pek çok Oğuz ve Türkmen boyunu (Ahmetçe, Çetmi/Çepni, Karakeçili, Kızılkeçili vb.) bölgeye yerleştirmiştir. Bu boylar, Haçlı Seferleri sırasında bölgeden geçen Haçlı ordularına karşı koymuşlardır. Karesi Bey'in ölümünden sonra başlayan taht kavgalarından faydalanan Osmanlılar, I. Murat zamanında Ayvacık bölgesini alarak yarım asır süren Karesi hâkimiyetine son vermişlerdir (Özcan, 2020: 35). Karesi Bey'in kurduğu Kızılcatuzla kazası I. Murat devrinden itibaren bölgenin merkezi haline gelmiştir. Fakat ulaşım güçlüğü sebebiyle ilçe merkezi, 1876'da Ayvalıoba'ya (bugünkü Ayvacık) nakledilmiştir (T.C. Ayvacık Belediyesi, 2024).

İlçenin ilk hangi tarihte kurulduğu tam olarak belirlenemese de ilk olarak 1514 Çaldıran Savaşı'ndan sonra kurulduğu düşünülmektedir. Abay ve Şimşek'in de aktardığı bilgiler de bu düşüncüyü desteklemektedir. İlçenin 1330-1335 tarihleri arasında 15-20 haneli Kızılcatuğlu adlı bir köy olduğu ama ilk olarak hangi tarihte kurulduğu bilinmemektedir. İlçenin gelişmesiyle ilgili anlatılan hikâyeler de vardır. Aslen Tiflisli olan Ümmühan Hanım Ayvacık'a yakın bir yerlerde han sahibidir. 1514 Çaldıran seferi nedeniyle bölgede askerler Ümmühan hanımın hanında konaklamaktadırlar. Konaklayan askerlerden birini savaşta ölen kocasına benzetir ve onunla evlenir ve Ayvacık'a (Ayvalıoba) yerleşir. Ümmühan Hanım bahçesine bir ayva ağacı diktiği ve ayvanın cılız olduğunu görünce küçük ayva anlamına

gelen “Ayvacık” adını vermiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Daha sonra civar köyleri de dolaşarak (Küplü, Doğanlar ve Garipler) Ayvacık’a yerleşmelerini sağlamıştır (Abay ve Şimşek, 2008: 3). Kurtuluş Savaşı döneminde Yunan birlikleri 28 Mayıs 1919’da deniz yoluyla Ayvacık’a çıkartma yaparak işgale başlamış, 4 Temmuz 1920’de Ayvacık ilçe merkezini ele geçirmişlerdir. Büyük Taarruz sonrasında Milli Kuvvetler 21 Eylül 1922’de Ayvacık ilçesini işgaline son vermiştir. 1876 yılında ilçe olan Ayvacık, 1926 yılında Ezine’ye bağlanmıştır. 1928 yılında Millî Mücadeleye olan katkılarından dolayı tekrar ilçe statüsüne kavuşmuştur (T.C. Ayvacık Belediyesi, 2024).

Tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapan Ayvacık ilçesinin; Murad Hüdavendigâr Camii, Murad Hüdavendigâr Köprüsü, Apollon Symintheion Ören Yeri, Adatepe Zeytinyağı Müzesi, Assos Athena Tapınağı, Köyden Kente Teknoloji Müzesi, Mıhlı Şelalesi gibi tarihi ve turistik alanları vardır.

1.2. Ayvacık İlçesinin Coğrafyası ve İklimi

Ayvacık ilçesi, il merkezine 74 kilometre uzaklıkta, Biga Yarımadası’nın güney batısında yer alıp Kaz Dağları eteklerinde bulunmaktadır. Ege Denizi ve Edremit Körfezi’ne kıyısı olan Ayvacık ilçesi; kuzeyinde bulunan Ezine ve Bayramiç ilçeleriyle sınırı, doğusunda Balıkesir ili bulunmaktadır. Yunanistan’ın Midilli adasına 4 mil uzaklıktadır. Asya ve Anadolu’nun en uç noktası olan Bababurnu ilçenin sınırları içinde bulunmaktadır (Abay ve Şimşek, 2008: 3). İlçenin yüzölçümü 874 kilometrekaredir. 83 kilometre sahil şeridiyle ile Çanakkale’nin en uzun sahil şeritlerinden birine sahiptir. Denizden yüksekliği 274 metre olan ilçenin %52’si ormanla kaplıdır. İlçe tarımsal anlamda verimliliğe sahip Tuzla, Kösedere ve Babakale ovalarına sahiptir. Dağların denize paralel olarak uzanmasından dolayı çok önemli koyları bulunmaktadır. Bu koylar ile birlikte son zamanlarda turizm anlamında çok fazla ilgi görmektedir (T.C. Çanakkale Valiliği, 2024).

Ayvacık ilçesinin Edremit Körfezi’ne bakan güney kıyısı Akdeniz ikliminin etkisinde yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. İlçenin iç kısımları ise daha çok Marmara ikliminin etkisinde olup yazları Akdeniz iklimine göre serin ve az da olsa yağışlı, kışları ise ılık ve yağışlıdır.

1.3. Ayvacık İlçesinin Nüfusu

Ayvacık ilçesi zengin kültürü ve verimli topraklarıyla hem yerli halkın yaşaması için olanak sağlamış hem de dışarıdan göç almıştır. İlçedeki Yörük ve Türkmen köyleri kendilerine özgü kültürlerine bağlı şekilde yaşamaya devam etmektedir (Abay ve Şimşek, 2008: 3). Ayvacık ilçesine bağlı 64 köy ve 2 belde bulunmaktadır. TÜİK'ten alınan 2023 ADNKS verilerine göre; Ayvacık ilçesinde 35.141 kişi yaşamaktadır. Nüfusun çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. İlçe merkezinde nüfus 10.172, köylerde yaşayan nüfus 24.969'dur. Çanakkale ilinin en kalabalık beşinci ilçesidir (TÜİK, 2024). Turizmin odak noktalarından olan Ayvacık ilçesi, turizm sezonlarında mevsimlik göçler sayesinde nüfusu daha da artmaktadır.

1.4. Ayvacık İlçesinin Ekonomisi

Ayvacık ilçesi, iklim şartlarının elverişli olması ve verimli topraklara sahip olmasından dolayı ilçe halkının geçim süreçlerini sağlamaktadır. İlçe halkı geçim kaynağının çoğunluğunu tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır: “Ayvacık köyleri, bulundukları mevkilere göre; kuzey tarafına düşen Kaz Dağı eteklerindeki orman köyleri Dere kolu; güneydoğusuna -Küçükkuyu istikametine- düşen köyler Yalı kolu ve güney batısında -Baba Burnu yönünde- bulunan köyler ise, Kıran kolu olarak adlandırılmıştır. Dere kolu köyleri çoğunlukla orman işleriyle ve hayvancılıkla geçimini sağlar. Yalı kolu ise, zeytinciliğin miktar ve kalite olarak yüksek olduğu bölgedir. Kıran kolu adından da anlaşıldığı üzere Türkiye ortalamasının çok altında yağış alması sebebiyle ziraata elverişli değildir. Bu köylerde küçükbaş hayvancılık ve halıcılık en önemli üretim alanıdır.” (Abay ve Şimşek, 2008: 3).

Tarımda zeytin ve zeytinyağı üretiminin yanında özellikle Kösedere ve Tuzla Ovası'nda domates üretimi ilçe halkının tarımsal anlamda en önemli geçim kaynaklarıdır. Abay ve Şimşek'in aktardığı bilgiler doğrultusunda son zamanlarda; Antep fıstığı ve narenciye tarımsal anlamda önemli bir ekonomik gelir sağlamaktadır (Abay ve Şimşek, 2008: 3). Son zamanlarda yapılan Ayvacık Barajı ile birlikte yapılan sulama kanalları tarımda verimi arttırmıştır. İlçenin bir diğer geçim kaynağı hayvancılıktır. İlçe halkı genellikle küçükbaş hayvan tercih etmektedir. Özellikle yazları Kaz Dağları'na yaylaya

ıkararak yayla geleneğini devam ettirmektedirler. Hayvancılıkta süt ve peynir üretimi ile önemli gelir sağlamaktadırlar.

nemli tarihi kalıntılara sahip olan ve dağların denizlere paralel olarak uzanmasından dolayı uzun bir sahil şeridine ve birçok güzel koya sahip olan Ayvacık, son zamanlarda turizmin odak noktası haline gelmiştir. Küçükkuyu, Assos, Kaz Dağları gibi önemli turizm alanları son zamanlarda ilçe halkına ekonomik anlamda büyük gelirler sağlamıştır. İlçe halkının bir diğer önemli gelir kaynağı ise halı dokumacılığıdır.

Ayvacık ilçesi, tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasının yanı sıra, doğal güzellikleriyle de turizm açısından önemli bir konuma sahiptir. Özellikle yaz aylarında turizmin canlı olduğu dönemde, ilçe nüfusu 10 katına kadar çıkmaktadır. Ulaşım olanakları ve turizm işletmelerinin sunduğu imknlar, Ayvacık'ı ziyaret edenlerin ilgisini çeken başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Yaz aylarında turizm acenteleri tarafından bölgeye çok sayıda tur düzenlenmektedir. Türkiye Turizm Ansiklopedisi'nin 2017 yılı verilerine göre, Ayvacık'ta 18 turizm işletme belgeli otel (1.589 yatak kapasiteli), 63 belediye işletme belgeli otel (3.777 yatak kapasiteli) ve 146 belediye belgeli pansiyon (5.746 yatak kapasiteli) bulunmaktadır. Ayrıca ilçede beş seyahat acentesi faaliyet göstermektedir (Türkiye Turizm Ansiklopedisi, 2024). Ayvacık'ta başta Behramkale (Assos) antik köyü olmak üzere Adatepe köyü, Babakale köyü, Yeşilyurt köyü, Nusratlı köyü, Kayalar köyü; Kadirga koyu, Assos Antik Liman, Sivrice koyu, Sokakağzı koyu, Killik Koyu ve Aklıman koyu, Kaz Dağları, Mıhlı şelalesi turizm çekim merkezleridir. Ayrıca Hüdavendigar Köprüsü, Hüdavendigar Camii, Ceneviz Köprüsü, Roma Köprüsü, Apollon Smintheus ren Yeri ve Zeus Altarı gibi tarihi eserler ziyaretçilerin uğrak noktalarıdır.

Ayvacık ilçesi, İzmir Otoyolu üzerinde bulunduğu için birçok şehirlerarası otobüsün geçiş gzerghında yer almaktadır. Özellikle yaz aylarında turizmin yoğun olduğu dönemde ilçeye ulaşım oldukça kolaydır. anakkale Otogarı'ndan hareket eden Ayvacık Birlik minibüsleri ile körfezde yer alan Ayvalık, Küçükkuyu ve Burhaniye ilçelerine giden minibüsler Ayvacık'tan geçmektedir. İlçe merkezinde bulunan otogardan, kış ve yaz saatlerine göre değişen seferlerle köylere minibüs seferleri düzenlenmektedir. Bunun yanı sıra, ilçe merkezinde hizmet veren ticari taksiler, ilçenin her noktasına kolayca ulaşım imkânı sunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yörük

“Yörük göçebe hayatını benimsemiş, konar-göçer şekilde yaşamlarını sürdüren topluluktur. Türkmenlerin göçebe şeklinde yaşayan topluluğu olarak bilinen Yörükler, günümüzde Anadolu ve Rumeli’nin çeşitli yerlerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Yörükler doğa ile ayrılmaz bir bağ kurmuş geçmişten günümüze hayvancılıktan yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yörükler yazın yaylalarda, serin otlaklarda ve kışın kışlaklarda daha sıcak ovalarda hayvancılıkla uğraşan büyüklü küçüklü gruplar halinde yaşayan konar-göçer Türklerdir. Bu konargöçer gruplar az sayıda haneler olduğu gibi oldukça çok sayıda (yüzlerce) haneli büyük gruplar da olabilir. Grupların başında yönetici durumunda bir bey bulunur. Kısaca günümüzdeki Yörük kavramını Anadolu ve Rumeli’de konargöçer olarak yaşayan, geçimlerini çoğunlukla hayvancılık ve ziraat ile sağlayan, mevsimlere göre kışlak ve yaylalarda kurdukları evlerde ya da çadırlarda oturan Oğuz Türklerine verilen isim olarak söyleyebiliriz.” şeklinde tanımlamaktadır (Doğan ve Doğan, 2006: 119-120).

Yörük adıyla ilgili birçok tartışma söz konusudur. Genel anlamda kabul gören Faruk Sümer’in aktardığı gibi Yörük, “yörü-mek” fiiline “-k” eki getirilerek türetilmiştir ve “göçebe” anlamına gelmektedir (TDV İslam Ansiklopedisi, 2024). Bazı araştırmacılar, “Yörük” adı yerine “Yürük” terimini kullanmayı tercih etmiş ve bunun nedeni olarak kelimenin yürümek fiilinden türediğini öne sürmüşlerdir. Ancak bu görüşe katılmayanlar, kelimenin kökeninin “yügrük” olduğunu savunmaktadır. Eröz de “yürük” kelimesinin aslında “yügrük”ten türediğini belirtmektedir. “Yügrük” kelimesi, Yörükler ve Türkmenler arasında “cins, kabiliyetli, dirayetli” anlamında kullanılmaktadır. Kaşgârlı Mahmud’un aktardığı bilgilere göre, sıfat olarak kullanılan “yügrük bilge” ifadesinde “bilge” bilgili, akıllı, erdemli anlamlarına gelirken, “yügrük” kelimesi “atak, hızlı koşan, kabiliyetli” anlamındadır. Hatta birbirini kıskanan iki bilgin için şu atasözü söylenmiştir: “Taygan yügrüğün tilkü sewmes / tilki tazının yügrüğünü sevmez.” Dinar Türkmenleri ve Silifke köylerinde düğünlerde gençler, ateş yakmak için odun toplamak amacıyla ormana gönderilir. İlk odunu getiren gence hediye verilir ve köy halkı arasında saygınlık kazanır. Bu odun, “yügrük odunu” olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, bir Yörük aşireti başka bir aşiretten

bahsederken, “Onlar bizden daha yüğrüttür.” ifadesini kullanmaktadır (Eröz, 1965: 122). Doğan’ın ifadesine göre, bu konuyla ilgili çalışmalar ve günümüzde bu grupların kendilerini “Yörük” olarak tanımlamaları göz önüne alındığında, “Yörük” isminin daha doğru bir adlandırma olduğu görülmektedir (Doğan ve Doğan, 2006: 16).

Sümer’in aktardığı bilgilere göre; “Yörük” kelimesine ilk defa 16. yüzyılda rastlanılıp yaygın şekilde kullanılmış olması mümkündür. 16. yüzyılın başında yaşayan Yazıcıoğlu Ali, *Târih-i Âlî Selçûk* kitabında Türk hükümdarı Olcay Han’dan söz ederken onun için “Sahrânişin ve göçkücü idi, yani yaban yurtlu ve yörüktü” der.” Yine aynı kitabında “Ol memleketin sahraları ve bîşeleri (meşe, orman) İğdir’den yörük eviyle doldu” diyerek yörük kelimesini kullanmıştır. Yine Yazıcıoğlu Ali eserinde Akkoyunlu Beyliği’nin kurucusu Karayülük Osman Bey’in oğullarına “Olmasın ki oturak olası ki beylik, Türkmenlik ve yörüklük edenler de kalır.” şeklinde öğütte bulunduğunu rivayet etmektedir (TDV İslam Ansiklopedisi, 2024).

Türkler, Anadolu’ya göç ettikten sonra Orta Asya’daki yaşantılarını yerleşik hayata geçmeye başladıktan sonra değiştirmiştir. Yörükler yerleşik hayata geçmemişler ve Orta Asya geleneklerini yakın zamana kadar genel anlamda sürdürmüşlerdir. Yener Yörükleri “Atlı göçebe Türk kültürüne uygun yaşantılarını diğer birçok Türk topluluğuna göre daha uzun süre devam ettiren ve yerleşik düzene nispeten yakın zamanlarda geçen Türk topluluklarından birisidir. Bu hayat tarzı onların karakterlerine yansıyan ve onların temel özellikleri haline gelmiş birtakım hasletleri vardır.” şeklinde tanımlamaktadır (Yener, 2015: 35).

Yörüklerle ilgili en önemli tartışmalardan biri, onların bir etnik grup olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Andrews’e göre, Yörükler kendilerine özgü bir yaşam tarzı ve kültüre sahip oldukları için bir etnik grup olarak tanımlanmaktadır. Ancak, sıklıkla karıştırılan bir diğer terim ise “Türkmen” ve “Yörük” adlarıdır. Türkmen kelimesi, Oğuzlarda gayrimüslimlerle İslamiyet’i kabul edenleri ayırt etmek amacıyla, Müslüman Oğuzlar için kullanılmaya başlanmıştır. Türk tarihinde “Türkmen” terimi, Oğuzların Müslümanlığa geçişinden sonra Oğuz adının yerini almış, zamanla bu adın yerine kullanılmaya başlanmıştır. 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra Anadolu başta olmak üzere Ortadoğu ve Kuzey Afrika kıyılarına, 24 Oğuz boyuna mensup topluluklar (Türkmenler)

yerleşmiştir. Bu topluluklar, yerleştikleri bölgelerde devlet teşkilatına ilişkin geleneklerini sürdürmüş ve bir süre sonra yerleşik hayata geçmişlerdir. Ancak yerleşik hayata geçmeyip Orta Asya göçebe yaşamını devam ettiren topluluklar, “Yörük” olarak adlandırılmıştır. Dulkadir, Yörüklerin “iyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu’da çadırda yaşayan” anlamlarına geldiğini ve bunların Anadolu’ya, oradan da Rumeli’ye yerleşen göçebe Türkmenler olduğunu belirtmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere, Yörükler bir etnik grup olmaktan ziyade, yaşam tarzlarını göçebe olarak sürdüren Türkmenler olarak görülmektedir (Gelekçi, 2004: 9-18). Eröz’e göre, Türkmen ismi bir boy veya şube adını değil, göçebe yaşam tarzını ifade etmektedir. Anadolu’ya göç ettikten sonra göçebe hayatını sürdüren topluluklar, zamanla Yörük adıyla anılmaya başlamıştır. Tarihi kaynaklarda ise bu iki kelime sıklıkla eş anlamlı olarak kullanılmıştır; örneğin, Türkmân-ı Haleb ve Yörükân-ı Haleb ifadelerinde olduğu gibi (Eröz, 1965: 122).

Son yıllarda toplumda “Türkmen” ve “Yörük” adlarına yeni anlamlar yüklenmiştir. Sünni Türklere “Yörük,” Alevi Türklere ise “Türkmen” denilmeye başlanmıştır. Özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinde yaşayan Alevi Türklere, “Tahtacı” adıyla birlikte “Türkmen” adı da kullanılmaktadır. Eröz, Türkmen ve Yörük adlandırmalarının, zamanla Alevi-Sünni inanç ayrışmasından etkilenecek farklı etnik kökenlere sahip iki ayrı topluluk gibi algılanmaya başladığını ifade etmektedir (Eröz, 1965: 121). Bu adlandırma, araştırma sahasında kaynak kişiler tarafından da sıkça dile getirilmiştir. Kaynak kişilerden biri bu durumu şu şekilde anlatmıştır: “Ben bir yerden duydum. Yörük ile Türkmen birmiş. Orta Asya’dan gruplar halinde gelirken, grubun biri dereden geçmiş. Diğeri dereden geçerken çocuğu düşüyor. Türkmen, orada isyankârlık yapıyor. Yörük oradan Konya’ya, Karaman’a geliyor. Türkmen de Horasan’a gitmiş.” (KK7).

Yörüklerle ilgili bir diğer önemli konu, kendilerini sınıflandırma biçimleridir. Araştırma sahasında konuştuğumuz kaynak kişiler, kökenlerini Orta Asya’dan gelen bir topluluk olarak ifade etmekte, ancak kendilerinden bahsederken farklı bir ırk olarak tanımlamaktadırlar. Daha önce yerleşik hayata geçen köylerde ve ovalarda yaşayan topluluklara “Türk” ifadesini kullanmışlardır. Bu yaklaşım, araştırma sahamızda da kaynak kişiler tarafından sıkça dile getirilmiştir: “Yedi Yörük köyü eskiden bir imiş. Eskiden bütün köyler Çamkalabak köyüne bağlıymış. Biz yedi köy aynı ırkız, aynı Yörük’üz.” (KK5, KK6, KK12, KK21). “Yörük Asya’dan gelmiş, dağlık yere konmuş; Türkler ise ovalara, alçak

yerlere yerleşmiş. Dağlara gidersen ya Yörük bulursun ya Türkmen (Tahtacı). Yörük, havalar ısındığında yaylaya çıkar. Bizim Yörükler de Kaz Dağları'na gidermiş. Yörük, yerli mal (hayvan) kullanırdı. İnek, sığır, keçi, koyunlarımız varmış.” (KK3, KK6, KK25). “Biz kendimize Türk değil Yörük deriz. Ben futbol oynarken bile bana hep Yörük derlerdi.” (KK34). “Bizim Yörük’e demişler ki, Gülpınar’a giderken bir köprü var. Orayı geçtikten sonra oradaki ovaya Türkler gibi yerleşin demişler. Yörük kabul etmemiş. ‘Ben dağlıkta yaşarım,’ demiş.” (KK17).

Eröz’ün aktardığı bilgilere göre, Yörükler ve bir kısım yarı göçebe Alevi ve Sünni Türkmenler, yerleşik hayata geçmiş Türklere yönelik olarak onları biraz aşağı gören bir tutum sergilemiştir. Bu tutum, *Divânü Lügati’t-Türk*’te yer alan “yatuk” kelimesiyle ifade edilmiştir. “Yatuk” kelimesinin asıl anlamı unutulmuş olsa da, tembel anlamına gelmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, göçebe yaşam tarzını sürdüren Yörükler, kendilerini diğer Türk gruplarından farklı ve ayrı bir konumda görmüşlerdir (Eröz, 1965: 123).

2.2. Deprem

Sür’ün tanımına göre depremler kökeni yerin içinde olan yer kabuğu hareketleridir. Ani oluşlarından ve çoğu kez büyük ölçüde can ve mal kaybına sebep olduklarından insanları çok korkutan doğal afetlerden biridir (Sür, 1993: 53). Jeolojik kaynaklı afetlerden olan deprem kaynaklı afetler, yer kabuğu, deniz yüzeyinin yakınında veya derinliklerindeki patlama ve kırılmalar sonucunda oluşmaktadır (Yaman ve Düger, 2017: 4-5). Başka bir tanıma göre bilinmeyen bir zamanda aniden gerçekleşen depremler yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayıdır. AFAD’ın bir başka ifadesiyle deprem, insanın hareketsiz kabul ettiği ve güvenle ayağını bastığı toprağın da oynayacağını ve üzerinde bulunan tüm yapılarında hasar görüp can kaybına uğrayacak şekilde yıkılabileceklerini gösteren bir doğa olayıdır (AFAD, 2024).

Türkiye, genç bir ülke olmasının yanı sıra, deprem gerçeğiyle de yüzleşmektedir. Anadolu toprakları, orojenik kuşaklar ve volkanik etkinliklerin etkili olduğu bölgelerden biri olup, bu durum Türkiye’yi şiddetli deprem riski taşıyan ülkelerden biri yapmaktadır. Aynı şekilde, Akdeniz ülkeleri de bu riski taşımaktadır (Sür, 1993: 54). Türkiye, yüksek şiddetli

deprem bölgeleri arasında yer almakta olup, tarih boyunca büyük depremler yaşamıştır. Gerçekleşen depremler, çoğu zaman büyük yıkımlara ve afet boyutuna ulaşmıştır (Yenilmez, 2023: 43).

Tarihsel olarak Türkiye, birçok şiddetli depremle karşılaşmış ve bu depremler büyük kayıplara yol açmıştır. Özellikle 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri, birçok can kaybı ve şehirlerin büyük ölçüde tahrip olmasına neden olmuştur. Yıkıcı doğal afetler, sadece can ve mal kaybına yol açmakla kalmaz; aynı zamanda ekonomik anlamda da büyük zararlar verir. Depremler, çoğu zaman kaos ortamına neden olup, sonrasında zorunlu kent dönüşümleri ve göçlere yol açarak toplumsal yapıyı etkiler. Bu süreçte, tarihi yapılar büyük oranda tahrip olmakta ve birçok folklorik ürün de kaybolmaktadır.

Tarihin her döneminde büyük depremler yaşamış ve bu deprem gerçeği ülkemiz için önemli bir olgu olmuştur. Kayda geçmiş ilk deprem M.Ö 411 yılında gerçekleşmiştir (Gövercin, 2024: 2). Türklerin Anadolu topraklarına yerleşmesinden önce ve sonrasında birçok yıkıcı deprem olmuştur. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar, 5.0 şiddetinden büyük pek çok deprem meydana gelmiştir. Akbaş, Şenol ve Çalışkan'ın Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, Bölgesel Deprem-Tsunami İzleme ve Değerlendirme Merkezi'nden aldıkları veriler ışığında hazırladıkları tabloya göre, 1924-2024 yılları arasında toplam 94 deprem gerçekleşmiştir. Bu 94 deprem sonucunda 813.523 bina hasar görmüş ve 126.463 can kaybı yaşanmıştır (Akbaş vd., 81-83).

Yüksek şiddetli deprem bölgesi olan Türkiye'nin en büyük fay hatlarından Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın üzerinde bulunan Çanakkale ili birinci derece deprem bölgesidir. TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası'nın hazırladığı deprem raporuna göre Çanakkale ilinde Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın devamı olan iki egemen fay hattı vardır. Bunlardan biri Yenice-Gönen fay hattı ve diğeri Gelibolu Yarımadası'nın altından geçerek Ege Denizi'ne uzanan Saros-Gaziköy fay hattıdır (TMMOB, 2024). Bunların dışında Çan-Biga fay zonu ve Etilil fayı bölgede bilinen fay hatlarıdır. Bu faylar dışında 2017 Ayvacık Depremlerini etkileyen Biga Yarımadası'nın güneybatı kısmında yer alan Tuzla ve çevresini etkileyen Babakale, Tuzla, Çamköy, Gülpınar ve Kestanbol aktif fayları da vardır. Yaklaşık 20 km'yi aşan BKB-DGD eğilimli Tuzla fayı, Tuzla bölgesinin kuzey sınırı olarak kabul edilir. Tüm

bu faylar, Biga yarımadasındaki deprem riskini doğrudan etkiler (Gezer, 2021: 4). Tarihte birçok büyük depremin olduğu Çanakkale ilinin yakın tarihteki en büyük deprem felaketi 1953 yılında 265 can kaybının yaşandığı 7.4 şiddetinde gerçekleşen Yenice-Gönen depremidir (Özmen vd.,1997).

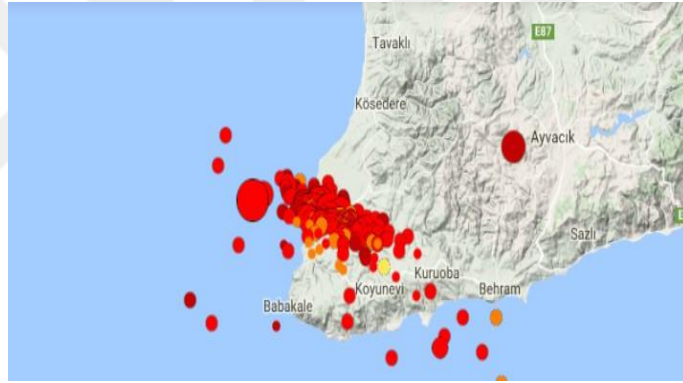
6 Şubat 2017 tarihinde saat 06.52’de Yukarıköy merkezli 5.3 şiddetinde gerçekleşen deprem birçok yerleşim yerini etkilemiştir. Zeminden 8,4 derinliğinde meydana gelen deprem başta Çanakkale, İzmir, Bursa ve İstanbul olmak üzere bütün Marmara Bölgesi’nde hissedilmiştir. Depremden sonraki 10 gün içinde 5.3 şiddetine varan artçı depremler yaşanmıştır. Bölgede 2 ay boyunca 1000’in üzerinde sarsıntı gerçekleşmiştir. Yukarıköy başta olmak üzere; Çamkalabak, Tuzla, Taşgıl, Koyunevi, Bademli, Balabanlı, Koruoba, Çamköy, Kızıkeçili, Babadere, Kocaköy, Gülpınar yerleşim merkezlerinde toplamda 5066 kişi depremden etkilenmiştir.

Tablo 1. 2017 Ayvacık Depremi verileri

Tarih	Büyükölük	Merkez
06/02/2017	5,3 mw	Gülpınar
08/02/2017	4,5 mw	Gülpınar
08/02/2017	4,7 mw	Gülpınar
10/02/2017	4,9 mw	Kocaköy
12/02/2017	5,3 mw	Gülpınar
16/02/2017	4,7 mw	Babakale

6 Şubat tarihinde meydana gelen depremde hiçbir can kaybı yaşanmazken 8 kişi yaralanmıştır. Depremde yapılan tespitlere göre Ayvacık ilçesi Yukarıköy başta olmak üzere toplam 14 yerleşim biriminde 238 ağır hasarlı konut, 75 hafif hasarlı konut ve 31 ağır hasarlı ahır/depo kayıtlara geçmiştir (T.C. Çanakkale Valiliği, 2024). Depremde en çok hasarın kayda geçtiği Yukarıköy’de taş ve çamur sıvamasıyla gerçekleşen tek katlı evler ve ağıllar hasar almıştır. Bununla birlikte diğer yerleşim yerlerinde ağır hasarlı evlerde de aynı durum gözlenmiştir. Beton ve tuğla ile yapılan binalarda ağır hasarlar tespit edilmemiştir.

Depremden sonra Kızılay, AFAD, jandarma ve birçok kurum bölgeye gerekli sevkleri yapmışlardır. Depremden sonra evi hasarlı olan ya da hasarlı olmayan birçok vatandaş evlerine girememişlerdir. Depremin en ağır olarak hissedildiği, 50’den fazla evin yıkıldığı Yukarıköy merkezine AFAD ve Kızılay tarafından çadır ve konteyner kurulmuştur. Diğer köylerden de insanlar yetkililer tarafından buraya taşınmışlardır. Depremden sonra Ayvacık’ta okullar üç gün tatil edilmiştir. Depremden sonra birçok devlet yetkilisi deprem bölgesine gitmiştir. Depremden iki ay sonra dönemin Başbakanı Binali Yıldırım depremin merkezi olan Yukarıköy’e ziyarette bulunmuştur. Aynı zamanda deprem bölgesine birçok haber kanalı gitmiş, buradaki insanlar ile röportaj yapmışlardır. Kayıtlara geçen Kanal D’ye ait “İrfan Değirmenci ile Günaydın” programında muhabir Fulya Öztürk tarafından Yukarıköy’de gerçekleşen canlı yayında 5 büyüklüğünde bir deprem daha meydana gelmiştir.

Görsel 1. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası’nın bölgede gerçekleşen depremler görseli

Görsel 2. Ayvacık Depremi’nden sonra Yukarıköy’de evi yıkılan bir vatandaş.

Görsel 3. Deprem sonrası evi yıkılan köy halkından kaldıkları çadır örneği

Görsel 4. Depremden sonra Yukarıköy'e kurulan çadır ve konteynerler

2.3. Göç

İnsanlar, tarih boyunca bireysel ya da toplumsal düzeyde çeşitli nedenlerle yeni yaşam alanlarına doğru coğrafi yer değişikliği yapmışlardır. Bu yer değişikliği sürecine “göç” denir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, göçü “bireylerin ve toplulukların ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerden dolayı bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma” olarak tanımlamaktadır. Telli, göçü genel anlamda “Canlıların zaman ve mekân boyutları içinde yer değiştirmesi” şeklinde özetlemektedir. Daha geniş bir biçimde, göçü “Belli bir yerleşimde yaşayan nüfusun, çeşitli nedenlerle bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere yerleşmek üzere gittiği dinamik bir süreç” olarak tanımlamaktadır (Telli, 2014: 24). Terzi ve Koçak’a göre ise göç, insanların sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel nedenlerle bir yerden başka bir yere hareket etmesidir. Göç olgusu, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren süregelen ve dünyanın birçok yerinde görülmüştür (Koçak ve Terzi, 2012: 163-165).

İnsanlar, yaşadıkları yerlerde kendilerine ait bir yaşam alanı oluşturur ve bu alanlara göre bireysel ya da toplumsal kültürler ve normlar geliştirir. Göç, sadece coğrafi bir yer değiştirme değil, aynı zamanda bireylerin özel olarak gördükleri yaşam alanlarında oluşturdukları kültür ve normları geride bırakmaları anlamına gelir. Bu durum, sonuç olarak insanlar üzerinde büyük etkiler bırakmaktadır. Sağlam, göçün öncelikle belli bir nüfusun bir yerden bir yere coğrafi hareketi olarak düşünülebileceğini belirtmekte, ancak bunun yalnızca coğrafi bir hareketle sınırlandırılmayacağını, göçün daha kapsamlı ve derin bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Göç, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok unsuru içinde barındıran bir süreçtir (Sağlam, 2006: 33-34).

Özer, göç olgusunu şu şekilde açıklamaktadır: “Canlılar içinde özel bir yeri olan insan ve insana dair olanı değerli ve anlamlı kılan, bunların bulundukları mekânla kurduğu bağıdır. Göç ise, insan ile mekân arasındaki bağı zedeleyen önemli unsurlardan biridir. Bireyler ve topluluklar, çeşitli nedenlerden dolayı bulundukları mekânı terk ederek başka bir mekâna göç etmektedir. Birey ve topluluk açısından göç, mekânsal bir değişikliğe karşılık gelmektedir.” (Ekici ve Tuncel, 2015: 9-10). Ekici ve Tuncel'in ifadeleriyle, insanlar birçok farklı sebepten dolayı yer değişikliği yapmak zorunda kalmıştır. Göç olarak kabul edilen bu kavram, insan ve mekân üzerinde çok yönlü bir etkiyi beraberinde getirmiştir. Göç ile birlikte, başta birey olmak üzere, insana ait inanç, düşünce, kural ve yapıların değişimi ve dönüşümü etkilenmiştir (Ekici ve Tuncel, 2015: 9). Bu yüzden, göç ve insanın sosyal hayatı birbirinden bağımsız olarak düşünülemez.

İnsanın coğrafi yer değişikliği olarak tanımlanan göç, tarihin ilk dönemlerinden itibaren çeşitli nedenlerden kaynaklanan ve devam eden bir olgudur. Göç, birçok sebepten kaynaklanmakta olup, bu nedenler kendi içinde farklı kategorilere ayrılmaktadır. İnsanlık tarihi ilerledikçe, birçok insani ihtiyaç ortaya çıkmış ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda göç, hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu durum sonucunda farklı göç türleri de ortaya çıkmıştır. Göç edilen coğrafyanın konumuna göre; iç ve dış göç olarak, göç edilmesinin durumuna göre; zorunlu ve gönüllü göç, göç edilme sırasında yasalara uygunluk açısından ise düzenli ve düzensiz (yasa dışı) göç, göç sırasında göç eden kişinin niteliğine göre ise; beyin göçü ve işçi göçü olarak ayrılmaktadır.

Tablo 2. Göç Türlerinin Sınıflandırılması

Göç Kriteri	Göç Çeşitleri	
Coğrafyanın Konumuna Göre	İç Göç	Dış Göç
Duruma Göre	Zorunlu Göç	Gönüllü Göç
Yasal Statüye Göre	Düzenli Göç	Düzensiz (yasa dışı) Göç
Niteliğe Göre	Beyin Göçü	İşçi Göçü

Coğrafyanın konumuna göre iç göç, göç eden kişinin yerleşmek için ülke içindeki bir yerleşim yerinden ülke içinden bir başka yerleşim yerine doğru gerçekleşen nüfus yerleşimine denilmektedir. Dış göç ise göç eden kişinin geçici ya da kalıcı olarak yerleşmek için bir ülkeden başka bir ülkeye kendi ülkesinden ayrılmasıdır. Türkiye’de dış göç özellikle 1960’lı yıllarda iş gücü için Avrupa ülkelerine gidilmesiyle başlamıştır (Yetkin, 2019: 31). Duruma göre göç, insanları göç etmesine neden olan durumların sınıflandırılmasıdır. Bu nedenler sonucunda zorunlu ve gönüllü göç olarak ikiye ayrılmaktadır. Zorunlu göç; kişinin ya da toplumun doğal, sosyal nedenlerden ya da devlet politikalarından kaynaklı olarak zorunlu olarak yerinden hareket etmesi veya ettirilmesi. Gönüllü göç ise kişinin hiçbir baskı altında kalmadan ekonomik, sosyal ya da eğitim açısından olumsuz olan bir yerden daha olumlu olan bir yere kendi isteği ile gitmesidir. Sanayi devriminden sonra insanlar için gelişmiş şehirlere yerleşim gönüllü göçün örnekleridir (Yetkin, 2019: 31).

Yasal statüye göre göç, bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek için gerekli evrakların veya yasal statülerin yerine getirilmesi ya da getirilmemesi durumuna göre sınıflandırılır. Vatandaş olunmayan bir ülkede bireyin çalışabilmesi ya da oturum alabilmesi için gerekli yasal mevzuatlar ve izinler gereklidir. Ülkelerin kanun ve yönetmeliklerine uygun olarak gerekli izinleri alıp, yasal yollarla bu süreci ilerleten göç türüne düzenli göç denilmektedir (IOM, 2009: 5). Başka bir ifadeyle, düzenli göç, yasalara uygun göçtür. Bireyin, vatandaşı olmadığı bir ülkeye çeşitli nedenlerle yasalara uygun olmadan izinsiz bir şekilde, yani kaçak yollarla göç etmesine ise düzensiz göç denilmektedir (IOM, 2009: 5). Dünyada birçok örneği bulunan düzensiz göç, bir başka ifadeyle yasa dışı göç, ülkeler için sosyal ve güvenlik sorunları yaratmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, dünyada yaşanan en büyük düzensiz göç örneği, Suriye’de başlayan iç savaş nedeniyle Türkiye ve Avrupa ülkelerine yönelmiştir (Yetkin, 2019: 31). Niteliğe göre göç türlerinden beyin göçü, eğitim görmüş ve

yetenekli kişilerin kendi ülkelerinden, kendilerine daha iyi imkanlar sunan ülkelere yaptıkları göç hareketine denir (IOM, 2009: 5). Genellikle gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere gerçekleşen beyin göçü, bu ülkeler için önemli bir kayıp teşkil etmektedir. İşçi göçü ise, insanların istihdam sağlamak amacıyla bulundukları şehirden başka bir şehre ya da ülkelerinden başka bir ülkeye yaptıkları göç hareketleridir. 1960'lı yıllardan sonra Almanya'ya işçi olarak giden Türkler, işçi göçünün örneklerindendir (Telli, 2014: 26).

Zorunlu göç sürecinde, birey veya toplum, kendi istekleri veya iradeleri dışında, dış etkenler ya da karar vericiler tarafından göç hareketini gerçekleştirmektedir. Göç edilen bölgede gerçekleşen doğal, sosyal, ekonomik veya devlet projeleri gibi nedenler, zorunlu olarak göç edilmesine sebep olmaktadır. Tekeli'nin aktardığı bilgilere göre zorunlu göçlerin üç ana nedeni vardır: Devletlerin belirli projeleri kapsamında hedeflerini gerçekleştirmesi, savaşlar sonucunda yeniden uyum sağlanması ve doğal afetler sonucunda oluşan yıkımlardan kaçmak (Yetkin, 2019: 36).

Telli, zorunlu göçü şu şekilde tanımlar: “Bir başka irade tarafından uygulatılmış ya da yerleşim alanında ortaya çıkan doğal, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik koşullar yaşamayı çok zor hale getirerek, göç kararının temel belirleyenleri olmuşsa gerçekleşen göç türü zorunlu göçtür. Bir başka ifadeyle zorunlu göç, bireylerin kendi istek ve arzuları dışında devlet ya da devlete bağlı bulunan kurum ve kuruluşlar veya muhalif gruplar tarafından uygulanan baskı, şiddet ve zorlama sonucu yaşadıkları yerleşim biriminden göçe zorlanarak göç ettirilmeleri sürecini kapsamaktadır.” (Telli, 2014: 28-29). Birleşmiş Milletler, zorunlu göçü şu şekilde tanımlar: “Ülke içinde yerinden olmuş kişiler; zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin sonucunda ya da bunların etkilerinden kaçınmak için uluslararası düzeyde kabul görmüş hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler ya da kişi gruplarıdır” (BM, 2005: 1). Yenilmez'e göre, dünyada her yıl milyonlarca insan, itici sebeplerden dolayı zorunlu olarak yer değişikliği yapmaktadır. Bu zorunlu yer değiştirmeler toplum hayatı üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Zorunlu göçler, çatışmalar, zulümler, kargaşalar, savaşlar, iç çatışmalar, siyasi baskılar, iklim değişiklikleri, kıtlık, kuraklık, yoksulluk, seller, depremler gibi doğal afetlerden kaynaklanmaktadır. Bu sebepler sonucunda oluşan etkilerden kaçarak insanlar güvenli yerlere göç etmektedir. Özellikle

doğal afetler, toplumsal anlamda istenilmeyen, arzu edilmeyen yıkıcı zararlar vermektedir. İnsanların ölmesine, yaralanmasına, engelli duruma düşmesine sebep olmanın yanı sıra; binaların, iş yerlerinin yıkılmasına, altyapının tahribata uğramasına, ülke ekonomisinin zarar görmesine ve insanların yerlerinden göç ederek kültürel sorunlara yol açmaktadır (Yenilmez, 2023: 40).

Gönülaçan, zorunlu göçleri yerinden olmuşluk ve yerinden edilmişlik şeklinde iki kavramla açıklamaktadır. Yerinden olmuşluk, deprem, sel vb. gibi doğal afetler sonucu göç etmek zorunda kalmayı ifade ederken, yerinden edilmişlik ise politik ve etnik grupların baskı gücü oluşturarak başka grupları göçe zorlamasını ifade etmektedir. Bu tür göçler, daha çok plansız ve ani yapılan göçlerdir (Yetkin, 2019: 36).

Dünyada her yıl milyonlarca insanın hayatı afetler nedeniyle etkilenmektedir. Afetler sonucunda insani faaliyetler ve yaşam alanları zarar görmekte ve bu durum yaşamı sekteye uğratmaktadır. Bu etkilenmeler, insan yaşamında birçok olumsuzluğa yol açar. Bu olumsuzluklardan bir tanesi barınma sorunudur. Barınma, bir insanın güvenli bir şekilde hayatını sürdürebilmesi için en temel ihtiyaçtır. Dünyada birçok ülke, afetler sonucu ortaya çıkan bu sorunlara yeniden yerleştirme ve iskân uygulamaları ile çözümler üretmektedir. Tercan, bu sorunun dünyanın farklı bölgelerinde, doğal kaynaklı ve insan kaynaklı afetler sonucu ortaya çıkan ortak bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple, afetler sonrası ortaya çıkan olumsuzlukların ardından yeniden yerleştirme ve iskân uygulamaları, giderek daha önemli bir sorun haline gelmektedir. Doğal afetler ya da insanların neden olduğu afetler sonucunda, insanlar genellikle istemeden iç iskân yoluyla farklı bir yere yerleştirilmektedir. Bu durum, dünyadaki birçok bölgede olduğu gibi Türkiye’de de toplumsal bir gerçek ve ülkemizin dinamik sorun alanlarından birine dönüşmüştür (Tercan, 2020: 78).

Türk Dil Kurumu (TDK), iskânı “yerleşim, yurtlandırma” olarak tanımlamaktadır. Uzunali, iskânı, "başka bir iradenin, çoğunlukla devlet iradesinin uygun bulunduğu yerde ikamet etme durumu" olarak açıklamaktadır (Uzunali, 2022: 26). İskân kavramı, insan, doğa ve mekân üçlüsünün bütünleşmesi ile başlayan ve sosyal hayata yönelim aşamalarıyla büyüyen dinamik bir olgudur. Bu sürecin temelinde yalnızca yerleşme değil, aynı zamanda daha iyi bir yaşam mücadelesi, uygarlaşma ve çevreyi geliştirme nitelikleri de bulunmaktadır. İskân kavramı, “nüfus ve toprağın dağılımı, devlet hizmetlerinin ülke

geneline yayılması, ülke kaynaklarının kullanılması, etnik grupların, yerel kümelenmelerin, din ve inançların ülke düzeyindeki dağılımı, yerel yönetimler ve yerel sorunların çözümü, devletin egemenliğinin korunması, üretimin arttırılması, üretim artığının değerlendirilmesi” gibi birbirleriyle ilişkili konularla iç içedir (Uzunali, 2022: 26).

Tercan, Türkiye’de afetlerle ilgili yeniden yerleştirme şekillerini incelediğinde iki tür uygulama ile karşılaşıldığını belirtmektedir. “Bu uygulamaların birincisi, afetzedelerin afet öncesi yaşadığı yerleşim birimine (hasar gören yapının bulunduğu yere) yapılan yerleştirme uygulamalarıdır. Afet sonrasında afetten zarar görmüş yapıların iyileştirme veya yenilemeye tabi tutulması, afet yönetimi kapsamında yapılan uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Hasarlı yapıların bulunduğu alanlarda ise dönüşüm ve soylulaştırma uygulamaları, afet öncesi risk yönetimi kapsamında yer almaktadır. Yeniden yerleştirme ile ilgili diğer bir uygulama şekli ise yeni bir yere yapılan yerleştirme (nakil) uygulamalarıdır. Yeni bir yere yerleştirme, afetzedelerin afet öncesi yaşadığı yerleşim birimine yakın veya bitişik bir yere yapılabileceği gibi, eski yerleşim yerinden tamamen bağımsız farklı bir yerleşim yerine de yapılabilmektedir. Afet öncesi yerleşim yerinden farklı bir yere yapılan nakil uygulamaları, en genel şekilde yer değiştirme ve yürürlükteki mevzuatta ise iç iskân kavramlarıyla açıklanmaktadır. Yer değiştirmede en önemli konulardan biri iradenin kimde olduğudur. İradenin afetzedede olduğu durumlar gönüllü serbest göç kavramlarıyla açıklanırken, yer değiştirme iradesinin afetzedede olmadığı durumlar (afetler, iskân ve kalkınma projeleri sonucunda yapılan yer değiştirmeler) ise zorunlu göç ve zorunlu iskân kavramlarıyla açıklanmaktadır” (Tercan, 2020: 80-81).

Genel anlamda beşeri olarak yeniden yurtlandırma olarak adlandırılan iskân uygulamasıyla ilgili, 2006 yılında Resmi Gazete’de “Fiziksel Yerleşim” başlığı altında yayınlanan 5543 numaralı kanuna göre, "Bir aileye yerleşim yerinin elverişsizliği nedeniyle köylerin nakledilmesi veya dağınık yerleşim birimleri ve afet sonucu parçalanmış köylerin toplulaştırılması amacıyla ya da köy gelişme alanından ihtiyaçlılara yapılacak arsa satışından sonra Bakanlıkça belirlenecek kredi miktarı üzerinden verilecek kredi desteğiyle yapılan iskândır" şeklinde açıklanmaktadır (Resmî Gazete, 2006: 26301). Yine bu doğrultuda, 2018 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan 5543 numaralı iskân kanununa göre yeni bir genelge yayınlanmıştır. Buna göre, 7. Maddede “Devlet eliyle iskân çalışmalarında, ailelerin yeni yerleşim yerlerinin uygun alan bulunması halinde eski yerleşim yerlerine yakın olmasına

öncelik verilerek arsa ve/veya arazi sağlanacaktır. Kanun kapsamında yapılacak tüm uygulamalarda seçilecek yeni yerleşim yerleri, tasarruf tedbirleri doğrultusunda öncelikle Hazineden, Belediyeden, Köy Tüzel Kişiliğinden, bağış yoluyla veya bunların sağlanamaması durumunda satın alma ve kamulaştırma yoluyla temin edilecektir” denilmektedir (Resmî Gazete, 2018: 16811). Bu maddeler ile birlikte yeniden yerleştirme ve iskân uygulamaları yasalarla tanımlanıp vurgulanmıştır (Uzunali, 2022: 26-27).

2017 yılında gerçekleşen depremde sonra, depremde etkilenen köylerde hasar tespitleri yapılmış ve 14 yerleşim biriminde 238 ağır hasarlı konut, 75 hafif hasarlı konut ve 31 ağır hasarlı ahır/depo tespit edilmiştir. Bununla birlikte, aktif deprem bölgesi olan köylerde eski evlerin riski de göz önünde bulundurularak çalışmalar başlatılmıştır. 2017 yılında deprem sonrası başlatılan çalışmalar sonucunda yerleşim yerlerinin zemin açısından daha güvenilir ve uygun yerlere taşınması kararlaştırılmıştır. İlk etapta, bir yıl içinde 205 deprem konutunun Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yapılması planlanmıştır. 2 Kasım 2018 tarihinde, noter huzurunda yapılan kura sonucu, 205 yeni konut, dönemin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum tarafından afetzedelere teslim edilmiştir. Çamkalabak köyünde 25 konut, Çamkalabak köyü Kaşkaya Mahallesi'nde 20 konut, Çamkalabak köyü Çamtepe Mahallesi'nde 28 konut, Kızılkeçili köyünde 16 konut ve Yukarıköy'de 116 konut yapılmıştır. İkinci etapta, 2018 yılında AFAD tarafından TOKİ'ye yaptırılan 40 adet konut, 2 Temmuz 2019'da noter huzurunda yapılan kura sonucu afetzedelere teslim edilmiştir. Bektaş köyünde 5 konut, Çamkalabak köyünde 15 konut, Çamkalabak köyü Çamtepe Mahallesi'nde 3 konut, Kızılkeçili köyünde 7 konut ve Yukarıköy'de 10 konut yapılmıştır. Üçüncü etapta, 2019 yılında yapımına başlanan 239 deprem konutu, 2021 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından teslim edilmiştir. Bektaş, Kösedere, Köseler, Belen, Tuzla, Çamköy, Kulfal, Kuruoba, Balabanlı, Babakale, Gülpınar, Koyunevi, Bademli, Kocaköy, Ahmetli, Naldöken, Tamış, Paşaköy, Korubaşı köylerine yeni deprem konutları yapılmıştır. Bunun yanı sıra, yeni talepler doğrultusunda ek konutlar yapılmış ve bunlar da afetzedelere teslim edilmiştir. Şu an çalışmalarını sürdüren birçok konut, sahiplerine teslim edilmek üzere tamamlanmaktadır. Konutlar, 2 yıl ödemesiz, 18 yıl ödemeli olarak afetzedelere sunulmuştur.

Araştırma sahamızdaki köylerden Yukarıköy'ün yeni deprem evleri, eski yerleşim yerinden 200 metre yukarıda bulunan bir mevkiye taşınmıştır. Eski yerleşim yerinde yalnızca

yakın zamanda betondan yapılmış ve hasarı olmayan evler kalmıştır. Karaburun Mahallesi'nde ise hiçbir hane kalmamış olup, yeni deprem evleri Yukarıköy deprem konutlarının bulunduğu bölgeye taşınmıştır. Aynı şekilde, Aşağıoba Mahallesi'nde depremde zarar gören evlerde yaşayan afetzedeler de Yukarıköy deprem konutlarının bulunduğu bölgeye yerleştirilmiştir. Araştırma sahamızdaki bir diğer köy olan Çamkalabak köyünün yeni deprem evleri, eski yerleşim yerinden 500 metre yukarıda bulunan bir mevkiye taşınmıştır. Eski yerleşim yerinde hâlâ çoğunluk yaşamaktadır. Çamiçi Mahallesi'nde evleri zarar gören afetzedeler, Çamkalabak deprem konutlarının bulunduğu bölgeye yerleştirilmiştir. Çamtepe Mahallesi'nde ise yeni deprem evleri, köyün hemen yanında bulunan alana taşınmıştır. Kaşkaya Mahallesi'nde ise yeni deprem evleri, köyün 100 metre yukarısındaki bir mevkiye yerleştirilmiştir. Yeni yapılan deprem konutları, bölgenin mimari yapısına uygun olarak inşa edilmiştir. Evler tek katlı ve 3+1 olarak tasarlanmıştır. Her evin etrafında bir bahçe yapılması için alan bırakılmıştır. Sokaklar planlı bir şekilde çizilmiş ve sokak taşlarıyla düzenlenmiştir. Yukarıköy'de, depremde hasar gören okulun yerine yeni bir ilkokul yapılmıştır. Ayrıca, köy binası inşa edilerek burada kıraathane, muhtarlık odası, market ve gençlik merkezi için bölmeler oluşturulmuştur. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde çocuklar için yeni yerleşim yerlerine parklar yapılmış, gençlerin vakit geçirebileceği futbol sahası ve basketbol sahaları inşa edilmiştir.

Görsel 5. Yukarıköy yeni deprem konutları yapım aşamasında

Görsel 6. Çamkalabak köyü yeni deprem konutları

Görsel 7. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum tarafından 1. Etap Anahtar Teslim Töreni

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1. Evren ve Örneklem Grubu

Araştırma, evren ve örneklem açısından küreselleşen dünyanın, geleneksel kültürlerdeki değişimlere yol açmasından dolayı günümüzde hâlâ Yörük kültürünü sürdürebilen Çanakkale ili Ayvalık ilçesine bağlı Yukarıköy ve Çamkalabak köylerini kapsamaktadır. Bu bağlamda çalışma; zorunlu kırsal dönüşümün folklor etkilerini araştırıp ortaya koyabilmek amacıyla, 2017 yılında meydana gelen Ayvacık Depremi'nin merkez üssü olan ve en çok etkilenen Yukarıköy ile yaklaşık 6 km uzaklıkta bulunan Çamkalabak köyleri ile sınırlandırılmıştır. Bu iki köyün deprem merkezinde yer alması, birbirleriyle sınır olması ve Yörük kültürünü günümüzde hâlâ koruyarak yaşatmaları açısından evren ve örneklem olarak seçilmeleri, çalışma konusu için kayda değer bulunmuştur. Çalışma sahasında folklorik bilgileri ve ürünleri ortaya çıkarmak, aynı zamanda zorunlu kırsal dönüşümün folklor etkilerini tespit edebilmek amacıyla 43 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Kaynak kişilerden 4'ü kişisel bilgi paylaşmamış, 1 kişi ise soyadını vermek istememiştir. Cinsiyet açısından kaynak kişilerin 23'ü erkek (%51,16), 21'i ise kadın (%48,84) olmuştur. Eğitim durumu bakımından, kaynak kişilerin 25'i (%64,10) ilkokul, 5'i (%12,82) ortaokul mezunu, 9'unun ise (%23,08) herhangi bir eğitim almadığı tespit edilmiştir. Kaynak kişiler arasında en yaşlı kişi 1933, en genç kişi ise 1997 doğumludur. Çalışma sahasında kaynak kişilerin çoğunluğu 40 yaş ve üzerindeki bireylerden oluşmaktadır.

3.2. Veri Toplama Teknikleri

Çalışma sahasında bulunan folklor ürünlerinin ortaya çıkarılması ve zorunlu kırsal dönüşümün folklor ürünlerine olan etkisinin tespit edilmesi amacıyla bilgiler, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde yaşayan sözlü kaynaklardan elde edilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, doğal afetler ve bu afetler sonucunda meydana gelen zorunlu göç, iskân ve yeniden yerleşme konularında literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca, sahada elde edilmesi planlanan folklor ürünleriyle ilgili yerli ve yabancı kaynaklar üzerine de bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Yapılan literatür taramaları sonucunda, kullanılacak kaynaklar tasnif edilmiştir.

İkinci aşamada, derleme sırasında elde edilmesi planlanan bilgilerle ilgili bilgi formları, soru formları ve gözlem formları hazırlanmış ve bu formlar, elde edilen bilgilere göre güncellenmiştir. Ardından, saha çalışmasına geçmeden önce gerekli izinler ve etik kurulu belgesi ilgili kurumlardan alınmıştır. İzinler ve etik kurulu belgesi alındıktan sonra, depremin etkili olduğu araştırma sahasında, geleneksel bilgiyi yaşatan ve sağlıklı veriler elde edilebilecek kaynak kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü aşamada, ulaşılan kaynak kişilerle halk bilimi alan araştırma yöntemlerine uygun olarak sesli ve görüntülü veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasında, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak mülakat, katılımlı ve katılımsız gözlem teknikleri kullanılmıştır. Dördüncü aşamada ise elde edilen veriler deşifre edilerek, daha önce yapılan literatür taramaları ve elde edilen bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmamızın bu bölümünde, Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri hakkında genel bilgiler ve halk inanışları, bayramlar ve törenler, geçiş dönemleri, halk meteorolojisi, halk mutfağı, halk hekimliği, halk mimarisi, giyim-kuşamı, el sanatları geleneği, çocuk oyunları ve sözlü anlatılar hakkında bilgiler verilmiştir.

4.1. Yukarıköy ve Çamkalabak Köyleri

Kaz Dağları'nda konargöçer yaşam süren Yörükler, Ahmet Vefik Paşa döneminde zorunlu göç politikalarına tabi tutulmuşlardır. Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri, bu iskandan kaçmış ve son iskan politikaları doğrultusunda 1843-1873 yılları arasında yerleşik düzene geçmişlerdir. Bu dönemde, Çanakkale il sınırlarında yaklaşık 200 Yörük köyü kurulmuştur. Çamkalabak, eskiden yedi obayı (Yukarıoba, Aşağıoba, Karaburun, Çamiçi, Çamtepe, Kaşkaya) bünyesinde barındıran bir köydür (Özezen Kahraman vd., 2012: 104-105). 1950 yılında Ayvacık ilçesi Gülpınar beldesine bağlı bir köy haline gelmiştir. 28 Haziran 1954 tarihinde, Yukarıoba, Aşağıoba ve Karaburun mahalleleri birleştirilerek Ayvacık ilçesi Gülpınar beldesine bağlı Yukarıköy kurulmuştur (Wikipedia, 2024). Yukarıköy, Merkez Mahallesi ile Aşağıoba ve Karaburun mahallelerinden oluşmaktadır. Çamkalabak köyü ise Merkez Mahallesi, Çamiçi, Çamtepe ve Kaşkaya mahallelerinden meydana gelmektedir. Bu köyler, idari olarak Ayvacık ilçesine bağlı olup, asayiş ve güvenlik bakımından Gülpınar Jandarma Karakol Komutanlığı'na bağlıdır.

Yukarıköy adı, köyün diğer köylere kıyasla daha yüksek bir konumda olmasından kaynaklandığı söylenmektedir (KK6, KK17, KK36). Okan Yaşar ve Funda Öрге Yaşar'a göre, bazı köy adları topografik özelliklerden türetilmiştir ve Yukarıköy'ün adı da bu bağlamda köyün tepede bulunmasından almıştır (Yaşar ve Öрге Yaşar, 2010). Çamkalabak adıyla ilgili ise iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüş, köyün etrafının yoğun çam ormanlarıyla kaplı olmasından kaynaklandığını belirtmektedir (KK3). İkinci görüş ise, köyün yakınlarında bulunan Kalabak Tepesi'nin eskiden çam ağaçlarıyla kaplı olması nedeniyle köyün adının Çamkalabak olarak belirlendiğidir (KK9, KK11). Yaşar ve Öрге Yaşar, Kaz Dağları'nın doğal zenginliğinin çevresindeki köylere yansısıyla, özellikle

Çamkalabak köyünün çam ağaçlarıyla çevrili olmasının, köy adının oluşumuna etkisi olduğunu savunarak her iki görüşü de desteklemektedir (Yaşar ve Örgü Yaşar, 2010).

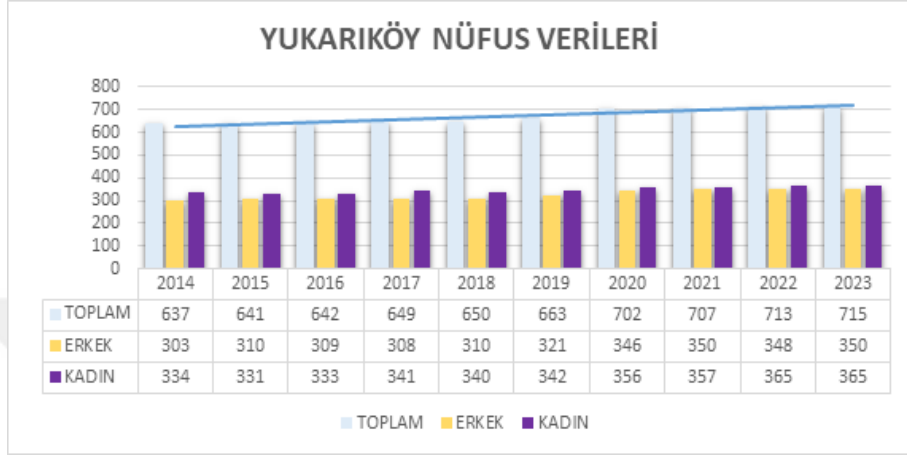
Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri, Marmara Bölgesi'nin Çanakkale iline bağlı Biga Yarımadası'nın güneybatısında yer almaktadır. Batısında Ege Denizi, doğusunda ise Kaz Dağları bulunan Tuzla Ovası'nın eteklerine kurulu olan bu köyler, Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlıdır ve Ezine ilçesi ile Ayvacık ilçesi arasında konumlanmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere, Çamkalabak ve Yukarıköy, Ayvacık ilçesinin güneybatısında yer alan ve Baba Burnu yönünde bulunan Kıran kolu köylerindendir. Yukarıköy, Çanakkale il merkezine 94 kilometre, Ayvacık ilçe merkezine 28 kilometre ve Ezine ilçe merkezine 45 kilometre mesafededir. Çamkalabak köyü ise Çanakkale il merkezine 100 kilometre, Ayvacık ilçe merkezine 32 kilometre ve Ezine ilçe merkezine 59 kilometre uzaklıktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri, Edremit kıyısına bakan kıyı köyleri gibi Akdeniz ikliminin etkisi altındadır (Çanakkale Valiliği, 2024). Akdeniz iklimi, bu köylerde yazların sıcak ve kurak, kışların ise ılık ve yağışlı olmasına neden olmaktadır.

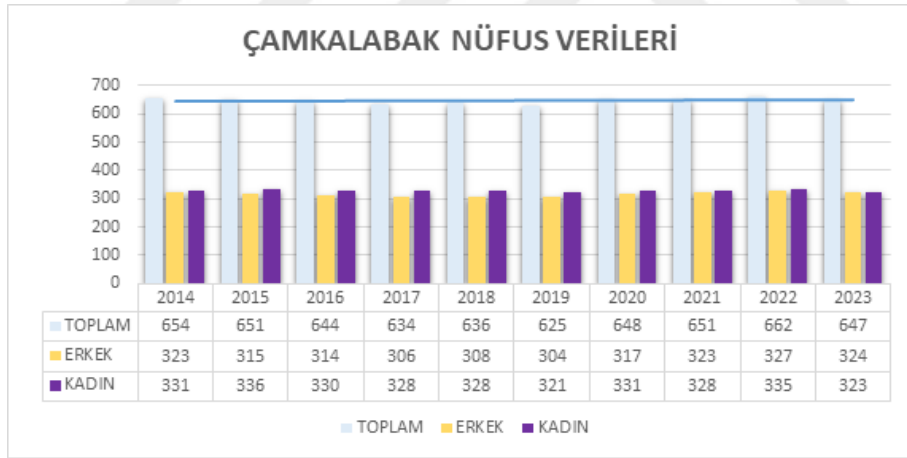
Türkiye'deki 1950'li yıllardan sonra köylerden şehre göç artarken, Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri bu trende uymamış ve aksine nüfus artışı yaşamıştır. Bu köyler, şehir merkezlerine ve büyük şehirlere göç vermek yerine, çoğunlukla Ayvacık ilçe merkezine yerleşim sağlamıştır. Köylülerin tarım faaliyetleriyle uğraşması ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olmaları, göçün az olmasına ve köy nüfusunun artmasına katkı sağlamıştır. 2023 yılına ait TÜİK verilerine göre, Yukarıköy'ün nüfusu 715, Çamkalabak köyünün nüfusu ise 647'dir. Yukarıköy, Ayvacık ilçesinin en kalabalık ikinci köyü olurken, Çamkalabak beşinci sıradadır. Ayrıca, Yukarıköy'de erkek nüfus 350, kadın nüfus ise 365 iken, Çamkalabak'ta erkek nüfus 324, kadın nüfus ise 323'tür.

Son 10 yılda, Yukarıköy'ün nüfusu sürekli artış gösterirken, Çamkalabak köyünde bir azalma gözlemlenmiştir. Ancak bu azalma, Türkiye genelindeki kırsal nüfus düşüşüne kıyasla oldukça düşük bir orandadır. Çamkalabak'taki bu nüfus değişimi olumsuz gibi görünse de, Türkiye'deki kırsal bölgelerin genel durumuyla kıyaslandığında daha olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. Köylerin genç nüfus oranı da dikkat çekicidir. Türkiye'deki kırsal bölgelerde genç nüfus oranı %25,50 iken, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde bu oran

%29,50'dir. Bu, köylerde genç nüfusun köylerin geleceği açısından önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 20-34 yaş arasındaki nüfus oranı Türkiye kırsalında %19 iken, bu oran Yukarıköy ve Çamkalabak'ta %22'dir. Bu oranlar, köylerde geleneği ve kültürü sürdürecektir potansiyelin mevcut olduğunu gösteren verilerdir.

Şekil 1. Yukarıköy'ün son 10 yıllık nüfus verileri

Şekil 2. Çamkalabak köyünün son 10 yıllık nüfus verileri

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde farklı soyadları ve bu soyadlarına bağlı olarak bazı sülaleler de mevcuttur. Her iki köyde de bireyler, hem soyadlarıyla tanınmakta hem de geleneksel olarak lakaplarını devam ettirmektedirler. Yukarıköy'deki bazı soyadları şunlardır: Çarıkız, Öztürk, Kaya, Yılmaz, Can, Köse, Çolak, Demirbaş, Demir, Tekin, Kor, Çolak, Şen, Yavaş. Çamkalabak köyünde ise şu soyadları öne çıkmaktadır: Ercan, Varol, Vural, Özcan, Er, Topaloğlu, Ayanoğlu, Kuru, Palaoğlu. Her ailenin kendi soyadına sahip olmasının yanı sıra, bu köylerde belirli sülaleler de mevcuttur. Yukarıköy'de Hacıoğulları,

Koca Sütçüler, Çolaklar gibi sülaleler bulunurken, Çamkalabak köyünde de Topaloğulları, Ayanogulları, Varollar gibi sülaleler sayılmaktadır. Bu durum, köylerdeki toplumsal yapının ve aile bağlarının hala güçlü bir şekilde korunduğunu göstermektedir.

Yukarıköy ve Çamkalabak köyü sakinleri köklerine ve inançlarına oldukça bağlı şekilde gündelik hayatlarında inançlarını yaşatmaya çalışmaktadırlar. Hanefî mezhebine bağlı olan iki köyde de camii bulunmaktadır. Cuma namazlarında ve bayram namazlarında cemaat olarak ibadet edilmektedir.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin ekonomisi, tarım ve hayvancılık sektörlerine dayanmaktadır. Köylerin göç oranlarının son derece düşük olması, halkın geleneksel yaşam biçimlerini sürdürmesini ve bu alanlarda istikrarlı bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Ayvacık Barajı'nın inşa edilmesinin ardından Tuzla Ovası'na sulama sisteminin getirilmesi, tarımı daha verimli hâle getirmiş ve bu sektör köylerin en büyük gelir kaynağı olmuştur. Ayrıca köy kadınları, dağlardan topladıkları bitkisel ürünleri turistik bölgelere satarak ek gelir elde etmekte; geleneksel meslekleri sürdüren ustalar da ürünlerini turistik alanlarda pazarlamaktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin bulunduğu Kıran kolu, az yağış almasına rağmen, Tuzla Ovası'nın verimli toprakları sayesinde tarım için uygun bir alan sunmaktadır. 2003 yılında Ayvacık Çamköy Barajı'nın faaliyete geçmesiyle, sulama olanakları artmış ve tarım sektörü köy ekonomisinde belirgin bir şekilde ön plana çıkmıştır. Ancak, 40-50 yıl öncesine kadar bu köylerde tarım yapılmamaktaydı. 1980'li yıllara kadar köylerdeki araziler elverişsizdi ve su kaynaklarının yetersizliği nedeniyle sadece hayvancılıkla geçim sağlanıyordu. 1980'li yıllardan sonra, köy halkı Tuzla köyü yakınlarındaki Tuzla Ovası'ndan arazi satın alarak ya da kiralarak tarım yapmaya başlamıştır. Bugün, köyler hâlâ kendi arazilerinde çok az tarım yaparken, Tuzla Ovası'ndaki arazilerin %70'i Yukarıköy ve Çamkalabak köylerine ait hâle gelmiştir. Bu durum, köylülerin büyük ölçüde sulama imkânları sayesinde verimli tarım yapmalarına olanak tanımaktadır (KK4, KK8, KK9, KK11, KK12, KK19, KK24, KK33, KK37). Kaynak kişilerden KK19, çocukluklarında eşeklere heybelerini yükleyip Tuzla Ovası'na meyve, sebze almaya gittiklerini ya da pazar günleri köye gelen tüccardan bunları aldıklarını belirtmiştir.

Köy halkı için tarım işleri mart ayında başlayıp aralık ayına kadar devam etmektedir. Mart ayında fasulye, patlıcan ve domates tohumları ile fideleri tarlalara ekilmektedir. Bu ürünlerin hasadı temmuz ayında yapılır. Temmuz ayında, “güzleme” olarak adlandırılan yeni hasat dönemi başlar ve bu dönemde yeniden ekilen fasulye, patlıcan ve domates tohumları ve fidelerinin hasadı ekim ayında yapılır. Ekim ayından itibaren tarlalar temizlenmeye başlanır. Kasım ayından aralık ayının sonuna kadar ise zeytincilik işleri sürdürülür. Ocak ve şubat aylarında, tarlalar sürülüp temizlendikten sonra yeni sezon ürünleri için ekim hazırlıkları yapılır ve mart ayında yeniden ürünler ekilmeye başlanır (KK7, KK8, KK16).

Köy halkı sabah saatlerinde araçlara binip Tuzla Ovası’na iner ve akşam saatlerine kadar tarlalarda çalışır. Herkes, imece usulü ile birbirlerinin tarlalarına yardım eder ya da yevmiye karşılığında çalışmaktadır. Kış aylarında 12.00-13.00 saatleri arasında, yaz aylarında ise 13.00-14.00 saatleri arasında bir saatlik öğle molası verilir. Sabah kahvaltısını evlerinde yaptıktan sonra tarlaya giden çalışanların öğle yemekleri tarla sahipleri tarafından karşılanır. Tarla sahipleri, aldıkları hasatları akşam saatlerinde kamyonlarla gelen tüccarlara günlük olarak satmaktadır (KK7, KK8, KK16, KK32, KK34, KK37, KK38).

Tarla sahipleri, sulama işlerini ücret karşılığında metreküp su satın alarak Ayvacık Çamköy Barajı’ndan temin etmektedir. Tarlaların gübrelenmesi işlemi ise mart ayında, tohum ve fideler ekilmeden önce yapılmaktadır. Sonrasında, besleyici gübreler ve zirai ilaçlarla gerekli desteklemeler sağlanmaktadır. Tuzla Ovası’nda tarım yapan köylüler, ağırlıklı olarak domates, fasulye, biber, patlıcan ve salatalık üretmektedirler. Ayrıca zeytincilikle de uğraşan köylüler, bu faaliyetlerini genellikle dağlarda sürdürmektedir. Tuzla Ovası’nda, az da olsa ekin üretimi yapılmaktadır. Genellikle, bir yıl sebze ekilen tarlalara bir sonraki yıl ekin ekilmektedir (KK7, KK34).

Yörüklerin en önemli ekonomik faaliyeti hayvancılık Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri için de geçerlidir. Köy halkı için hayvancılık geçmişten günümüze hayati bir önem taşımaktadır. Said Doğan ve Cihangir Doğan’a göre; Yörük geleneklerinin devam etmesi için Yörüklüğün en mühim geleneği hayvancılık ile uğraşmaktır (Doğan ve Doğan, 2010: 700). Bu bağlamda, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde geçmişte hayvancılık önemli bir geçim kaynağıyken, günümüzde bu faaliyet biraz azalmıştır. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır: Tarıma dayalı yaşam tarzının benimsenmesi, ekonomik sebeplerle hayvan

bakımının zorlaşması ve 2017 yılında meydana gelen deprem sonucu evlerin yeniden inşa edilmesiyle ağıllardan uzaklaşılması bu nedenler arasında sayılmaktadır. Hayvancılık geçmişe göre azalmış olsa da, köylerde hâlâ çoğu kişi bu faaliyetle uğramaktadır. Günümüzde, özellikle küçükbaş hayvancılık ve kümes hayvanları daha yaygın hale gelmiştir. Eskiden büyükbaş hayvanların sayısı fazlayken, şu anda yalnızca birkaç kişi büyükbaş hayvancılığı sürdürmektedir. Arıcılık ise, eski zamanlardan beri Yukarıköy ve Çamkalabak köyü halkı için pek tercih edilen bir faaliyet olmamıştır. Bugün ise arıcılık, çok yaygın olmasa da, köylerde birkaç kişi tarafından yapılmaktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köyü halkı, geçmişten günümüze hayvanlar için tarlalara yem bitkilerini oldukça az ekmektedir. Bu durumun nedeni, geçmişten gelen kıtlık ve fakirlik düşünceleridir. Eskiden köy halkının su sıkıntısı ve yetersiz kaynaklar nedeniyle az üretim yapabilmesi, yem bitkileri ekme alışkanlığını günümüzde de sınırlı tutmaktadır (KK6, KK11, KK12, KK17, KK36). Bununla birlikte, iklim koşullarının uygunluğu ve hayvansal üretimin verimli olması nedeniyle hayvanlar, yaz ve kış mevsimlerinde otlatılmaktadır. Tuzla Ovası'nda yonca ve ekin gibi yem bitkileri ekilmektedir.

Yörüklerin hayvancılıkta önemseydiği bir diğer gelenek ise yayla göçüdür. Yaz mevsimlerinde hayvanların daha sağlıklı gelişmesi için yapılan bu göç, köy halkı tarafından kışlak ve yaylak olarak adlandırılmaktadır. Yukarıköy ve Çamkalabak halkı, geçmişten beri Kaz Dağları'na yayla göçü yapmaktadır. Eski zamanlarda günlerce süren bu yolculuk, köy halkı için büyük bir gelenek halindeydi. Ancak günümüzde bu gelenek, sadece birkaç kişiyle sınırlı kalmış ve modern şartlara uyarlanmıştır. Eskiden yürüyerek yapılan yayla göçü, şimdi kamyonlarla hayvanların taşınmasıyla gerçekleştirilmektedir. Hayvanlardan elde edilen süt, köylüler tarafından Babakale'deki mandıraya satılmaktadır. Ayrıca, köylüler mandıraya vermedikleri sütleri kullanarak “depme peynir” ve yoğurt yapmaktadır. Bu ürünler, hem köydeki haneler için hem de dışarıdaki köylere satılmak amacıyla üretilmektedir.

Yukarıköy'de erkeklerin çoğunlukla işten arta kalan zamanlarda vakit geçirdikleri mekan kahvedir. Gündüzleri Tuzla köyündeki kahvelere inen köyün erkekleri akşamları köydeki kahvelerde oturmaktadırlar. Köyde aktif olarak çalışan üç kahve bulunmaktadır. Köyde Şaban Kor'un işlettiği bir tane de bakkal vardır. Çamkalabak köyünde de bu durum farklı değildir. Çamkalabak köyünde erkekler boş zamanlarında Balabanlı ve Gülpınar

köylerindeki kahvelerde zaman geçirmektedirler. Köylerinde bir tane kahve bulunmaktadır. Kahve genellikle akşamları açılır. Çamkalabak köyünde bakkal yoktur. Bakkal ihtiyaçlarını köye gelen seyyar bakkaldan veya çevre köylerdeki bakkallardan sağlamaktadırlar.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylüleri ürettiklerini turizm bölgelerinde satarak ekonomik gelir elde etmektedirler. Köydeki kadınların çoğunluğu dokumacılığı bilmektedir. Geçmişten beri gelen dokumacılık geleneğini ticarete tam anlamıyla dökememiş olsalar da turizm bölgelerinde bu ürünleri satmaktadırlar. Bununla birlikte köydeki kadınlar yaptıkları çemberler ve işlemler; topladıkları kekik, ıhlamur, nane gibi bitkiler ve köydeki oymacı ustalarının yaptığı ürünler turizm bölgelerinde satılmaktadır.

Biga Yarımadası'nın en uç noktasında bulunan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerine toplu taşıma ile ulaşım oldukça zordur. Köydeki vatandaşlar, ilçe merkezi veya il merkezi gibi diğer bölgelere ulaşabilmek için toplu taşıma araçları ya da şahsi araçlar kullanmaktadır. Kıyı şeridinde yer alan köylere, İzmir Otoyolu'nda bulunan Ezine sapağından ayrılarak, Ezine-Gülpınar-Ayvacık bağlantılı tek şeritli sahil yolu ve Ayvacık-Tuzla arasındaki tek şeritli dağ yoluyla ulaşım sağlanmaktadır. Yukarıköy'e ulaşım, Çanakkale Otogarı'ndan hareket eden, Ezine Otogarı'na uğrayan Çanakkale-Gülpınar minibüsleri ile yapılmaktadır. Bu minibüsle, Tuzla köyüne 4 kilometre uzaklıkta inildikten sonra köye yürüyerek veya araçla ulaşılabilir. Alternatif olarak, Ayvacık Otogarı'ndan hareket eden Ayvacık-Gülpınar minibüsleri ile Gülpınar köyüne 9,5 kilometre mesafede inilip, araçla köye ulaşmak mümkündür. Çamkalabak köyüne ulaşım da benzer şekilde sağlanmaktadır. Çanakkale Otogarı'ndan hareket eden Çanakkale-Gülpınar minibüsleriyle, Gülpınar köyünde inildikten sonra 10 kilometre mesafedeki Çamkalabak köyüne araçla ulaşılabilir. Alternatif olarak, Ayvacık Otogarı'ndan hareket eden Ayvacık-Gülpınar minibüsleri ile köyün 1,5 kilometre uzaklıktaki giriş durağında inilip, araçla köye ulaşılabilir. Ayrıca, Ayvacık merkezdeki ticari taksiler de köylere ulaşım hizmeti sunmaktadır.

4.2. Halk İnanışları

İnsanlığın en eski tarihinden, günümüze kadar değişmeyen tek duygusu bir şeye veya bir şeylere inanmaktır. İnanmak, insan varlığının ihtiyaç duyduğu bir duygudur. TDK'ya göre inanmak: "Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek"tir. Boratav'ın ifadesiyle;

inanç sadece insanı değil, toplumları etkileyen belirli nesne ve varlıkların kabul edilmesidir. İnsan düşüncesinin çok geniş yerini kapsayan inanç, birçok çeşidiyle günlük hayatta insanı şekillendirmektedir (Boratav, 1999: 19). İnançlar alışkanlıktır; insanlar öğrenip alıştıklarını zevk duygusuyla yapmaktadır (Kalafat, 2009: 21).

Eroğlu'nun ifadesiyle inanç; en geniş ifadesiyle bir şeye gönülden bağlanma, güvenme ve itimat etmektir. Halk inancı ise; tabiatüstü, insanüstü bir gücün, varlığın, varlıkların mevcudiyetine, bunlarla ilgili görev ve kaçınımların bulunduğu, bunlara riayet edildiğinde yarar sağlanabileceğine, ihlal veya ihmal edildiğinde zarar görüleceğine inanmadır. Böyle bir gücün veya varlıkların gerçekten var olup olmaması, mantıklı veya ispatlanabilir olması önemsizdir. Önemli olan, kişinin kültürünün bir ögesi olan böyle şeylere olan bağlılığı, bunun kişiye ve topluma verdiği mutluluktur. Halk inanışları; bir bölgede yaşayan halkın, eskiden beri getirdiği inanış ve uygulamalardır. Bu inanış ve uygulamalar genellikle şifahi olarak aktarılır ve görme, duymayla yaygınlaşırlar (Eroğlu, 2017: 21-22). Çobanoğlu'na göre ise “resmî” veya “kitabî” din öğretisinin din adamları tarafından batıl veya hurafe olarak adlandırılan halk inançlarının, insanların eski dinlerinden aktarılanlar ile yeni resmi dinlerini harmanlayarak, yüzyıllar boyu süregelen yeni yorum ve inanışlarıdır (Çobanoğlu, 2003: 12). Geleneksel toplumların dünya görüşlerini toplumsal inanç ve kuralları belirler. İnsan toplulukları, yaşadığı zaman ve mekâna göre inançlarını şekillendirmekte ve bu inançlar doğrultusunda toplumsal değer normlarını oluşturmaktadır. Toplumsal düzeni oluşturmaya yarayan inançlar kuşaktan kuşağa aktararak devam etmektedir (Aça ve Yolcu, 2021: 401).

İnsan, doğada birlikte yaşadığı ve ihtiyaç olarak yararlandığı hayvanlara yönelik birçok inanç ve yorumda bulunmuştur. Aça ve Yolcu'nun ifadesiyle; geleneksel insan, gözle görülmeyen bir akrabalık ilişkisi içinde olduğu doğa gibi hayvanlar ile de akrabalıkları olduğuna inanmaktadır. Hayvanların da bir ruhları ve koruyucuları olduğuna inanan ilkel insan düşüncesi, onlardan gelecek zararlara ve haberlere karşı bir korku beslemektedirler (Aça ve Yolcu, 2021: 417). Boratav; hayvanların bitkilerden farklı olarak yenmesi, görülmesi, dokunulması, beslenmesi uğursuzluk getirileceğine inanılan belirli kaçınımlara ve yasaklara dayalı olduğunu ifade etmektedir (Boratav, 1994: 79). Geçmişten günümüze aktarılan deneyime dayalı bu inanışlar hayvanlara karşı yorum ve korkuları barındırmaktadır. Yörede hayvanlar ilgili çeşitli inanışlar şöyledir:

Köpek: Türk geleneğinde genellikle köpekler zararsız hayvan olmakla birlikte bazen uğursuz veya haber verici olarak kabul edilmektedir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde köpek uğursuz hayvan olarak kabul edilmektedir. Köyde köpek beslemek yadırganmaktadır. Çünkü köpek gelecekte haber verebilmektedir. Köyde bulunan köpek eğer vakitsiz ulursa veya ezan okunduğu sırada sürekli ulursa köyde bir ölüm veya olumsuz bir olay olacağına işaret eder (KK14, KK18, KK22, KK37).

Tavşan: Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde tavşan uğursuz olarak kabul edilmektedir. Tavşanı gün içinde görmek, o gün yapılacak işlerin rast gitmemesini sağladığı düşünülmektedir. Kutsal veya özel günlerde tavşanı öldürmek, arabayla ezmek olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Tavşan etinin yenilmesiyle ilgili bir yasak bulunmamaktadır. (KK7, KK18, KK25, KK34, KK43).

Yılan: Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde yılan görmek uğursuzluk getireceğine işaret eder. Yılanın öldürülmesi durumunda köyde bir olumsuzluk olacağına inanılır. Yılan kemiği görülmesi de hayırlı olarak kabul edilmez. Yılan kemiğinin ölüme işaret olduğu düşünülür (KK2, KK18).

Karga: Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde karganın ölüm habercisi olduğu ve kara karganın karabasanın sureti olduğu düşünülmektedir. Karganın çok fazla ötmesi uğursuzluk getireceğine ve köyden birinin öleceğine işaret eder. Hatta karga ötmeye devam ederse köyden sırayla ölümün gerçekleşeceği inanılmaktadır. (KK3, KK8, KK22, KK27, KK32, KK34, KK38, KK41).

Kurt (Canavar): Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde kurt korkulan ve saygı duyulan bir hayvandır. Adı etrafında tabu oluşmuştur. Varlığından korkan ve çekinen köylüler kurdu “canavar” olarak adlandırmaktadır. Çünkü adını söyledikleri zaman geleceğinden korkulmaktadır. Geçimleri hayvancılığa dayalı köylüler için onun gelmesi büyük bir tehlikedir. Kurt geldiği zaman kırk tane hayvanı boğarak yediğine ancak kırk birincide çatlayıp öldüğüne inanılmaktadır (KK11, KK18, KK25). Kaynak kişilerden KK11, şunları söylemiştir: “Eskiden bizim buralarda canavar diye bir mahlûkat vardı. Ondan çok

korkardık. Hayvanlarımızı hep telef ederdi. Köpek gibi bir hayvandır kendisi. O yüzden hayvanlarımıza çok dikkat ederdik. Şimdi buralarda kalmadı. Kaz Dağları'nda hâlâ varmış.”

İnsanlığın çok eski bir ürünü olan ayna, insanın kendi suretini görmesi için önemli bir işleve sahiptir. Türk mitik düşüncede ayna, bu dünya ile öbür dünya arasında sınırı sembolize eder. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde gece saatlerinde aynaya bakılmaz. Çünkü aynanın geceleri cin, şeytan vb. varlıkları kendi suretinden göstereceğine, eğer evde bir ayna kırılırsa evden birinin başına olumsuz bir iş geleceğine ya da köyden birisinin öleceğine inanılmaktadır (KK14, KK15, KK22).

Yörede rastlanan bir başka halk inancı Hızır ile ilgilidir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde evler, Hızır'ın geleceği düşünülerek her zaman temiz tutulmaya özen gösterilir. Çünkü bir eve Hızır gelirse bolluk, bereketle geleceğine inanılır (KK3, KK8, KK15, KK18, KK22). Depremde Hızır'ın köyü koruduğu ve bu yüzden can kaybının yaşanmadığına inanılmaktadır (KK15, KK18). Hızır'ın demir kaşığı sevmediği, tahta kaşığı sevdiği düşünülmektedir. Demir kaşık kullanılan eve Hızır gelmeyeceği için eskiden demir kaşık köyde kullanılmazmış. Hızır eğer evi ziyaret ederse tahta kaşığı ateşe atsan bile yanmayacağına inanılmaktadır (KK15, KK18). Hızır farklı kılıklarda karşımıza çıkmaktadır. Kaynak kişilerden KK18, Hızır'ın görünmesiyle ilgili şu olayı anlatmaktadır: “Bir gün buralara yağmur yağmadığı için Korubaşı'nda hayır yapılmış. Hayır sonrasında yağmur duasına çıkmışlar. Vali de davet edilmiş. Birisi çıkıp yağmur duasını okutmuş ve sonrasında yağmur yağmış. Yağmur duasını okutan hocanın Hızır olduğunu söylemişlerdi.”

İnsanların kapasite ve yeteneklerinin üstünde olan güçleri kontrol etme ve bu yolla yarar sağlama veya başkalarına zarar verme güdülerini tatmin eden inanışlara büyü denilmektedir (Eroğlu, 2017: 31). Boratav'ın ifadesiyle; iyi veya kötü bir sonuç alabilmek için tabiat öğelerini, yasalarını etkilemek ve olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlere büyü denir (Boratav, 1999: 106).

Yörede büyü ve büyücülük, kötü olarak kabul edilmektedir. Büyü yaptırmak ve büyücülük, Allah tarafından kabul edilmediği için insanın lanetlenebileceği söylenmektedir (KK8, KK25, KK41). Büyücülük yapanların Kuran-ı Kerim'e inanmadıkları ve Kuran-ı Kerim'i ayaklarının altına alıp tuvalette ezdikleri için köylerde büyücüler lanetli insanlar

olarak görülmektedir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, ne geçmişte ne de günümüzde büyücülük yapılmamaktadır (KK8, KK25). Kaynak kişilerden KK8 ve KK25, daha önce köylerinden bir kişiye başka köylerden büyü yapıldığını anlatmaktadır: “Köyümüzde büyücülük yapan yoktu ama Hediye adında bir kadına büyü yapılmıştı. Hediye’yi bir adam istemeye gelmiş, ancak babası kızı adama vermemiş. Adam bu duruma sinirlenip dağ köylerinden bir kadına büyü yaptırmış. Hediye’nin elleri, akşam ikindi vaktinde büzülür, sabah ise açılırdı. Bir hoca okuma yaparak onu sağalttı. O hoca ise, tedavi ettikten sonra kaymış ve hoca ölmüştü.”

İnsanlar çeşitli durumlarda karşısındakine sevgi veya öfke dolu sözler söyler. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde dua ve beddua çok değerli sözlerdir. İslam’da da önemli bir yere sahip olan bu sözlerin ağızdan çıkarken dikkat edilmesi gerekmekte olup insanların da buna göre davranmaları gerekmektedir. Bir insanın hayır duası alınırsa, özellikle anne ve babanın duası alınırsa işler hayırlı sonuçlar getirecektir (KK3, KK15). Köylerde bedduaya “ilenç” denilmektedir. Tam tersi olarak ilenç almaktan kaçınılmalıdır. İlenç alan bir insanın işleri rast gitmez, kötü sonuçlar doğurabilir. İlenç veren kişinin de haksız yere karşı tarafa ilenç vermesi zararlıdır. Annenin oğluna ilenci tutmamaktadır. Anne her ne kadar haklı da olsa sütü ilenci bozar. Ama baba ilenç verirse tutmakta ve ve bu bozulmamaktadır (KK8, KK25).

Uyku esnasında gerçekleşen rüyayı bütün toplumlar anlamlandırmaya çalışmış ve rüyasında gördüklerinin etrafında da inanışlar oluşturmuştur. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde rüyaların gerçeklikten çok uzak olmadığı ve geleceğe dair mesajlar verdiği düşünülmektedir. Bu yüzden rüyada görülen nesnelere ve olaylara karşı yorumlarda bulunmaktadır (KK14, KK22, KK27, KK42). Bir kişi rüyasında kötü veya olumsuz şeyler gördüyse, o rüyayı bozması gerekmektedir. Bu yüzden rüyayı gören kişi sabah kalkıp tavuklara bir avuç arpa atarak rüyayı bozar (KK14, KK16, KK22, KK42). Rüyada cenaze merasimi görmek ölüme veya felakete işarettir (KK14, KK16). Rüyada bir evin önünde topluluk görmek, o haneden birinin öleceğine işarettir (KK13). Rüyada yumurta görmek olumsuz bir olaya işarettir (KK14). Rüyada yılan görmek düşmana veya olumsuz bir olaya işarettir (KK22). Rüyada karga, köpek görmek olumsuzluk göstergesidir (KK18, KK22, KK34). Rüyada diş kırılması ölüm belirtisidir (KK28, KK41). Rüyada erkek çocuğunun doğması iyi şeylerin olacağına işarettir (KK41). Rüyada berrak su görmek iyi şeylerin

olacağına işarettir (KK22, KK41). Rüyada bir kişinin ölmesini görmek o kişiye ömür bağışlamaya işarettir (KK20, KK22, KK37, KK41).

İnsan; kendisine veya kendisine ait olan bir canlıya, nesneye dışarıdan gelecek zararlara açıktır. Bu zararların başında “nazar” gelmektedir. Arapça kökenli olup Türkçe de “bakmak” anlamına gelen “nazar”; kem gözü, göz değmesini ifade etmek için kullanılmaktadır (Aça ve Yolcu, 2021: 426). Savunmasız durumda nazara uğrayan insan; hastalanabilir, kötü ve talihsiz sonuçlar alabilir ve hatta ölebilir. Bu durumda nazara uğrayan diğer canlı, cansız varlıklar da aynı sonuçlarla karşılaşabilir. Bu yüzden insanlar nazara karşı belirli bir savunma mekanizması oluşturarak nazardan korunmaya ya da nazara uğrayandan nazarı savmak için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin halkı nazarın çok tehlikeli olduğunu, her şeyi yok edebilecek bir güce sahip olduğunu, bu yüzden ondan korunmanın önemli olduğunu ifade etmektedir. Eğer gerekli önlemler alınmazsa hanede hiçbir şey yolunda gitmez (KK3, KK8, KK15, KK18, KK25, KK34, KK37, KK42). Bu yüzden nazarın tehlikeli etkisinden korunmak veya nazardan etkilenen bir kişiyi nazardan kurtarmak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır:

Taş (Nazar) Boncuğu: Taş boncuğu insanlara, hayvanlara, evlere, ağillara ve birçok nazar degecek yere asılmaktadır. Nazar boncuğu dışarıdan gelecek zararlı gözleri savunmak için etkilidir (KK3, KK8, KK15, KK25, KK34, KK37, KK42).

Çetlemik (Çitlembik) Ağacı: Antep fıstığının yabanisine çetlemik ağacı denir. Çetlemik ağacı nazara karşı çok güçlüdür ve asla nazar geçirmez. Köyde herkesin evinde çetlemik ağacından yapılmış nazarlıklar bulunmaktadır. Bu çetlemik nazarlıklara 3, 5 veya 7 tane tekli sayı olmak üzere çizik atılıp alt tarafına küçük bir delik açılmaktadır. Bu nazarlıklar çocuklara, kadınlara, hayvanlara, evlere asılmaktadır (KK9, KK14, KK18, KK27, KK37). Kaynak kişilerden KK9, çetlemik ağacının nazara karşı dirençli olmasıyla ilgili şu hikâyeyi anlatmıştır: “Zamanın birinde adamın biri köyün çıkışına doğru yürür. Tarlada da adam öküzleriyle çift sürüyormuş. Adam içinden ‘Adamın öküzlere bak amma iyi koşuyor’ demiş. Adam işini halletmiş, geri gelirken bir bakmış yine adam çift sürmeye devam ediyor. Adam durmuş demiş ki: ‘Yahu arkadaş bu öküzlerden ya biri ölecekti ya da

pulluğun kırılacaktı' demiş. Adam da demiş ki: 'Benim pulluğum çetlemik ağacındandır. O yüzden senin nazarın değmedi. Peki ya sen neden maşallah demedin' demiş. Yani çetlemik ağacına nazar işlemez."

Çörü (Çörek) Otu: Çörü otu kırklı çocuk ve kadınları nazardan korumak için etkilidir. Bir beze dikilen çörek otu çocukların ve kadınların omuzuna asılır (KK10, KK14, KK15, KK29, KK37, KK42).

Koza: Süslük eşyası olan kozanın üzerine taş boncuk ve çetlemik nazarlığı takılmaktadır. Her evde, arabada süs eşyası olarak bulunan koza nazarlık olarak kullanılır (KK10, KK14, KK37, KK42).

Kaplumbağa Kemiği: Kaplumbağa kemiği nazara karşı etkilidir. Ölmüş bir kaplumbağa kemiğinin çatalını nazardan korunmak için bazı insanlar üzerinde taşımaktadır (KK2).

Yılan Kemiği: Yılan kemiği de kaplumbağa kemiği gibi nazara karşı etkili bir koruma nesnesidir. Ölmüş bir yılanın ait kemik taşınarak nazardan korunur (KK2).

Tütsü Yakmak: Nazar değdikten sonra nazar değen canlı için artık her şey anormal durumdadır. Bu yüzden nazarı savma yöntemlerinin başında tütsü yakmak gelmektedir. Büyüsel bir işlem olan tütsü yakma geleneğinde nazarı değen kişinin üstünden bir parça bez alınır. Bez ile birlikte köyde bulunan şifalı otlar toplanıp bir tavada yakılır. Tütsü nazara uğrayan kişinin ya da hayvanın burnundan koklatılarak ellerine kadar ulaşması sağlanır. Böylece nazara uğrayan kişi veya hayvan nazardan kurtulur (KK2, KK8, KK14, KK15, KK18, KK25, KK37, KK41, KK42).

Parça Vermek: Bazı durumlarda insanlar istemeyerek sevdikleri çocuklara zarar verebilmektedir. Bu yüzden bütün gün içten sevgi ile bakılan, zaman geçirilen çocuklara büyüklerinin nazarının geçmemesi için kendi üstünden bir parça kopartılarak çocuğun başına koyulmaktadır. Böylece nazar savılmış olur (KK8, KK34, KK37).

Hocaya Okutmak: Köyde nazara uğrayan insan veya hayvanları kurtarmak için hoca çağırılıp okutulmaktadır (KK3, KK8, KK15, KK42).

4.3. Bayramlar ve Törenler

Geçmişten günümüze her toplumun bir inanç sistemi olmuştur ve bu inançlar doğrultusunda belirli günlerde törenler ile ritüeller düzenlenmiştir. Bu ritüeller, zaman içinde bazı değişikliklere uğramış olsa da toplumların maneviyatında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. İnanç gereği gerçekleştirilen bu ritüeller, sadece bir zorunluluk değil, aynı zamanda insanların manevi duygularını besleyen alışkanlıklardır. Bu özel günlerde yapılan tören ve ritüeller, bireylerin manevi huzurunu sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumu bir arada tutarak birliktelik duygusunu canlı tutmaktadır.

Türkler, tarih boyunca birçok inancı benimsemiş ve 8. yüzyıldaki Talas Savaşı'nın ardından İslamiyet'i kabul ettikten sonra, bu inanç sistemine ait kutsal günleri hızla içselleştirmiştir. Özellikle 10. yüzyıldan itibaren, İslamiyet'e özgü kutsal günler toplumsal hayatta uygulanmaya başlanmış, İslamiyet öncesi tören ve ritüeller ise yeni inanç sistemiyle harmanlanarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde Türk dünyasında pek çok dini tören ve ritüel geniş bir katılımı gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde özellikle dini bayramlar, resmi tatil olarak ilan edilmekte ve insanlar bayram günlerini sosyal çevreleriyle birlikte kutlamaktadır.

Toplumların eğlenmesini, sosyalleşmesini ve beraberliğini güçlendiren bir başka toplumsal etkinlik ise şenlikler, festivaller ve panayırlardır. Bu etkinlikler, her ne kadar dini bayramlar kadar kutsal olmasa da bayram havasında kutlanmaktadır. Şenlik ve kutlamalar, Türk kültüründe köklü bir geçmişe sahiptir. “Toy” ve “şölen” olarak adlandırılan eğlence amaçlı kutlamalar, Türklerin İslamiyet öncesi dönemdeki önemli geleneklerindendir. Bu özel günlerde düzenlenen etkinlikler, zamanla yeni geleneklerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Boratav'a göre, bu özel günlerdeki ritüel ve uygulamalar, unutulmaya yüz tutmuş halk geleneklerini yeniden canlandırmakta ve toplumların birlik olmasını, sosyalleşmesini sağlamaktadır (Boratav, 1994: 216-218).

4.3.1. Dini Bayramlar

Türk kültüründe dini bayramlar, toplumsal birlik, beraberlik ve maneviyat açısından önemli bir yere sahiptir. Hicri takvime göre Şevval ayının ilk üç günü “Ramazan Bayramı”, Zilhicce ayının ilk dört günü ise “Kurban Bayramı” olarak kabul edilmektedir. Miladi takvime geçtiğimizden bu yana, Hicri takvime göre belirlenen dini bayramlar Miladi takvime göre her yıl 10 gün geriye gitmektedir. Bayramlarda insanlar, örf ve adetlerini yerine getirmek için aileleri ve toplumdaki diğer bireylerle bir araya gelmeyi tercih etmektedir. Bu özel günlerde devlet daireleri ve özel iş yerleri tatil edilmekte, böylece bayramlar zamanla resmi tatil statüsü kazanmıştır (Boratav, 1994: 207). Aça ve Yolcu’ya göre dini bayramlar, çocukların ve gençlerin bulundukları kültürleri benimsemelerine, belirli bir süreliğine özgürleşmelerine ve toplumun olgun bireyleri olma yolunda küçük ama önemli adımlar atmalarına olanak sağlayan özel günlerdir (2021: 421). Dini bayramlar, tarih boyunca pek çok inanç ve uygulamayı içinde barındırmıştır. Anadolu topraklarında yaşayan farklı toplumlar arasında ortak gelenekler nesilden nesle aktarılmıştır. Bayram temizliği, aile büyüklerini ziyaret etme, tatlı ve tuzlu yemekler hazırlama gibi adetler, bu topraklarda yaşayan farklı kültürlerin ortak değerleri arasında yer almaktadır.

Arefe Günü: Dini bayramlardan bir gün öncesine “Arefe Günü” denilmektedir. Arefe günü, Ramazan ayının son günü olup oruç tutulan son gün olarak kabul edilir. Bu günde insanlar, bayram için hazırlık yaparak evlerini gelecek misafirleri için hazır hale getirmektedir. Bayram heyecanının etkisiyle Arefe günleri toplumda oldukça sevilmektedir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, kadınlar Arefe günlerinde ev temizliği yaparak bayram hazırlıklarına başlamaktadır. Gelen misafirler için çeşitli tatlı ve tuzlu yemekler hazırlamak, köylerde yaygın bir gelenektir. Evlerini bayrama hazırlamayan kişiler, toplum içinde yadırganmaktadır. Ancak kadınlar, bayram heyecanının hazırlıkları kolaylaştırdığını ve bu süreci yorucu bulmadıklarını ifade etmektedirler (KK14, KK15, KK26, KK37, KK38, KK40). Arefe günlerine özgü ve zamanla unutulmaya yüz tutmuş bir gelenek de “Gödek Geleneği”dir. Bu geleneğe göre çocuklar, ucunda çatallı bir “Y” şeklinde sopa taşıyarak ev ev dolaşmaktadırlar. Köy halkı, bu çocukları karşılamak için evlerinin bahçelerinde pişi yapmaktadır. Çocuklar, pişileri çatallı çomağa takarak toplamakta ve çomakları doldukça boşaltarak dolaşmaya devam etmektedirler (KK1, KK2, KK12, KK18, KK25). Ev ev dolaşıp pişi istenirken şu tekerleme söylenir: “Ak keçe, kara geçe, / Vermeyenin içi geçe” (KK18).

Ramazan Bayramı: Ramazan Bayramı, İslam dininin en önemli bayramlarından biridir. Hicri takvime göre, Ramazan ayının ilk günü sahura kalkılarak başlayan oruç ibadeti, otuz gün boyunca sürmekte ve Arefe günü son iftarın yapılmasıyla tamamlanmaktadır. Şevval ayının birinci günü başlayan Ramazan Bayramı, üç gün boyunca kutlanmaktadır. İslam inancında kutsal kabul edilen Ramazan orucu, tüm Müslümanlar için farz kabul edildiğinden büyük bir önem taşımaktadır. Türkler, Karahanlılar döneminde İslamiyet'i kabul ettikten sonra Ramazan Bayramı'nı önemli bir inanç ve toplumsal gelenek haline getirmiştir. Osmanlı döneminde Ramazan Bayramı, büyük bir coşkuyla kutlanmış ve geniş kapsamlı geleneksel kutlamalarla toplumsal hayatın önemli bir parçası olmuştur. Günümüzde de Ramazan Bayramı, değişen birçok uygulamaya rağmen, hâlâ toplumun maneviyatında heyecanla yer almakta ve çeşitli ibadetlerle kutlanmaktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köyü halkı, Ramazan ayı boyunca ibadetlerini eksiksiz yerine getirmeye özen göstermektedir. Köylerde neredeyse tüm halk, oruç tutmaya dikkat etmekte ve gündüz vakti oruçlu şekilde işlerini yaparak ibadetlerini aksatmamaktadır. Otuz gün boyunca iftar yemekleri, köy muhtarının belirlediği listeye göre her gün bir ailenin iftar yemeği vermesiyle, yani “gezek” geleneğiyle gerçekleştirilmektedir (KK2, KK6, KK7, KK10, KK12, KK18, KK19, KK21). Ramazan ayında, geçmişten günümüze kadar süregelen ve sahurların kaçırılmaması için geceleri davul çalma geleneği, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde de yakın zamana kadar devam etmiştir. Ramazan ayında köylerdeki gençler bir liste hazırlamakta ve bu listeye göre her gün bir kişi kahvede bulunan davulu alarak köy halkını sahura kaldırmaktadır. Gönüllü olarak sahura kaldıran gençler, bu hizmet karşılığında köy halkından bahşiş kabul etmemektedir. Ancak bu gelenek, 2017 yılında yaşanan depremden sonra sona ermiştir (KK4, KK7, KK34).

Bayramdan önce Arefe günü, evlerde büyük bir heyecanla hazırlıklar yapılarak bayrama hazırlanılmaktadır. Bayramın birinci günü, tüm köy halkı sabah erken saatlerde bayram namazı için köy camisine gitmektedir. Kaynak kişilerin aktardığına göre, eskiden köydeki genç ve yaşlı tüm erkekler bayram namazına katılmaktayken, son yıllarda namaza katılan kişi sayısında bir azalma görülmektedir (KK3, KK4, KK19, KK24). Öte yandan, Yukarıköy’de son yıllarda kadınlar da bayram namazına katılmaya başlamıştır (KK19, KK24). Depremden önce bayram namazına katılan köy halkı, camiye getirdikleri yemekleri

caminin önündeki masalarda hep birlikte yemekte ve bu sırada bayramlaşmaktaydı. Bu gelenek, her Ramazan Bayramının sabahında tekrarlanıyordu. Ancak, 2017 yılında Yukarıköy'deki caminin depremde yıkılması ve ardından Covid-19 salgını nedeniyle bu uygulama hem Yukarıköy'de hem de Çamkalabak'ta sona ermiştir (KK3, KK4, KK18, KK19, KK23, KK24). Bayram sabahında bayram namazına katılan köy halkı, camide bayramlaştıktan sonra evlerine dönerek aile bireyleriyle bayramlaşmaktadır. Gün ilerledikçe, köydeki aile büyükleri ve yaşlılar ziyaret edilerek bayramlaşma devam etmektedir. Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri, geçmişten gelen soy bağına ve birçok evliliğe dayalı akrabalık ilişkilerine sahip olduğundan, köy halkı sık sık bir köyden diğerine giderek bayramlaşmaktadır.

Gezek: Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde Ramazan ayında en çok önem verilen geleneklerden biri “gezek”tir. Gezek, köy halkının toplu şekilde iftar yaptığı eski bir gelenektir. Kaynak kişilerin aktardığı bilgilere göre, gezek yemeği uzun yıllardır, kaynak kişilerin çocukluğundan beri süregelen bir uygulamadır. Ramazan ayında, köy muhtarı her yıl bir liste hazırlayarak iftar boyunca gezek yemeğini kimin düzenleyeceğini belirler. Sıraya göre herkes, zamanı geldiğinde gezek yemeğini hazırlar. Bu sıralama nedeniyle bir aileye genellikle iki ya da üç yılda bir gezek sırası gelir. Yemekler, gezek düzenleyen ailenin evinde hazırlanır ve iftar saatinden yaklaşık yarım saat önce caminin önüne kovalarla taşınır. Burada kurulan masalara yemekler servis edilir. İftar saatinden 15 dakika önce köy imamı tarafından dualar okunur. Kadınlar ise oruçlarını gezek sahibinin evinin önünde kurulan masalarda açar. Gezek sahibi, kendi bütçesine uygun bir menü hazırlar ve bu konuda köy halkı tarafından yadırganmaz. Gezek menüsünde çorba, keşkek, fasulye, pilav, makarna, tavuk, et yemekleri, patates yemekleri ve turşu gibi pek çok çeşit bulunabilir. Eskiden gezek yemekleri tamamen evde hazırlanırken, günümüzde bazı kişiler hazır yemek tercih etmektedir. Keşkek yapmak zorunlu değildir; ancak yeni evlenen çiftlerin evlendikleri yıl gezek düzenlemeleri durumunda keşkek yapmaları beklenir. Eğer yeni evlenen bir çift gezek yemeği veremezse bu durum köy halkı tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Yukarıköy'de caminin 2017 depreminde yıkılması ve Covid-19 salgını nedeniyle, gezek geleneği hem Yukarıköy'de hem de Çamkalabak köylerinde artık uygulanmamaktadır. Gezek aynı zamanda toplu ikram anlamına da gelir. Eskiden köye gelen misafirler için “misafir gezeği” düzenlenirdi. Köylüler, misafirlere misafirhanede evlerinden getirdikleri yemekleri ikram

ederdi. Ancak günümüzde, gelişen imkanlar nedeniyle misafir gezeği geleneği artık yapılmamaktadır (KK2, KK3, KK4, KK7, KK8, KK38).

Kurban Bayramı: İslamiyet'te Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı'ndan sonra gelen ikinci dini bayramdır. İslam inancına göre, Peygamber Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etmek üzereyken Allah'ın emriyle Cebrail meleği tarafından gökten indirilen koçu kurban etmesiyle başlamıştır. Hicri takvime göre, Zilhicce ayının 10. günü başlayarak 11, 12 ve 13. günlerde Kurban Bayramı kutlanmaktadır. Miladi takvime göre ise Ramazan Bayramı gibi her yıl yaklaşık on gün önceye denk gelmektedir. İslam inancında kurban kesmek farz olmasa da maddi imkânı olan kişilerin bu ibadeti yerine getirmesi büyük önem taşır. Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra da geçmişten gelen alışkanlıklarıyla Kurban Bayramı'nı büyük bir coşkuyla kutlamışlardır. Kesilen kurbanlar toplu olarak yenmiş ve Kurban Bayramı etrafında yeni ritüeller oluşturulmuştur.

Günümüzde, Kurban Bayramı öncesinde hayvancılıkla uğraşanlar, hayvanlarını kurban pazarlarına götürmekte ve burada satmaktadır. Kurban kesecek kişiler ise maddi durumlarına göre tek başına ya da grup halinde kurbanlık hayvan satın almaktadır. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde hayvancılık yaygın olduğundan, kurbanlıklar kurban pazarlarından değil, köydeki hayvancılıkla uğraşan kişilerden alınmaktadır. Hayvan seçiminde İslami koşullara büyük özen gösterilir. Kurbanlık hayvanın sağlık durumunun iyi olması, fiziksel kusurunun bulunmaması, dişlerinin yarısının veya tamamının dökülmemiş olması, boynuzlarının kırık olmaması, yeni doğum yapmamış veya gençliğe erişmiş bir hayvan olması gibi kriterlere dikkat edilmektedir. Bu şartları taşımayan hayvanlar kurbanlık olarak tercih edilmez (KK3, KK4, KK12, KK19, KK23, KK24).

Arefe günü, Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi evlerde hazırlıklar yapılır ve köy halkı büyük bir heyecanla bayramı bekler. Bayram sabahı köy halkı camiye giderek bayram namazına katılır. Ancak, Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi erkekler ve gençlerin katılımının azalması nedeniyle kadınların namaza katılımı artmıştır. Namazın ardından cami avlusunda köylüler birbiriyle bayramlaşır. Daha sonra herkes evine dönerek ev halkıyla bayramlaşır ve kurban kesimi için hazırlıklar başlar. Kurban kesimi için genellikle bir hoca ve kurban kesmeyi bilen kişiler çağrılır. Hoca, besmele çekip dualar eşliğinde kurbanı keser. İslami geleneklere göre kurbanın canının acımaması için keskin bir bıçakla boynundan

hızlıca kesilmesi önem taşır. Kurbanın canı çıktıktan sonra deri yüzülür ve et parçalarına ayrılır. Sol taraftan bir parça, kurbanı kesen kişiye verilir. Geri kalan et üç eşit parçaya bölünür: bir kısmı evin yakınlarındaki yedi komşuya dağıtılır, bir kısmı ihtiyaç sahiplerine verilir, kalan kısmı ise aileye ayrılarak bayram boyunca eve gelen misafirlere ikram edilir. Kurbanın derisi köy muhtarlığında toplanarak bir devlet kurumuna bağışlanır. Kurban kesimi tamamlandıktan sonra köydeki veya çevredeki aileler ve köy büyükleri ziyaret edilerek bayramlaşma gerçekleştirilir (KK17, KK19, KK22, KK23, KK34, KK37, KK38).

4.3.2. Hıdırellez

Geleneksel bayramlardan en önemli iki tanesi olan Nevruz ve Hıdırellez, geçmişten günümüze kendine has ritüeller ve geleneklerle kutlanmaktadır. Mevsimsel bayramlar olarak karşımıza çıkan bu iki bayram, Çobanoğlu'nun ifadesiyle, Güneş'in hareketlerine dayanarak, dünya ve diğer gezegenlerin Güneş etrafındaki yörünge özelliklerine göre tespit edilmiştir. Nevruz, 21 Mart günü gece ile gündüzün eşit olduğu ve bundan sonra gündüzün uzamaya başladığı ekinoks günü olarak kutlanır. Hıdırellez ise 6 Mayıs'ta, Güneş'in Ülker yıldızına girmesiyle başlar ve 6 Mayıs'tan 7 Kasım'a kadar süren dönemde Güneş'in batışıyla Ülker yıldızının bir daha görülmemesiyle sona erer (Çobanoğlu, 2000: 54). 21 Mart'tan itibaren doğa uyanışını gerçekleştirir ve 6 Mayıs'ta kış sona erip yaz başlar. Bu yüzden, Türkler ve Kuzey Yarım Küre'deki diğer toplumlar 21 Mart'ı sevinçle ve neşeyle karşılamaktadır. Bozkır ve tarım kuşaklarında yaşayan toplumların bilincinde yer alan baharın gelişini, bereketi ve bolluğu simgeleyen bu günler, birçok ritüele ve geleneğe yol açmıştır. Türkler için 21 Mart, aynı zamanda Ergenekon'dan çıkışın, kurtuluşun ve yeniden varoluşun simgesidir. Hunlardan itibaren kutlanan bu gün, İslamiyet'i kabul etmiş Türklerde de önemli bir anlam taşımaktadır. Nevruz'un kutlamasında, Hz. Adem ile Havva'nın ilk buluşması, Hz. Musa'nın Kızıldeniz'i ikiye ayırması, Hz. Yusuf'un kuyudan atılması ve Hz. Ali'nin doğumu gibi dini olaylar da büyük bir anlam taşır. Türkler için Oniki Hayvanlı Takvim'de 21 Mart, yılbaşı olarak kutlanmaktadır (Aça ve Yolcu, 2021: 422).

6 Mayıs günü kutlanan Hıdırellez, doğanın tam anlamıyla uyanışının gerçekleştiği gündür. Çobanoğlu, halkın düşünce yapısında havaların tamamen ısındığı, doğanın yeşerdiği bu günlerin yazın başlangıcı olarak kabul edildiğini ifade etmektedir (Çobanoğlu, 2000: 54). İslam'ı kabul eden Türk grupları, bu günü, Ön Asya topluluklarının önemli bir kültürü olan

Hızır ile onun kardeşi İlyas'la ilişkilendirerek kutlamışlardır (Aça ve Yolcu, 2021: 424). Hızır ve İlyas'ın buluştuğu güne verilen ad, “Hızır Nebi Bayramı” olarak bilinir. Her yıl 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, ab-ı hayat içtikleri için ölümsüz olduklarına inanılan Hızır Peygamber ile İlyas Peygamber'in kara ile denizin buluştuğu noktada görüştüklerine inanılır ve bu yüzden kutlanır (Kaya, 2007: 376). Hızır ile İlyas Peygamber'in buluştuğu her yerin yeşil olduğuna inanılır ve bu, yazın gelmesi ve Toprak Ana'nın uyanarak bereketlerini sunmasının simgesi kabul edilir (Aça ve Yolcu, 2021: 424).

Doğanın yeniden uyanışını simgeleyen bu günler, geçmişten günümüze birçok ritüel ve gelenekle kutlanmaya devam etmiştir. İnsanlar bu günlerde çeşitli hazırlıklar yapar ve ritüelleri içtenlikle yerine getirirler. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde Hıdırellez geleneği günümüzde hâlâ yaşatılmaktadır. Nevruz bayramının Anadolu topraklarında Türk kültürünün bir parçası olduğu unutulmuştur. Bununla birlikte, Türkiye'de çoğunlukla Kürtler ve Kızılbaşlar tarafından kutlanması, Nevruz'un sadece Türk-Sünni geleneği olmadığı yönündeki düşünceleri pekiştirmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, Nevruz'un Kürt ve Türkmen (Tahtacı) geleneği olduğu, Türklerin kendi kültürlerinde Nevruz Bayramı'nın bulunmadığı ifade edilmiştir (KK2, KK3, KK15, KK30).

Hıdırellez, kaynak kişilere göre baharın gelişi ve doğanın uyanışı anlamına gelir. 6 Mayıs'ta kutlanır ve bolluk ile bereketin habercisidir. Çamkalabak ve Yukarıköy halkı, Hıdırellez'den önce evlerinde temizlik yapar, çünkü Hızır ve İlyas Peygamberlerin temiz olmayan evlere girmediği düşünülür. Kurban Bayramı'nda olduğu gibi, Hıdırellez'de de kurban kesilir ve etleri komşulara dağıtılır. Kurbanın ciğeri kavrulup, komşular çağrılır. Kesilen kurbanın ciğerinin, diğer zamanlardaki ciğerden daha lezzetli olduğu, bunun nedeninin Hıdırellez'in bereketi simgelemesi olduğu düşünülmektedir. Hıdırellez'de kurban kesildiğinde bereketin artacağı ve o dönemde her şeyin bereketli olacağına inanılır. 6 Mayıs ile başlayan yaz mevsimi, 8 Kasım'a kadar devam eder ve bu döneme Hızır günleri denir. Yılın kalan ayları ise Kasım günleridir (KK3, KK8, KK15, KK25).

4.3.3. Aşure Ayı

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde Aşure ayında herkes aşuresini yapmaktadır. Yapılan aşure gelen misafirlere ikram edilmektedir. Bununla birlikte aşure yapan herkes

evinin yakınındaki komşulara dağıtmaktadır. Köyde yeni evlenen bir kadın beyaz entari giyer ve gelen misafirlerine çeşitli yemekler yapar. Aşure ile birlikte gelen misafirlere keşkek, nohut aşısı gibi birçok çeşit ikram edilir (KK3, KK7, KK8, KK13, KK15, KK34).

4.3.4. Köy Hayırısı

İnsanlar, geçmişten günümüze sosyal bir hayat yaşamaya ihtiyaç duymuşlardır. Bu yüzden içinde yaşadıkları toplumda sohbet etme, birlik olma, eğlenme ve topluca inanç uygulama gibi gereksinimlerini gidermek için çeşitli törenler düzenlemişlerdir. Zamanla bu etkinlikler gelenekselleşmiş ve asırlar boyu bir sonraki nesle aktarılmıştır. Erol, günümüzde birçok toplumun sanayileşme ve küreselleşme sonucu bireysel yaşamın yoğun etkisi altında olduğunu ve bu yüzden toplumların birlikte hareket ettikleri geleneklerinden uzaklaştıklarını ifade etmektedir (Erol, 2004: 112). İslamiyet'in kabulünden sonra gerçekleşen yardımlaşma öğretisinin günümüze yansımalarından biri de köy hayırlarıdır. Çanakkale ve Balıkesir'de düzenlenen köy hayırları, bolluk ve bereketin sağlanması, ekolojik dengenin bozulmadan devam etmesi amacıyla yapılır. Boratav'a göre, köy hayırlarında yapılan aş ile Tanrı'dan memnuniyet ve şefkat beklenir. Bu uygulama, toplumu saygı ve hürmet göstererek Tanrı'nın şefkatini kazanmaya yönelik bir davranış biçimidir (Boratav, 1994: 139).

Halk takvimine bağlı olarak gerçekleştirilen köy hayırları, geleneksel olarak her yıl aynı döneme denk gelecek şekilde yapılır. Çanakkale ve çevresindeki köylerde düzenli olarak gerçekleştirilen köy hayırları, çevre köylerle birlikte planlanarak düzenlenir. Her köy, hayırını yapacağı dönemde diğer köylerin etkinlikleriyle çakışmaması için zamanlama yapar. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde çok eski bir gelenek olan köy hayırısı, her yıl Mayıs ayında, bir ay önceden diğer köylerle birlikte belirlenen uygun bir hafta sonu yapılmaktadır. Bu köylerde, mahalleler de kendi köy hayırlarını düzenlemektedirler. Çevre köyler ve mahallelerle çakışmaması için tarih belirlenirken dikkat edilmekte, özellikle Yukarıköy ve Çamkalabak köyleri ile mahalleleri aynı günde etkinlik düzenlenmemektedir. Belirlenen günler, Ayvacık Kaymakamlığına bildirilir. Köy hayırları, hasat döneminin başlangıcında, bereketli ve bol yağmurlu bir yıl geçmesi dileğiyle yapılır. Eğer köy hayırısı yapılmazsa, o yılın bereketsiz olacağına inanılmaktadır. Köy hayırları, günümüzde imece usulünün en güzel örneklerinden biridir. Herkesin bir katkısı ve işlevi vardır. Bir ay önceden belirlenen köy hayırısı için köylüler, evlerinde eksik olan malzemeleri tespit eder ve bu

eksikleri hayır gününe kadar hazırlarlar. Yağ, bulgur, yoğurt gibi yemek yapımında kullanılan malzemeler evlerden temin edilir. Durumu iyi olan bazı hayır sahipleri, köy hayırına para yardımı yapar ve bu parayla eksik olan malzemeler temin edilir. Ayrıca, bazı kişiler peçete, su, tuz, yağ gibi ürünleri temin eder (KK2, KK3, KK6, KK9, KK11, KK15, KK18, KK22, KK34, KK37, KK38).

Eskiden köy kadınları tarafından yapılan hayır yemekleri, son zamanlarda özel aşçılara yaptırılmaktadır. Keşkek, köy hayırının vazgeçilmez bir yemeğidir; keşkeksiz hayır yemeği, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde uygun bulunmaz. Keşkekle birlikte nohut aş, pilav, çorba, sarımsaklı yoğurt, tatlı, turşu gibi yemekler köy hayırının geleneksel yemekleri arasında yer alır (KK3, KK9, KK15, KK18, KK22, KK34, KK38). Köy camii imamı, hayırda yemekten önce mevlit okur. Yemek dağıtımını ise köyün gençleri üstlenir. İlk olarak köye gelen misafirlere ve köyün erkeklerine yemek verilir. Ardından köyün kadınları yemeklerini yer, en son olarak hizmet edenler oturur (KK4, KK7, KK34).

Köy hayırının günü belirlendikten sonra, diğer köylerdeki insanlar köy muhtarlığı tarafından davet edilmektedir. Çevre köylerdeki camilerde anonslar yapılır ve köy kahvehanelerine, köy meydanlarına ilanlar asılır. Ayrıca, basılı davetiyeler hazırlanıp belediye başkanına, kaymakama, jandarma komutanlığına ve çevre köylere gönderilir. Köy hayırına gelen kişi sayısının fazla olması, hayır sahibinin makul kabul edilmesini sağlar (KK3, KK4, KK7, KK9, KK18, KK34, KK36, KK39, KK43). Son zamanlarda, Çamkalabak köyünde düzenli olarak köy hayırı yapılmamaktadır. Kaynak kişiler, bu durumu birliğin sağlanamamasına bağlamaktadır. Köy hayırının yapılmamasının, köyde bereketin azalmasına neden olduğuna inanılmaktadır. Depremden önce, Yukarıköy'de köy hayırları ilkokulun yanında bulunan hayır meydanında yapılırken, deprem sonrası TOKİ tarafından inşa edilen köy binasının yanında yapılmaktadır. Çamkalabak köyünde ise hayırlar, köy binasının bahçesinde gerçekleştirilmektedir.

4.4 Geçiş Dönemleri

İnsan, doğduğu ilk günden itibaren bir yolculuğa başlar ve bu yolculuk boyunca ölüme kadar birçok eşiği aşar. Bu eşikler, insanın hayatında önemli değişimlere yol açar ve her geçiş, birey için yeni bir hayatın başlangıcıdır. Bu geçiş dönemlerine, bireyin hayatında

önemli değişiklikler ve dönüşümler yaşadığı zaman dilimleri denir. İnsan için çok büyük öneme sahip olan geçiş dönemleri, genellikle üç ana eşikten oluşur: doğum, evlenme ve ölüm. Doğum eşiği ile başlayan yeni hayat, kişi için sürekli bir değişim sürecinin kapısını aralar ve bu süreçte birey, çeşitli toplumsal konumlar edinmek için birçok eşik aşar. Hayatın son eşiği olan ölüm ise, her toplumda mevcut olan “ölümden sonraki hayat inancı” çerçevesinde, kişinin yeni bir konuma geçişini simgeler. Geçiş dönemleri, sadece bireyi değil, etrafındaki insanları da etkiler; çevredeki insanların beklentileri tazelenir ve zenginleşir (Eroğlu, 2017: 258). Hayata karşı güçlü bir ilgi duyan insan, doğar, büyür, olgunlaşır ve nihayetinde ölür. Doğumdan ölüme kadar geçen bu süreçte birçok eşikten geçen insan, ölümlerle birlikte “bu dünyadan” ayrılarak “öteki dünyada” sonsuza kadar yaşamını sürdürmeye devam edecektir (Aça ve Yolcu, 2021: 358). Hayata duyulan bu derin arzu, insanın doğumundan itibaren geçirdiği geçiş dönemi süreçlerinin birçok ritüel ve uygulamayı barındırmasına yol açmıştır. Bu ritüeller, geçiş dönemindeki kişinin yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak ve onu dışarıdan gelecek tehlikelerden korumak amacı taşır. Geçiş dönemlerindeki inançlar, düşünceler ve ritüeller, her toplumun coğrafyasına, kültürüne ve inanç sistemine bağlı olarak farklılıklar gösterse de ana hatlarıyla evrensel bir nitelik taşır (Örnek, 1977: 131). Bugün Anadolu’da uygulanan geçiş dönemi ritüelleri, eski Türk inançlarının günümüze kadar ulaşan izlerini taşımaktadır. Türkler, İslam dinini kabul ettikten sonra eski inançlarını tamamen terk etmemiş, bu inançları yeni dinleriyle harmanlayarak yaşamaya devam etmişlerdir. Günümüzde uygulanan geçiş dönemi ritüelleri, eski inançların halk arasında İslamiyet’in gereği olarak kabul edilen kalıntıları içerir (Artun, 2009: 134).

4.4.1. Doğum

Yaşamın ilk nefesi olan doğumla birlikte insan, uzun bir yolculuğun ilk adımını atar. Yeni doğan birey, hayatta artık bir konuma sahiptir ve bulunduğu aileye mutluluk getirirken soyun devamı açısından da büyük bir anlam taşır. Örnek’in ifadelerine göre, dünyaya gelen her çocuk yalnızca anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabalarını, komşularını ve bütün topluluğu sevindirmektedir. Çünkü her çocuk, ailesi için soyun devamını ifade eder. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda çocuk sayısının artışı, nüfusun çoğalmasıyla birlikte güç kazanma anlamına gelir. Ayrıca doğum, anne ve babanın toplumdaki itibarı açısından da son derece önemlidir. Kadın, doğurganlık görevini yerine

getirerek, erkek ise erkeklik görevini yerine getirerek toplum gözünde itibar kazanır (Örnek, 1977: 131). Doğum, insanın üreme yeteneğiyle başlayan hayat yolculuğunun temel taşıdır. Bu olay, evlenmenin ana hedeflerinden biri olan çocuk sahibi olma idealini gerçekleştirir ve çiftler böylece tam anlamıyla bir aile olurlar. Türk kültüründe aile kavramı en önemli toplumsal yapıdır; bu nedenle çocuk, Türk toplumunda büyük bir sevinçle karşılanır. Evli çiftlerden, aile neslinin devamı için çocuk sahibi olmaları beklenir ve çocuk doğduğunda bütün ailede büyük bir coşkuyla karşılanır (Artun, 2009: 134; Baykara, 2009: 169-171; Kalafat, 1999: 82). Türk kültüründe, çocuk doğumundan askere gidene kadar birçok ritüel ve uygulamanın merkezinde yer alır. Doğumla başlayan bu süreç, çocuğun hem bireysel hem de toplumsal kimliğini biçimlendiren önemli bir dönemin başlangıcıdır.

Yaşamın ilk evresi olan doğumun gerçekleşmesi evli çiftlerin bütün yakınları tarafından heyecanla beklenmektedir. Evli çiftlerden bu beklenti karşılanmadığında ya da karşılanamadığında çeşitli çözüm yolları aranmaktadır (Artun, 2009: 135). Evli çiftin yakınları, hamile kadını daha doğum öncesinden hatta çocuk sahibi olma isteğinden başlayarak birtakım âdetlere uymaya, bu âdetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlamaktadır. Böylece doğum, annenin gebe kalma isteğinden başlayarak, hamilelik dönemiyle birlikte yüzlerce âdetin, inancın, dinsel ve büyüsel özlü yüzlerce işlemin hücumuna uğrayarak âdeta onlar tarafından yönetilmektedir (Yeşil, 2012: 54).

Evlilik, çiftlerin yeni bir eşiğe ulaşmalarıdır. Toplum, yeni evlenen çiftlerden yeni bir beklentiye girerek çocuk sahibi olmalarını istemektedirler. Kadının gittiği yerde saygınlık kazanması, tam anlamıyla erkeğinin eşi olması, analık duygusunu tatması ve soyun devamı için doğum yapması zorundadır. Çocuk sahibi olamayan kadınlar toplumda hor karşılanmaktadır (Örnek, 1977: 132). Türk kültüründe çocuk sahibi olmanın önemi, çocuk sahip olamayanların kusuru ve Tanrı tarafından lanetlendiği düşüncesi *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde karşımıza çıkmaktadır. “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” hikâyesinde Bayındır Han şöyle demektedir: “Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa, oğlu kızı olmayanı kara otağa kondurun; oğlu, kızı olmayanı Ulu Tanrı hor görmüştür, biz de hor görürüz.” Bayındır Han’ın hikâyede ki bu düşüncesi Türk kültüründe anne-baba olabilmek değerinin bir yansımasıdır (Gökyay, 1976: 1-2).

Çalışma alanı olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde de bu durum böyledir. Soyun devam etmesi ve çocuk sahibi olmak toplumdaki değeri arttırmaktadır. Öyle ki çocuk sahibi olmayan kadınlar “kısır” olarak adlandırılmakta ve kişilerin kavga sırasında birbirlerini suçlamak için bir eksiklik olarak dile getirilmektedir (KK10, KK15, KK22). Çocuk sahibi olan anne ve baba için çocuk bir dayanaktır. Kaynak kişilerimiz bu durumu “efeli alimi kovalar, arkalı köpek kurt kovalar” deyiimiyle açıklamaktadırlar (KK22). Bu yüzden köyde her kadın evlendikten sonra çocuk sahibi olmak istemektedir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadınlarda bir gecikme olursa belirli geleneksel tedavi/sağaltma yöntemleri uygulanmaktadır. “Türkmen ipi” denilen geleneksel uygulamada, kadının beline sıkıca bağlanan Türkmen ipiyle kadın 15 güne yakın dolaşmaktadır. Bu süreçte kadın sadece çorba gibi sıvı yiyecekler tüketmek zorundadır. Eğer bu süreçte kadın, başka şeyler yemeye kalkarsa bu durum ölümle sonuçlanabilmektedir. İkinci bir geleneksel tedavi yöntemi ise ayaklarından aşağı sallamaktır. Çocuğu olmayan kadın bacaklarından aşağıya üç kez sallandıktan sonra beli sıkı sıkıya bağlanır. Beli sarılan kadın 15 gün boyunca ayakları yukarı gelecek şekilde dinlenir. Bu süreçte yerinden kalkmaması gereken kadın eğer ki aksi bir şekilde davranırsa çocuğu olmayacaktır (KK, KK13, KK15, KK22, KK28, KK37, KK40). Bu tedavilerin dışında bir başka tedavi yöntemi “bocut yakma” geleneğidir. Bocut çömlektten yapılmış konserve şeklinde bir kaptır. Bocutun “kış” tarafına pamuk yapıştırılıp yakılmaktadır. Yakılan bocut kadının karnının üstüne koyulduktan sonra ısınmasıyla birlikte damarları toplamaktadır. Böylece rahim bölgesinde çocuğun olmamasına neden olan damarlar açılarak çocuk olacağı düşünülmektedir (KK13, KK15, KK22, KK40).

Türk toplumunda eskiden beri yaygın bir inanç olan kutsallardan belirli hastalıklarına ve eksikliklerine çözüm için yardım dileme geleneği vardır. Çocuk sahibi olmak isteyen anne ve babalar ata mezarlarını, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, himmet beklerlerdi (Kalafat, 1999: 82). Türk inancında önemli bir yere sahip olan atalar kültü ile birlikte insanlar Tanrı ile aracı olarak gördükleri türbe ziyaretlerinde şifalar dilemekte ve bunun karşılığında adak adamaktadırlar (Aça ve Yolcu, 2021: 355). Türklerde Tanrı’dan çocuk dileme geleneği *Dede Korkut Hikâyeleri*’ndeki “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu” hikâyesinde karşımıza çıkmaktadır. Çocuğu olmayan Dirse Han, hatunun sözüyle Ulu Tanrı’ya dua etmiştir. İç-Oğuz, Dış-Oğuz beylerini, aç olan insanları doyurmuşlar ve Tanrı onlara bir çocuk vermiştir (Gökyay, 1976: 6-7). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde de çocuğu olmayan çiftler Allah’a dua edip adak adayarak veya türbeye gidip adak adayarak

çocuk sahibi olmayı dilemektedir. Çiftler çocuk sahibi olursa adaklarını keserek köylüye dağıtmaktadır. Eğer ki adak adayan çiftler çocukları olduktan sonra adaklarını kesmezlerse olumsuz şeyler olacağı düşünülmektedir (KK3, KK15).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde hamile kadınların sağlıklı bir hamilelik dönemi geçirmesi ve çocuklarında eksiklik veya sağlık sorunu olmaması için belirli uyması gereken kurallar ve kaçınmalar vardır. Hamile kadın çok ağır şeyler kaldırmamalı; hareket ederken zıplayıp, hoplamamalı; çok fazla üzülüp heyecanlanmamalıdır. Hamile kadın bu durumlara dikkat etmezse çocuğunu kaybetme riski ile karşı karşıya kalır. Hamilelik döneminde köyde bir cenaze olursa cenazeye katılmamalı veya cenazeye bakmamalıdır. Eğer ki hamile kadın cenazeye bakarsa “benzer, benzeri çağrıştırır” düşüncesiyle ölen kişi gibi çocuğun benzinin sarı olacağına inanılmaktadır. Çocuğunun çirkin olmamasını istiyorsa bu dönemde çirkin hayvanlara veya herhangi bir şeye bakmaktan çekinmelidir. Çünkü çocuk baktığı çirkinliğe benzeyebilir. Yaramaz veya huyu sevilmeyen bir çocuk ya da insan kınanmamalıdır. Kınanma durumunda çocuk kınanan kişinin huyunu alabilmektedir (KK8, KK13, KK15, KK22, KK28, KK29, KK37, KK38, KK40).

Hamile kadın, hamilelik döneminde bazı yemeklere karşı iştahı artar ve onları ister. Yöre dilinde bu duruma “aşerme” denilmektedir. Aşeren kadın, canı ne istiyorsa onu yemelidir. Eğer hamile kadın aşerdiği şeyi yiyemezse, çocuğundan bir şey eksileceği düşünülmektedir. Bu yüzden hamile kadının aşerdiği şeyi yemesine dikkat edilmektedir (KK8, KK13, KK15, KK22, KK28, KK29, KK37, KK40).

Yörede önem verilen konulardan biri de çocuğun cinsiyetidir. Eski çağlarda ve sanayileşmenin yaygın olmadığı dönemlerde insan gücüne dayalı tarımda en önemli iş kaynağı erkek çocuğudur. Bununla birlikte “ataerkil” toplumlarda erkek çocuk soyu devam ettirmektedir. Bu yüzden hemen hemen her toplumda erkek çocuğu değer görmektedir. Türk toplumunda “erkek çocuk, ailede ocağı tütürür” sözü de erkek çocuğunun önemli olduğunu göstermektedir (Örnek, 1977: 132) Çünkü erkek çocuk aile soyunu devam ettirerek ocağın sönmemesini sağlayacaktır. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde eskiden bu düşünce çok fazlasıyla yaygındır. Erkek çocuğu hem ailenin geçimini sağlamak için hem de aile soyunun devamı için eski zamanlarda önemlidir. Eski zamanlardaki bu düşünce kaynak kişilerin aktardığı deyimlerde de görülmektedir: “Kız çanakla, oğlan çomakla”, “Kız ele gidecek,

oğlan ev yapacak” (KK22). Bugün bu düşünce köylerde de aşılmış durumdadır. Kız çocuğu, erkek çocuğu ayrımı kadınların köy tarımında önemli bir iş gücüne dönüşmesiyle son bulmuştur. Öyle ki kadınlar kavga sırasında birbirlerini; kızı olan olmayanı, oğlu olan olmayanı suçlamaktadır (KK3, KK8, KK10, KK22, KK25, KK28).

Bu nedenle hamilelik döneminde, hem hamile kadının hem de ailesinin en çok merak ettiği konulardan biri çocuğun cinsiyetidir. Bu merak, çeşitli ritüeller ve inanışlarla giderilmeye çalışılmaktadır. Özellikle Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, ilk çocuğun cinsiyetini öğrenmek için ilginç bir ritüel uygulanmaktadır. Yeni evlenen gelin, düğünün ertesi günü kara ferace giydirilerek yengeleri eşliğinde köyün yakınındaki göle götürülür. Gelinin eline bir testi verilir ve gölden su doldurması istenir. Bu sırada yengeler gölün etrafına bir tarak ve bir bıçak saklarlar. Gelin tarağı bulursa ilk çocuğunun kız, bıçağı bulursa erkek olacağına inanılır. Teknolojinin henüz gelişmediği dönemlerde, çocuğun cinsiyetini tahmin etmek için hamile kadının fiziksel özelliklerine, karnının şekline ve aşerdiği yiyeceklere bakılırdı. Örneğin, hamile kadın güzelleşip yüzüne çiller çıkıyorsa kız, çirkinleşiyorsa erkek çocuğa hamile olduğuna inanılırdı. Hamile kadının karnı sol tarafa yatıksa erkek, sağ tarafa yatıksa kız, iki tarafa birden yatıksa ikiz çocuğa hamile olduğu düşünülürdü. Ayrıca, kadının tatlı yiyeceklere aşermesi erkek, ekşi yiyeceklere aşermesi ise kız çocuğuna işaret kabul edilirdi (KK8, KK10, KK29, KK35, KK37, KK38, KK40). Bir diğer inanış ise hayvanların ağıla giriş ve çıkış zamanlarına dayalı cinsiyet tahminidir. Eğer hamile kadın doğuma, hayvanlar ağıldan çıkarken başlarsa çocuğun kız; hayvanlar ağıla dönerken başlarsa erkek olacağına inanılırdı (KK15, KK38). Günümüzde ise teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte, bu tür geleneksel yöntemler yerini ultrason gibi modern tekniklere bırakmış, cinsiyet tespiti hastanelerde kolaylıkla yapılabilir hale gelmiştir.

Doğacak çocuk daha dünyaya gelmeden ailede heyecanı ve telaşı başlamaktadır. Aile içinde bu heyecan ve telaş tatlı yoruculukta geçmektedir. Köylerde çocuk doğmadan önce kıyafetleri hazırlanır. Çocuk kıyafetlerinde uğursuzluğundan dolayı siyah ve sarı renklerin bulunmamasına dikkat ederler (KK14, KK22, KK28, KK29, KK37) Sarı ve siyah renklerin uğursuz kabul edilmesinin nedeni Türk inanç sisteminden kaynaklıdır. Siyah renk, şeytanın ve ölümün; sarı renk ise albastı karısının ve hastalığın rengi olarak görülmektedir. Benzerlik çağrışımı yapmaması tercih edilir (Çoruhlu, 2002: 183-194).

Üretkenliğin en önemli eşiği olan doğum, tüm toplumlarda sabırsızlıkla beklenen, zor ve meşakkatli bir süreçtir. Çocuk sahibi olmanın son ve en zorlu aşaması olan doğum, sadece anne ve baba adayını değil, tüm aileyi heyecan ve hazırlık telaşıyla kuşatır. Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde doğum süreci kolaylaşmış olsa da, geçmişte aileler için oldukça zahmetli ve stresli bir durumdu. Köylerde doğum sırasında geleneksel tıp uygulamaları ve ritüeller, doğumun kolaylaşması için sıkça kullanılırdı. Doğum sancılarının başlamasıyla birlikte, köylerde “ebe kızlar” olarak bilinen ve resmi bir ebelik eğitimi almamış, ancak yıllardır bu işi tecrübeyle sürdüren kadınlar çağrılırdı. Bu kadınlar, köy halkı tarafından güvenilir bulunur ve doğumu gerçekleştirmeleri için başvurulurdu. Ancak, ebelik mesleği için bir “el verme” geleneği bulunmadığı için bu bilgi ve deneyim nesilden nesile aktarılamamış, dolayısıyla ebelik geleneği birçok köyde sona ermiştir. Babakale köyü gibi bazı yerlerde bu gelenek bir süre daha devam etmiş, ancak günümüzde doğumların hastanelerde gerçekleştirilmesi nedeniyle köylerdeki ebelik tamamen ortadan kalkmıştır. Doğumun ardından, çocuğun yakınları, doğumu gerçekleştiren ebeye teşekkür amacıyla süt, peynir veya para gibi hediyeler takdim ederdi.

Doğum sırasında, doğum odasına yalnızca ebe kız ve hamile kadının yakın akrabaları alınır. Ancak, adet görmüş kadınlar odaya kabul edilmez. Türk inancına göre adet gören kadının kanaması nedeniyle “kirli” olduğu düşünülür ve bunun doğumu olumsuz etkileyebileceğine inanılır (KK8, KK15, KK22, KK40). Doğumun sorunsuz gerçekleşmesi için çeşitli ritüeller uygulanır. Örneğin, hamile kadının üzerindeki düğümler çözülür. Bu büyüsel uygulamanın, düğümlerin çözülmesi gibi doğum sürecinin de kolaylıkla çözülmesini sağladığına inanılır (KK15, KK22, KK29, KK40). Eğer doğum sırasında zorluk yaşanırsa, hamile kadına kocasının ayakkabısından su içirilir. Doğumun ardından, bebeğin göbeği bıçakla kesilir ve kalan göbek bağına kan gelmemesi için ip bağlanır. Daha sonra, bebeğin cildi sağlıklı ve dayanıklı olsun, terleme ve koku gibi sorunlar yaşamamasın diye tuzlama işlemi yapılır (Aça ve Yolcu, 2021: 363). Tuzlama işleminin ardından bebek yıkanır ve annesi tarafından emzirilir. Doğum yapan kadın da bu süreçte özel bir bakım görür. Annesi tarafından yıkanan lohusa kadına yörede “ak gömlek” olarak bilinen beyaz bir kıyafet giydirilir (KK22, KK40).

Doğum öncesi kadının hamile kalma isteğiyle başlayan bir dizi uygulamadan sonra sıra; ad koyma, göbek bağı, lohusalık, kırklama gibi çeşitli geçiş uygulama ve ritüellerin

olduğu doğum sonrasına gelmiştir. Doğum sonrası evresinde anne ve çocuğun sağlıklı olması ve gelecek kötülöklere karşı korunması; çocuğun geleceğinin parlak olmasına yönelik uygulama ve ritüeller gerçekleşmektedir (Altun, 2004: 138).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, yeni doğum yapmış olan “lohusa kadın” ya da “kırklı kadın” birkaç gün dinlendikten sonra ağır olmayan ev işlerine başlamaktadır. Ancak, hem kadın hem de bebeği kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. Bu süreçte bebeğin dışarı çıkarılmaması gerektiğine inanılır. Çünkü halk arasında, kırklı kadın ve çocuğun mezarının bu süre boyunca açık olduğuna dair bir inanış vardır. Kırklı kadın, kırkı çıkana kadar yalnızca çorba tüketir. Meyve yemesi durumunda ölebileceğine inanılmaktadır. Ayrıca bu dönemde eve, yakın akrabalar haricinde misafir kabul edilmez; yalnızca hısımların ziyareti mümkündür. Ziyarete gelen akrabalar, “çocuğun başına” para bırakır ve genellikle bir çanak çorba getirirler (KK10, KK14, KK15, KK29, KK38). Doğum yapmış kadının sancılarının devam etmesi durumunda rahim bölgesi kuşaklarla sarılarak sıcak tutulur. Sütün artırılması amacıyla da geleneksel bir içecek olan şekerli şerbet (lohusa şerbeti) hazırlanır ve kırklı kadına içirilir (KK8, KK10, KK15, KK28, KK38).

Halk inançlarında çeşitli adlarla anılan albasması, lohusalığın ilk gününden itibaren çok büyük bir endişedir. Lohusaya ve bebeğe zarar vermeye çalışan kötü ruhun annenin ve bebeğin ölümüne sebep olabileceğinden dolayı yakınları tarafından çok sıkı önlemler alınmaktadır (Altun, 2004: 145). Doğum ile birlikte bir eşikten geçen anne ve çocuğun savunmasız bir durumda olması bu süreçte Yukarıköy ve Çamkalabak köylerindeki adıyla “eccinli” veya “şeytan” gibi kötü ruhlar ile karşı karşıya kalmalarına yol açar. Eccinli veya şeytan gibi kötü ruhlar bu dönemde yalnız kalan kırklı anne ve çocuğu taşıyarak onlara zarar vermektedir. Bu yüzden kırk gün boyunca kırklı çocuk ve annenin yanında aile büyüklerinden birileri kalmaktadır (KK8, KK10, KK29, KK38). Yine anne ve çocuk uyurken çocuğun suratı anneye doğru dönük olmalıdır. Eccinlilerden korumak için kırklı kadının başına ve kırklı çocuğun omzuna (çörek) otu takılır ve kırkları çıkana kadar bunlar çıkarılmaz (KK8, KK10, KK15, KK29, KK38).

Bebeğin doğumuyla birlikte gelen ve anne rahmine düştükten sonra annenin kanıyla çocuğu beslemesini sağlayan “eş” veya “plasenta”ya halk geleneğinde önem verilmiştir (Boratav, 1999: 190). Bebeğin eşi yani plasenta hiç kimsenin elinin, ayağının değmeyeceği

bir yerde toprağa gömülür (KK15, KK22). Bebeğin eşi olarak düşünülen plasenta, onun anne rahmine düşmesinden doğumuna kadar onun bir parçası olarak görülür. Bebeğin eşinin toprağa gömülmesi, insanın topraktan geldiği inancın da bir yansımasıdır (Aça ve Yolcu, 2021: 363). Bebeğin ruhunun bir başka parçası olan göbek bağı; geleceğini, ilerideki uğraşısını ve işini etkileyeceği için gelişi güzel atılamaz (Örnek, 1977: 142). Göbek bağına kuruyup düşmesiyle birlikte, çocuğun ilerideki yaşamına dair beklentilere uygun olarak belirli yerlere gömülmesi adeti, köklü bir gelenek olarak sürdürülmektedir. Yörük kültüründe hayvancılık, vazgeçilmez bir geçim kaynağıdır. Erkek çocuğundan da “ocağın tütmesi” için hayvancılık geleneğini sürdürmesi beklenir. Bu nedenle erkek çocuklarının göbek bağı, “koyunla pişsin” inancıyla ağıla gömülür. Böylece çocuğun büyüdüğünde hayvancılık ile uğraşacağına inanılır. Kız çocuklarının göbek bağı ise onların “evcimen” bir kişiliğe sahip olması ve büyüdüğünde evine, ailesine ve eşine bağlı bir birey olabilmesi amacıyla evlerdeki yüklüğün altına yerleştirilir (KK8, KK13, KK15, KK22, KK25, KK29).

Türklerde tarih boyunca ad alma, ad kazanma, ad verme işlemleri önemli bir yer tutmaktadır. Kaynağında yaşayış tarzından kaynaklı anlayışların, inançların, davranışların yer aldığı bu işlemler yakın zamana kadar devam etmiştir (Kalafat, 1999: 100) Bu yüzden Türklerde ad verme sıradan bir işlem olarak kabul edilmediği için ad seçiminde dikkat edilmiştir. Çünkü adın taşıdığı anlamın, çocuğun karakterini, geleceğini, kişiliğini etkileyeceği düşünülmektedir. Adın kişinin tinsel damgasını simgelediğini ve onun karakterine yansıyacağı düşünülmektedir. Onun için yeni doğan çocuğa gelişi güzel ad verilmemektedir (Örnek, 1977: 148).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, ad koyma geleneği hâlâ geleneksel biçimde uygulanmaktadır. Çocuk doğduktan hemen sonra adı konulmaz; göbek bağına düşmesi beklenir. Ad koyma işlemi, göbek bağı düştükten sonraki ilk Perşembe veya Cuma günü yapılır (KK3, KK8, KK29). Göbek bağı düştükten sonra, ad koyma için genellikle camii hocası çağrılır. Çocuk, temizlenip giydirildikten sonra ad koyma işlemi başlatılır. Günümüzde çocuğun adına genellikle anne ve baba karar verirken, geçmişte bu karar aile büyükleri, özellikle dedesi ve babaannesine aitti. Aileler, ölen akrabalarının ardından doğan bebeğe isim koyarken, bazen camii hocasına da danışırlardı. Hocanın, çocuğun kulağına ezan okuduktan sonra, üç kez çocuğun adını söylemesiyle ad koyma işlemi tamamlanır. Bu ritüel sonrasında ise hazırlanan yemekler misafirlere ikram edilir (KK3, KK22, KK25). Bu

geleneksel ad koyma ritüeli, hem dini hem de kültürel bir öneme sahiptir ve köylerdeki toplumsal bağları güçlendiren bir uygulamadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde kırklama işlemi “yarı kırklama” ve “tam kırklama” olarak iki kez yapılmaktadır. Yarı kırklama doğumdan sonraki yirminci günde yapılır. Köyün yakınındaki gölden toplanan taşlar bir bakır kazana atılıp su ile kaynatılır. Anneanne ve babaanne kazanda kaynayan suyla bebeği ve kırklı kadını yıkar. Kazanın içindeki taşlar bakır bir kabın içine koyularak saklanır. Kırk suyu evin her yerine saçılır. Kırkinci gün saklanan taşlar ve bakır yeniden kazanda kaynatılır. Anneanne ve babaanne yarı kırkta olduğu gibi kazanda kaynayan suyla çocuğu ve anneyi yıkar. Böylece anne ve çocuk tam kırklanmış olmaktadır. Kırklanan çocuk beşikte uyutulur ve altına bir parça ekmek ve sığır dışkısı konur. Bu uygulama çocuk “taş gibi yatsın, bok gibi uyusun” diye yapılır. Kırk suyuyla anneanne ve babaanne de yıkanıp kötülüklerden arınırlar. Sonrasında annenin ve çocuğun kıyafetleri ile birlikte evde ne kadar çaput varsa kırk suyuyla yıkanır. Geriye kalan kırk suyu, evin her yerine saçılır. Kırklamadan sonra kazandaki taşlar ve bakır göle atılmaktadır. Kırklaması yapılan çocuğun tırnakları çok uzamasın diye elleri çuvala sokulur (KK10, KK114, KK15, KK22, KK28, KK29). Kırklama işlemi gerçekleşikten sonra çocuk evden dışarı çıkarılarak “kırk uçurması” gerçekleştirilir. Anne ve çocuk bir aile büyüğünün evine gider ve çocuk orada uyutulur. Misafir olarak gidilen evde çocuğa altın, para gibi hediyeler verilir. Bunun dışında sağlıklı olsun diye yumurta verilmekte, tatlı dilli olsun diye ağzına şeker sürülmektedir (KK10, KK14, KK22, KK28).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, çocukların sağlıklı büyümesini desteklemek amacıyla uygulanan “diş buğdayı” ve “köstek kesme” gibi uygulamalar önemli bir yer tutar. Çocuğun ilk dişinin çıkmasının ardından, dişlerin düzgün çıkması amacıyla “diş buğdayı” dizilir. Bu gelenekte, tencereye otuz iki tane buğday atılarak kaynatılır. Ardından buğdaylar düzgün bir şekilde ipe dizilir ve çocuğun omuzuna asılır. Bu uygulama, büyüsel bir ritüel olarak çocuğun dişlerinin düzgün olacağına inanılarak yapılır (KK8, KK10, KK22, KK29). Köstek kesme, çocuğun sağlıklı büyümesi için uygulanan bir başka geleneksel sağlık yöntemidir. Yürüme çağına gelmiş ancak henüz yürümeyen veya sürekli düşen çocuklar için uygulanır. Çocuğun iki ayağına ince bir ip bağlanarak, evinin önünde bir eşeğe bindirilir. Eşeğin üzerindeki çocuğun ayaklarına bağlı ip kesildikten sonra, “köstek kesme” tamamlanır ve çocuğun kısa süre içinde yürümeye başlayacağına inanılır (KK13, KK25, KK29, KK40).

Yukarıköy ve  amkalabak köylerinde, çocukların gelişim sürecinde önemli olan ritüellerden biri, doğumdan sonra belirli eşiklerin geçilmesidir. Bu ritüeller, çocuğun sağlıklı büyümesi ve toplumsal bağların güçlenmesi amacıyla yapılır. Çocuğun ilk tırnakları uzadığında, tırnak kesimi yapılır. Bu tırnaklar, çocuğun bir parçası olarak kabul edilir ve kesildikten sonra kimsenin ulaşamayacağı bir yere atılması gerektiğine inanılır. Erkek  ocuğun ilk t raşı da t pk  tırnak kesimi gibi, bir parça olarak kabul edilir ve sa lar kesildikten sonra ayak değmeyecek bir yere atılır. İlk t raş edilen sa lar, baba tarafından koyun veya kuzu hediye edilerek kutlanır. Çocuğun ilk dişi düştüğünde, evin çatısına atılır. Bu uygulama, çocuğun evine bağlı olması amacıyla yapılır. Ayrıca, dişin düştüğünü gören ilk kişi aileye para verir. Çocuğun konuşma süreci geciktiğinde veya kekemelik sorunu yaşandığında, hocalara götürülüp okutularak bu durumun düzeltileceği inancı vardır. Bu ritüeller, köyde çocukların sağlıklı gelişimini sağlamak ve toplumda kabul görmelerini desteklemek amacıyla gerçekleştirilen büyüsel ve geleneksel işlemlerdir (KK3, KK15, KK17, KK22, KK28, KK29, KK37).

4.4.2. Kız Kınası (Altı Aylık Kınası)

Yukarıköy ve  amkalabak köylerinde, kız çocuklarına yönelik yapılan geleneksel ritüellerden biri de kız kınasıdır. Bu ritüel, kız çocuklarının altı aylık oldukları dönemde başlar ve avuçlarına kına yakılarak gerçekleştirilir. Başlangıçta daha sade bir şekilde yapılan bu ritüel, zamanla büyük bir eğlenceye dönüşmüştür. Eski zamanlarda, kız çocuğu altı aylık olduktan sonra evde hısım ve akrabalar davet edilip, mevlit okunarak yapılırken, son yıllarda ise düğün gibi büyük organizasyonlara dönüşmüştür. Kız kınası günümüzde, özellikle babanın ekonomik durumuna göre, altı-yedi yaşına gelen kız çocuklarına yapılmaktadır. Kız kınası, iki gün süren bir etkinliktir ve köy halkı,  evre köylerden de katılımcılar davet edilir. Etkinliğe katılanlar, kız çocuğuna hediyeler veya para verirler. Kız kınası yapılan evin önünde, düğünlerde olduğu gibi masalar kurulur ve çeşitli yemekler hazırlanır. Keşkek, kız kınasında mutlaka yer alır. Kız çocuğu ve arkadaşları için bir kuaför çağırılır ve sa lar yaptırılır. Kız çocuğu gelinlik giyerken, annesi de bindallı giyer. Kızın  eyizleri evin içinde sergilenir ve misafirlere gösterilir. Kına töreninden bir gün önce, kız çocuğunun eline ve ayağına yengeler tarafından dualar okunarak kına yakılır. Geriye kalan kına, diğer kız çocuklarına ve kadınlara dağıtılır. Kına yakılmasının ardından, ertes  gün kadınlar ve gençler

dümbelek çalıp oynarlar. Eğer kız çocuğunun babasının ekonomik durumu uygunsa, alkol masaları kurulur ve davet edilen köy erkekleri alkol içerler (KK7, KK8, KK10, KK13, KK14, KK20, KK22, KK28, KK41).

4.4.3. Sünnet

Sünnet, erkek çocuğun doğumdan sonra toplumdaki kabulünü sağlayan geçiş dönemidir. Müslüman toplumlarda “farz” ya da “dini zorunluluk” olmamakla birlikte, toplumda uyulması zorunlu görülen sünnet, gerçekleştirmeyen erkeklerin ayıplanması veya dışlanmasına neden olmaktadır. (Aça ve Yolcu, 2021: 372) Toplumda her anne ve baba çocuklarının bu “dinsel geçişini” yerine getirmek istemektedir. Bu yüzden sünnet çerçevesinde olan âdet ve törenleri eksiksiz olarak uygularlar. Sünneti gerçekleştiren erkek çocuk İslamiyet’e kabul ve ergenliğe geçiş ile ödüllendirilir. Sünnetin manevi ve bedensel olarak kişiyi olgunlaştırdığına inanılır (Altun, 2004: 207-208).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde sünnet, son derece önemli bir geleneksel ritüeldir. Köy halkı için sünnet, sadece fiziksel bir işlem değil, aynı zamanda çocuğun erkekliğe ve İslamiyet’e geçişinin simgesidir. Bu ritüel, köydeki erkek çocuklarının tamamı için gerçekleştirilir ve sünnet olmayan erkek çocuk bulunmaz. Sünnetin bu kadar önemli olmasının, köy halkının, sünnetin İslamiyet’in buyruğu olduğuna ve bunun, “gavur” ile "Müslüman" arasındaki farkı belirlediğine dair inançlarının etkisi büyüktür. Bu gelenek, sünnetin yapılacağı gün için büyük bir özen gösterilmesini ve hazırlıkların dikkatle yapılmasını sağlar. İmkanları olan aileler ise çocukları için gösterişli sünnet düğünleri düzenler. Geçmişte sünnet, mevlit okunarak ve yemekler hazırlanarak gerçekleştirilen bir ritüeldi. Ancak zamanla, köydeki sünnet törenleri, çalgılı ve çengili düğünlere dönüşmüştür. Eskiden, imkanların kısıtlı olduğu zamanlarda, sünnet olma zamanı gelmiş tüm erkek çocukları toplu olarak sünnet ettirilirdi. Sünnetçi köye davet edilir, köylüler onu iyi bir şekilde ağırlar, ona hediyeler verirdi. Toplu sünnetin ardından, köydeki bir evin damına çıkılır ve içi dolu bir testi aşağı atılarak kırılırdı. Ancak, günümüzde çocuklar hastanelerde sünnet oldukları için bu gelenek kaybolmuş ve yerini daha modern kutlamalar almıştır (KK3, KK4, KK7, KK9, KK18, KK22, KK23, KK25, KK34).

Sünnet düğünü, sünnet çocuğunun evinin önünde yapılır ve köy halkı, babanın sağdıcı tarafından şeker ile okunarak çağrılır. Ayrıca, çevre köylerden de davetiyeler gönderilir. Sünnet düğününde sabah saatlerinden itibaren keşkek ve çeşitli yemekler hazırlanmaya başlanır. Misafirlere bu yemekler ikram edilir. Düğün için gelen akrabalar, iki ekmek ve bir kilo şeker getirirler. Sünnet çocuğuna, düğün öncesinde kaftan giydirilir ve omzuna çember takılır. Sünnet çocuğuna da kına yakma geleneği uygulanır. Yengeleri, sünnet çocuğunun parmaklarına kına yakar. Öğle vakti camide mevlit okunur ve ardından sünnet çocuğu, köydeki diğer çocuklarla birlikte geziye götürülür. Geziden döndükten sonra akşam saatlerinde çalgılar çalınarak oyunlar oynanır. Düğün törenine katılan erkekler, ev sahibi tarafından sağlanan alkol masaları etrafında toplanıp alkol içerler. Sünnet çocuğuna, misafirler tarafından hediyeler ve takılar takılır (KK3, KK4, KK7, KK10, KK11, KK15, KK18, KK22, KK23, KK27, KK34, KK37).

Sünnet çocuğu, sünnet geçişini tamamlamış olmasının ardından, ailesi ve toplum gözünde önemli bir dönüm noktasını geride bırakmış sayılır. Bu nedenle, çocuğun ödüllendirilmesi ve rahat ettirilmesi gerektiği düşünülür. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerindeki geleneğe göre, sünnet çocuğu mevlitten sonra geziye çıkarılır. Bu gelenek, çok eski zamanlara dayanan bir uygulamadır. Eskiden atlarla yapılan gezi, günümüzde arabalarla gerçekleştirilmektedir. Mevlit sonrasında gelecek arabalar okunur ve arabaların aynalarına “teşhir mendilleri” takılır. Ardından, sünnet çocuğu ve diğer çocuklar arabalarla konvoy halinde deniz kıyısında gezdirilir. Bu gezinin, sünnetin tamamlanmasını kutlayan ve çocuğun toplum içindeki yerini pekiştiren bir anlamı vardır (KK4, KK6, KK8, KK23, KK25, KK34, KK37).

4.4.4. Askerlik

Türkler tarih boyunca milli bir görev olan askerliği kutsal saymışlardır. Askerlik çağına gelmiş bir erkeğin askerliğini yapması ona bir milli kimlik kazandırmış ve toplum gözünde belirli bir statüye gelmesini sağlamıştır. Askerlik sadece bir görev olarak değil eğitim yuvası olarak da görülmüştür. Bu yüzden askerliğini yapmamış bir erkek yarım olarak kabul edilmiş ve evlenmesi için yetersiz görülmüştür. Erkek için önemli bir geçiş dönemi olarak kabul edilen askerlik görevi etrafında da her geçiş töreninde olduğu gibi çeşitli adetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur (Artun, 2009: 235).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde askerlik, milli, kutsal bir görev olarak kabul edilir ve askerlik yapmamış bir erkek, yetişkinliğini tamamlamamış sayılır. Bu nedenle, askerliğini yapmamış erkeklerin evlenmesi pek hoş karşılanmaz. Askerliğe gitme zamanı gelmiş olan çocuklarını uğurlamak, aileler için adeta bayram havasında geçer. Asker uğurlamak için, bütün köylüler bir gün önce askere gidecek gencin evine gelir. Burada “gabaçma böreği” yapılması bir gelenek halindedir. Gabaçma böreği ve diğer yemeklerle misafirlere ikramda bulunulur. Eğer askere gidecek genç sözlü ya da nişanlıysa, kız tarafından asker evine tatlı getirilir (KK10, KK14, KK15, KK22, KK37, KK38, KK42). Askere gidecek genç, çeşitli sigara markalarından 20-30 paket sigara alır ve uğurlamaya gelen erkek misafirlere yemekten sonra ikram eder. Misafirler sigara içmeseler de askerin ikram ettiği sigarayı içerler. Uğurlama sırasında erkek misafirler, askere gidecek gence para verirken, kadınlar ise çocuklara para takdim eder (KK4, KK9, KK12, KK14, KK34, KK37).

Askere gidecek kişi, ailesi tarafından otobüse bindirilip uğurlanır. Uğurlama sırasında çalgı veya çengi töreni yapılmaz. Askere gönderildikten sonra, asker evliyse eşi, evli değilse ailesi, evin kapılarını üç gün boyunca açık tutar. Bu gelenek günümüzde de aynen devam etmektedir (KK12, KK23, KK34, KK37). Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle, askerin geride kalan sevdikleri ve yakınlarıyla mektuplaşma geleneği artık devam etmemektedir. Eskiden, askere giden kişi, sözlüsüne, nişanlısına ya da eşine mektup gönderdiğinde bu sevinçle karşılanırdı. Mektup alındıktan sonra üç gün boyunca kıyafetlerini yıkamamak bir gelenektir (KK3, KK7, KK8, KK15, KK22). Köylerde, askere kına yakma geleneği, askere gitmeden önce değil, askerden geldikten sonra yapılır. Askerden dönen kişi, evine dönerken çeşitli hediyelerle birlikte kına da getirir. Bu kına, askerin annesi tarafından oğlunun eline yakılır. Böylece askerlik “hayırlısıyla bitmiş” olur. Aile, oğullarının sağ salim askerliğini bitirmesi adına kurban keser ve köylülere yemek verir (KK4, KK9, KK10, KK12, KK20, KK23, KK34).

4.4.5. Evlenme

İnsan hayatının önemli eşiklerinden biri olan evlenme, bir kadın ve bir erkeğin soylarını devam ettirme amacı güden toplumsal yasallıkta birleşmeleridir. Tarih boyunca farklı şekillerde gerçekleştirilen evlenme, toplumsal yapıyı düzenleme, ekonomik ve sosyal

birlik kurma açısından evrensel bir niteliğe sahiptir. Evlilik, hayatlarını birleştirmeye karar veren bireylerin, karı-koca olarak yeni bir rol kazanarak aile kurumunun temellerini atmalarını sağlar. Anne ve baba olabilmek için toplumun onlara sunduğu eşiği aşmış olurlar (Artun, 2009: 157). Yolcu'ya göre, evlenme; “karşı cinslerden iki veya daha fazla kişinin, üremek ve soyun devamlılığını sağlamak amacıyla düzenli cinsel ilişki yaşamak ve ekonomik ile sosyal birlik kurmak için aile kurumunu oluşturmak üzere adım atmalarına yönelik bir sözleşmedir. Evlilik, insan soyunu diğer canlılardan ayıran davranış biçimlerinden birinin kurumlaşmış biçimidir.” (Aça ve Yolcu, 2021: 373). Evlenme, üzerinde uzlaşmış kurallarla bir tür anlaşma olan bir kurumdur ve türün, özellikle soyun sürdürülmesi için gerekli olan aile kurumunun yeniden üretilmesinde işlev görür. Biyolojik bir ihtiyaç olan üreme, diğer canlılarda daha basit biçimlerde gerçekleşirken insanlar, bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla aile kurumunu oluşturmuş ve bu süreci başkalarının onayıyla geçirmeyi zorunlu kılmışlardır. Evlilik törenlerinin temel amacı, evlenen bireylerin toplumu oluşturan diğer bireylerden onay almasıdır (Çelik, 2022: 27).

İnsanlık tarihi boyunca, kadın ve erkeğin evlenerek hayatlarını birleştirmesi, beraberinde pek çok gelenek ve inancı yaşatmış, bu süreci kutsal bir nitelik kazanmıştır. Geleneksel toplumlarda evlenme, yalnızca iki bireyin hayatlarını birleştirmesinden ibaret sayılmamış, akrabalık normları ve beraberinde gelen ekonomik ve sosyal getiriler de dikkate alınmıştır. Geleneksel toplumlarda, aynı sosyal yapıya sahip insanların evlendirilmesiyle ekonomik güç sağlayan mülkiyetin bütünlüğü korunmuş ve sosyal bağları muhafaza eden kültürel bozulmalar engellenmiştir. Örnek'in ifadeleriyle, toplumların boyutları, ekonomik yapıları, üretim şekilleri ve gelenekleri, evlenme biçimlerini belirlemiştir. Her toplum, kendi yapısına veya kültürüne uygun evlenme biçimlerine göre hareket etmiştir (Örnek, 1977: 185).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde düğünler eskiden beri geleneksel uygulama ve ritüellerini günümüzde aynı şekilde korumaktadır. Köylüler için evlenme aile soyunun devamı ve toplumsal düzenin korunması için kutsal bir geçiştir. İslamiyet'in gerekliliklerine ve geleneklerin korunmasına evlenen kişilerin dikkat etmesi gerekmektedir. Evlenmeyen kişiler aile bağına kuramamış, evde kalmış olarak görülür ve “galgın” olarak adlandırılır (KK7, KK15, KK22, KK23, KK37).

Her toplum, kendi geleneklerine ve yaşam tarzlarına göre evlenme biçimleri benimser ve bu biçimler topluluk içinde yaygın şekilde uygulanır. Aileler, kendi kültürlerine uygun şekilde, anlaşılabileceği veya ekonomik nedenlerden dolayı mülkiyetin bölünmemesi amacıyla çocuklarının evlenme tercihlerini belirler. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, yedi Yörük mahallesinin kendi içlerinde evlenmeye özel bir dikkat gösterilmiştir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde eski zamanlarda en yaygın evlenme biçimi görücü usulüydü. Görücü usulünde, kızın ailesinin onayı alınmadan, kız tarafının ağzını aramaya gönderilen bir aracı ya da yenge, oğlan tarafının ailesiyle iletişime geçerdi. Eğer kızın ailesi de uygun görürse, aracılar olumlu cevabı erkek tarafına iletirdi. Bu evlenme biçiminde, evlenecek kişilerin beğenisi değil, daha çok ailelerin beğenisi ve uygunluk anlayışı ön planda tutulurdu. Ancak günümüzde görücü usulü evlenme, gençler arasında geçerliliğini kaybetmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve sosyal hayatın değişmesiyle, gençler birbirleriyle telefon, internet gibi araçlarla iletişime geçip kararlarını kendileri alırlar. Aileler de artık çocuklarının birbirlerini beğenmesi ve istemesini doğru bulmaktadır.

Türkçedeki karşılığıyla iç evlilik olan endogami evlilik; aynı ortak paydaya sahip aile, klan, dini veya etnik grubun kendi içlerinde evlenmesidir. Delaney'in ifadesiyle aktarmak gerekirse, "endogami grup dışından yapılan evliliği yasaklayan bir kuralın olduğu evlilik sistemine denir." (Delaney, 2014: 127). Geleneksel toplumlar etnik veya kültürel yapının bozulmamasına önem vermektedirler. Bu yüzden evlenecek olan kadın ve erkeğin aynı yapıdan olmasına dikkat edilmektedir. Bu sayede kadın ve erkek aynı toplulukta kalmaya devam edecek kültürel karma ve mülkiyet bölüşmesi olmayacaktır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerine bağlı yedi mahalle, kendilerini Yörük ırkı olarak tanımlamaktadır. Bu topluluk, kültürel yapılarını bozulmadan sürdürmek için dışarıdan evlenmeye karşı bir tutum geliştirmiştir. Kendi içlerinde evlenerek, kültürlerini gelecek kuşaklara aktarmış ve dış etkenlerden korunmuşlardır. Türk köyleri olarak adlandırdıkları diğer köylerden kız almamış ve onlara kız vermemişlerdir. Bu şekilde, kültürel bağlarını koruyarak geleneklerini sürdürmüşlerdir. Günümüzde bu tutum eskisi kadar katı olmasa da hala devam etmektedir. Eğer köyden bir kız, dışarıdan biriyle evlenmek için kaçarsa, ailesi tarafından kolayca kabul edilmez. Yörükler, sadece kendi içlerinde evlenmekle kalmayıp, aileler arasında da evlenmeye özen göstermişlerdir. Bu tercihin temelinde mülkiyetin kendi aileleri içinde kalmasını sağlamak ve damadın ailesinin gelin

alacağı kişinin yakın akrabasından olmasını istemek gibi ekonomik ve sosyal gerekçeler bulunmaktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, geçmişten günümüze kadar kız kaçırma, yaygın bir evlenme biçimi olmuştur. İki gencin birbirini sevmesi durumunda, aileler arasındaki karışıklık nedeniyle kaçma yoluna başvurulmaktadır. Eğer kız, yedi Yörük mahallesinden birine kaçarsa, aile tarafından affedilme süresi daha kısadır. Bu sürenin ardından, aileler arasında anlaşma sağlanarak düğün yapılır. Ancak, kız dışarıdan birine kaçarsa, bu durum affedilmez ve kız reddedilir. Çünkü o kişi, Yörük olmayan birisidir ve bu durum köydeki geleneklere aykırıdır. Köylerde kız kaçırma geleneği, yalnızca ailelerin karşı çıkmasından kaynaklanmaz. Ailelerin onay verdiği durumlarda bile, gençler kendi aralarında anlaşarak kaçarlardı. Bu durumun köyde uzun yıllardır var olduğu ve geleneksel bir evlenme şekli olarak kabul edildiği belirtilmektedir (KK6, KK7, KK18, KK34, KK37).

Levirat evlilik, kadının kocası öldükten sonra kocasının erkek kardeşiyle evlenmesidir. Sorarat evlilik ise erkeğin karısı öldükten sonra karısının kız kardeşiyle evlenmesidir. Bu evlilikler kişilerin rızasıyla değil, ailelerin isteğiyle gerçekleşmektedir. Levirat ve Sorarat evlilik biçimiyle aile düzeninin korunması amaçlanmıştır (Çelik, 2022: 40). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde levirat ve sorarat evlilik eski zamanlarda birkaç kişiye gerçekleşmiştir. Günümüzde köy halkı, bu evlilik biçimini hoş karşılamamaktadırlar (KK6, KK18).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde belirli bir evlenme yaşı bulunmamakla birlikte, erkeklerin askerliğini yapması ve kadınların evi çekip çevirebilecek olgunluğa erişmesi gerekliliği dikkate alınmaktadır. Eski zamanlarda kadınların evlenme yaşı, erişkinliğe girdikten sonra, erkeklerde ise askerlikten sonra belirlenirken, günümüzde evlenme yaşı hem kadınlar hem de erkekler için daha geç yaşlara gerilemiştir. Evliliğin en önemli aşaması olan düğün öncesinde, evlenecek çiftin geçmesi gereken bazı aşamalar bulunmaktadır. Kız isteme, nişan gibi geleneksel ritüeller, bu süreçte mutlaka yerine getirilmesi gereken önemli adımlardır. Bu aşamalar, köydeki geleneksel uygulama ve ritüellere uygun şekilde, eksiksiz bir şekilde yapılmalıdır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, erkek tarafı, kızı istemeden önce kız evine bir aracı gönderir. Aracılar, erkek tarafının hayırlı bir iş için geleceğini belirterek kız evinden tarih alırlar. Belirlenen tarihte damat adayı, babası ve annesi ile birlikte kız evine ziyarete giderler. Köylerde, kız istemeye sadece aile üyeleri katılır; dışarıdan kimse gönderilmez. Erkek tarafı, ziyareti sırasında niyetlerini açıklar. Kız tarafı, düşünmek için bir hafta süre ister. Eğer kız tarafı, kızlarını vermek istemezse, bu durumu ilk görüşmede belirtir ve düşünmek için süre istemezler. Bir sonraki belirlenen tarihte, damat adayı çiçek ve çikolatasını alarak babası ve annesiyle tekrar kız evine gider. Eğer kız tarafı, kızlarını vermekte bir sakınca görmemişse, helva yapıp dağıtırlar. Damat adayının babası, kız babasından “Allah’ın emri, peygamberin kavli ile kızınızı oğlumıza isteriz” diyerek istekte bulunur. Kız babası, kızına sorarak onayını alır ve “verdim gitti” diyerek kabul eder. Köylerde, söz yüzüğü geleneği bulunmaz, ancak kısa bir süre sonra nişan töreni yapılır (KK7, KK15, KK16, KK22, KK34, KK37).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde nişan, adeta düğünün bir provası olarak kabul edilir. Kız isteme töreninin ardından gerçekleşen nişan, evlenme yoluna giren çiftin toplum tarafından çevreye ilan edilmesi olarak görülür. Nişan süreci, iki gün boyunca devam eder. Çarşamba günü yemeklerin pişmesiyle başlayan hazırlıklar, perşembe günü nişanın gerçekleşmesiyle sona erer. Köylüler ve çevre köylerden gelen misafirler, şekerle okunarak nişana davet edilir. Çarşamba günü hem erkek evinde hem de kız evinde yemekler pişmeye başlar ve günün her saati gelen davetliler yemeklerini yerler. Nişanda, diğer törenlerdeki gibi keşkek yapılmaz; her iki tarafın masrafları da kendilerine aittir. Perşembe günü, sabahtan baklavalara yapılır ve nişan hazırlıkları başlar. Oğlan evi, kız evine; kız evi ise oğlan evine arabalarla nişan çeyizini götürür. Yengeler, nişan günü beyaz entari giyer ve kırmızı çember takarlar. Akşam saatlerinde ise kız evinin önünde cazlı ve davullu bir nişan töreni gerçekleşir ve nişan yüzükleri takılır. Eskiden nişan yüzüğü geleneği köylerde bulunmazken, son yıllarda bu gelenek de başlamıştır. Nişan töreninin ardından, damat ve gelin birbirlerini daha yakından tanımak ve olumsuzlukları görmek amacıyla daha dikkatli olmalıdırlar. Nişan, hayırlı bir işin ilk aşaması olduğu için, çok uzun sürmemelidir; aksi takdirde nişanın bozulacağına inanılır (KK5, KK7, KK10, KK13, KK14, KK21, KK31, KK34, KK37).

Nişanın en önemli adımlarından biri olan nişan çeyizi, geleneksel olarak nişan günü sabahtan kız evinden oğlan evine, oğlan evinden kız evine büyük çemberlere sarılarak

taşınır. Oğlan tarafının kız tarafına gönderdiği çeyizde, en az elli tane çember, yazma, kazak, yelek ve bindallı bulunur. Oğlan tarafının ekonomik durumuna göre, çeyizin üzerine altınlar da eklenir ve bu altınlar çemberlerin üzerine dikilerek çeyize dâhil edilir. Kız tarafının oğlan tarafına gönderdiği çeyizde ise, yine en az elli tane çember ve yazma bulunur. Bunun yanı sıra, keselerin içinde yüzük, saat, belirli bir miktar para ve telden yapılmış çiçekler yer alır. Telden yapılmış çiçek, damat adayının evlenene kadar cebinde taşımak zorunda olduğu önemli bir semboldür (KK8, KK13, KK23, KK31, KK32, KK35, KK37).

Eski Türk geleneği olan; erkek çocuğa “ev kurmak” geleneği, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde günümüzde hâlâ yaşatılmaktadır. Evlenmek için en büyük şart, damat adayının bir evi olmasıdır. Evlenecek gelin, asla eşinin ailesiyle birlikte aynı evde yaşamamaz. Bu yüzden erkek babası, evlenecek çocuğuna düğünden önce ayrı bir ev yapmaktadır. Yukarıköy ve Çamkalabak köylüleri eski zamanlarda göçebe hayatı yaşarken de böyle imiş. Baba, evlenecek oğluna ayrı bir çadır kurarmış. 2017 yılındaki depremde sonra yapılan deprem konutları, bu geleneği değiştirmiştir. Deprem konutlarında evi olan aileler, bu evlere evlenecek oğullarını yerleştirmekte, kendileri ise eski köy yerinde kalabilecek bir kulübe yapmaktadır (KK5, KK11, KK12, KK17, KK18, KK23, KK34).

Düğün, evlenme geçişinin en önemli aşamasıdır. Düğün, geleneksel ritüel ve uygulamaların eksiksiz yerine getirilmesi gereken toplumsal törenlerdir. Geleneklerde, düğün ne kadar kalabalık olursa makbuldür, düşüncesi vardır. Bu yüzden aileler gelebilecek bütün herkesin mutlu günlerine şahitlik etmesini isterler (Ataman, 192: 1; Örnek, 1977: 196). Artun’a göre; düğünün toplumsal bir olay olduğunu ve diğer törenlere göre daha fazla katılıma sahip olması gerekmektedir. Düğün töreniyle birlikte gençlerin kuracağı yuva ve ailelerin akrabalık bağları toplumun önünde kanıtlanmış olmaktadır (Artun, 2009: 167). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde düğünler, sadece ailelerin değil, bütün köylülerin beklediği özel günlerdir. Üç gün sürmekte olan düğünler, birçok geleneksel uygulama ve ritüeli de günümüzde hâlâ yaşatmaktadır.

Düğün zamanı, evlenecek çiftler ve aileler tarafından belirlenmektedir. Mayıs ayında başlayan düğünler, Ekim ayının başına kadar sürmektedir. Köylerde genç nüfusun fazla olmasından dolayı, hemen hemen iki haftada bir düğün olmaktadır. Düğüne davet, “okuma” yoluyla yapılır. Düğün sahibi, bir komşusundan bütün köyü okuması için rica eder ve ona

bütün köye yetecek kadar şeker alır. Okuyucu, her evi gezerek şeker verir ve köylüleri düğüne davet eder. Okunan kişi, karşılığında okuyucuya teşekkür için hediye verir. Çevre köylere, son zamanlarda “tebrik” (davetiye) gönderilir. Eğer düğün içkiliyse tebrikte belirtilir (KK7, KK12, KK13, KK15, KK23, KK28, KK34, KK37, KK40).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde sağdıçlık geleneği devam etmektedir. Hem gelinlerin hem de erkeklerin sağdıçları bulunmaktadır. Sağdıçlar, özel bir davetle belirlenir. Düğüne davet için, okuyucular evlere mendil içinde şeker verirse bu sağdıçlığa işaret eder. Erkek evinin okuyucusu şeker verirse, evdeki damadın yaşındaki erkek çocuk sağdıç olur. Kız evinin okuyucusu şeker verirse, evdeki gelinin yaşındaki kız çocuk sağdıç olmuştur. Sağdıcın ailesi, hangi tarafın sağdıcı olduysa, düğün evine giderken 1 kilo şeker, 2 tane pazar ekmeği ve basma götürmek zorundadır. Damadın ve gelinin sağdıçlarının birçok sorumluluğu vardır. Damadın sağdıçları, damadı rahat ettirir ve üç gün boyunca her işine yardımcı olurlar. Damatla birlikte el öperler, düğün yemeğini dağıtırlar, gelinden söğüş parası alırlar. Gelinin sağdıçları ise gelini rahat ettirir ve her ihtiyacını karşılamakla yükümlüdürler. Gelinin saç yapılırken ve oyun alanına geçerken sağdıçlar onun yanındadır. Ayrıca gelinin sağdıçlarından iki tanesi, çarşamba gecesinde gelinin yanında kalır (KK3, KK4, KK7, KK9, KK11, KK12, KK14, KK16, KK28, KK32, KK34, KK37, KK38).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde damat tıraşı, birçok geleneksel uygulamalar içermektedir. Tıraş başlamadan önce damat, kadın kıyafetleri giydirilerek oynatılır. Damat oynamayı kabul etmezse ya da güzel oynamazsa arkadaşları tarafından dövülür. Damat oyun oynadıktan sonra tıraş olmak için oturur. Bu sırada sağdıçlar; berberin makasını, tıraşını veya makinelerinden birini çalıp kaçırmaktadır. Damat sağdıçlara hediye veya alkol vermek zorundadır. Eğer istekler yerine gelmezse sağdıçlar çaldıklarını geri vermez ve damat tıraş olamaz. Tıraş başladıktan sonra da damada yapılan eğlenceli uygulamalar devam etmektedir. Damadın sağdıçları, tıraş sırasında suyla ıslatarak un, yumurta, şeker gibi ürünleri damadın saçına atarlar (KK1, KK2, KK4, KK7, KK23, KK34).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde düğünler, yemek verme açısından büyük bir ihtişam sergiler. Salı gününden itibaren, hem erkek evinde hem de kız evinde yemekler hazırlanır ve perşembe günü sonuna kadar devam eder. Gelen misafirler, hangi saatte gelirlerse gelsinler, aç gönderilmez ve her zaman yemek bulurlar. Düğün menüsünde,

keşkek, helva, nohut aşı, pilav çeşitleri, çorba çeşitleri, turşu çeşitleri, patates kızartması, et yemekleri, hoşaf ve ayran gibi çeşitli yemekler bulunur. Her günün yemek menüsü farklıdır ancak keşkek, her düğünde mutlaka bulunur; keşkeksiz düğün yapılmaz. Yemeklerin dağıtımı, düğün evinin önünde kurulan masalarda sağdıçlar ve aile üyeleri tarafından yapılır. Eskiden bu yemekler köylü kadınları tarafından hazırlanırken, günümüzde düğün sahipleri yemek işleriyle uğraşmamak için özel yemekçiler çağırılmaktadır. (KK9, KK11, KK12, KK14, KK16, KK37, KK38). Keşkek yapımında kullanılan buğdayı, inceltmek ve kabuğunu çıkartmak için eskiden köylerde “dübek dövme” işlemi yapılırmış. Salı gününden başlayan dübek dövme işlemi, perşembe günü biter. Köydeki erkekler, dübeğin içine koydukları buğdayın üstüne su ekleyip, üçerli şekilde sırasıyla tokmaklarla döver. Yorulan grubun yerine bir başka üç kişilik grup geçer. İnceltilen buğdaylar, düğün evine götürülerek keşkek yapılır (KK5, KK11, KK17, KK18, KK19, KK23).

Evlenecek çiftlerin hem mutluluğu hem de hüznü yaşadığı düğünün en önemli aşaması kına törenleridir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, çarşamba akşamı gerçekleştirilen kına gecesi, aynı zamanda düğün olarak kabul edilmektedir. Kına gecesi, kızın kendi ailesinden ayrılıp, evlendiği kişinin ailesine katılmasını simgeler. Bu törene, özellikle çarşamba akşamı davet edilen misafirler katılır. Kız evi, kına gecesi için hazırlıklarını tamamlayarak, akşam saatlerinde misafirlerini ağırlamaya başlar. Kına zamanı geldiğinde, erkek evi misafirleriyle birlikte kız evine gelir. Kız evinde, erkek evinden gelen misafirlere yemekler sunulur. Sağdıçlar, erkek evinde yakılan kınayı alarak, alkoller ve davul zurna eşliğinde kız evine götürür. Kına gecesinde, orglar çalınarak eğlence başlar. Yeni evlenen çift sahneye çıkarak dans eder ve gelin ile damadın arkadaşları da onlara katılır. Dansın devamında erkek tarafının ailesi harman dalı oynar ve tüm akrabalar onlara katılır. Yeni evlenen çift ya da yeni nişanlanan çiftler, ilk düğünlerinde aileleriyle birlikte dans eder ve kız tarafı da bu oyunlara katılarak eğlenceyi sürdürür. Gelin yalnızca kına gecesinde gelinlik giyer, kına gecesine katılan kadınlar ise dalı ve üç etek giyerler. Yeni evlenen kadınlar veya ergenliğe ulaşmamış çocuklar saçlarını kırpma yaparak, mutluluk ve huzur sembolünü taşırlar. Eğer bir kadın, kırpmasını evde kenara çeker ve huzursuzsa, o kadının evinde huzur ve mutluluğun eksik olduğuna inanılır (Tuvi, 2022; KK7, KK9, KK10, KK12, KK14, KK15, KK18, KK25, KK29, KK34, KK37).

Eğlence bittikten sonra kına yakma törenine geçilir. Yengeler tarafından davul zurna eşliğinde gelinin ellerine ve ayaklarına ve damadın eline kına yakılır. Kına yakılma sırasında kına kutlaması yapılır. Davul zurna ile köyde belirli kişiler sahneye çıkar ve bilinen bir türküyü veya maniye uzun hava eşliğinde söyler. Kutlama işini yapanlar ustalardan el alma yoluyla bunu öğrenmiştir. Eski zamanlarda gelin, ala çulun üstünde döndürölüp sonra oturtulmaktadır. Sonra ayla gelinim manisiyle kutlama yapılarak, ellerine, ayaklarına kına yakılmaktadır. Kaynak kişilerden “kına kutlama” olarak adlandırılan maninin bir kısmı şöyledir: “Ayla gelinim Ayla / Kınan Kutlu Olsun / Dedenin Sakalları / Bitli Olsun” (KK3, KK8, KK21, KK26).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, çocuk doğar doğmaz anneler çeyiz hazırlıklarına başlarlar. Yıllar boyu büyük bir emekle hazırlanan çeyizde, her şeyin eksiksiz olmasına özen gösterilir. Anne, çeyiz hazırlığına başladığında beyaz entarisini giyer ve çeyiz hazırlığı sürecinde yemekler pişirerek, akrabalarını ve komşularını davet eder. Çeyiz hazırlığının başladığını duyurur. Bu süreçte, çeyizde yer alacak pek çok el yapımı eşya bulunur: halı, kilim, çember, yorgan, yastık, lif gibi el işi ürünlerin yanı sıra, eksiksiz bir şekilde satın alınması gereken eşyalar da yer alır; dallı, üçetek, yazma, koza, havlu gibi. Eğer erkek annesi, oğlunun çeyizine bindallı eklemese, oğlunu evlendiremez. Erkeğin çeyizi, gelin almadan bir gün önce heybelerle kız evine gönderilir. Eskiden bu heybeler develer veya atlarla taşınırken, günümüzde arabalarla gönderilir. Erkek tarafı, heybelerin içine çeyizi, altınları ve bilezikleri yerleştirir. Kız tarafı, bu heybeleri açarak içeriklerini kontrol eder. Eğer çeyiz eksikse, heybeleri geri gönderir. Erkek tarafı, eksiklikleri tamamlayarak tekrar kız evine çeyizini getirir. (Tuvi, 2022; KK7, KK9, KK10, KK12, KK13, KK14, KK20, KK25, KK28, KK31, KK32, KK29, KK32, KK35, KK37, KK38, KK40).

Çeyiz, aynı zamanda gelinin kendisinin ve annesinin marifetlerinin bir yansımasıdır. Bu yüzden çeyiz, konu komşuya ve davetlilere gösterilerek tescillenmesi gerekmektedir. Delaney’in ifadesiyle; çeyizin sergilenmesiyle birlikte, kızın el becerisiyle ürettiklerinin çeşitliliği ve hünelerinin zenginliği halka onaylatılmaktadır (Delaney, 2014: 154). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, salı gününden itibaren, gelinin çeyizindeki eşyalar, tek tek iplere takılır. Perşembe günü sabah vakti, iplere dizilmiş çeyizler tek tek evin etrafına asılıp sergilenir. Çeyizler asıldıktan sonra baklavalar pişirilir ve gelen misafirlere ikram edilir. Erkek tarafı, gelini almaya gelene kadar çeyizler asılı kalmaktadır. Gelin alınmaya

geldiğinde; erkek tarafından, çeyizlerin toplanması için izin istenir. Çeyizler çuvala konulur ve traktörlerle gelinin yeni evine götürülür (Tuvi, 2022; KK7, KK9, KK12, KK13, KK14, KK15, KK18, KK20, KK25, KK28, KK31).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, kız almaya gidilen günde erkek tarafı, kendi evlerinin önünde toplanarak damadın iki cebine çemberler takılır. Gelin almaya gitmek için eğer gelin aynı köyden ise yürüyerek, farklı köylerden ise arabalarla konvoy yaparak yola çıkarılır. Yolda alkol ve davul-zurna eşliğinde eğlenilerek, yavaş bir şekilde yol alınır. Kız evine varıldığında ise kızın babası, büyük bir taşı damat tarafının önünde bulunan boşluğa koyarak sembolik bir güç gösterisi yapar. Bu, “Buradan itibaren benim evimdir, burası meydandır ve buradan sonra benim kurallarım geçer” anlamına gelir. Erkek tarafı, davulu zurnayı kız tarafına teslim eder ve taşın etrafında oynanır. Artık erkek tarafı, misafir konumuna geçmiş olur. Gelin, hiçbir şeye karışmadan, yengeleri tarafından özenle hazırlanır. Yengeler, geline bindallısını giydirebilir ve erginlenmenin bir göstergesi olarak kâküllerini keserler. Gelinin boynuna boncuklu altınlar ve bilezikler takılır. Giydirildikten sonra, gelin büyük küçük herkesin ellerini öper ve ellerini öptüğü kişiler, geline hediyeler verir. Gelinin beline “bekaret kuşağı” erkek kardeşi veya kuzenleri tarafından geçirilir. Bu kuşak, gelinin iffetini ve kocasına aitliğini simgeler. Eskiden demir şeritten yapılan bu kuşak, günümüzde kırmızı kuşak ile yapılmaktadır. Damat, bu ritüeli karşılıksız bırakmamak için kuşağı geçirecek kişiye para verir. Gelin evden çıkmadan önce, evliliği mutlu ve huzurlu olsun diye şeker atılır.

Gelin, arabaya bindirilmesi için gelin ağacı ile götürülür. Gelin ağacı, gelinle birlikte aynı şekilde giyinen 11 kadından ve toplamda 12 kişiden oluşur. Bu ritüelin amacı, gelinin kaçırılmasını engellemektir. Eskiden atla götürülen gelin günümüzde arabayla yeni evine götürülür. Gelinin parmağına, arabaya bindirilmeden önce para takılır ve yolculuktan önce göl kenarına uğranır. Göl kenarından geçerken, evliliğin bolluk ve bereket içinde olması için para göle atılır. Yeni evine varan gelin, arabadan inmek için kayınpederi ve diğer akrabalarından hediyeler istemektedir. Gelin, arabadan inmek için tarla, koyun, dana, altın gibi hediyeler alana kadar inmeyecektir. Bu gelenek, gelinin yeni yuvasına adım atarken yapılan bir tür zorluk aşma ve arzu edilen hediyeleri alma sürecidir. (KK3, KK4, KK7, KK8, KK10, KK12, KK14, KK15, KK17, KK18, KK20, KK22, KK27, KK28, KK32, KK37, KK38, KK39, KK40, KK41, KK42).

Evlenmeye karar veren kadın ve erkek, aşama aşama toplumsal ve geleneksel süreçlerden geçtikten sonra “gerdek” gecesinde cinsel ilişki gerçekleşir. Bu gece, kadın için, evleneceği zamana kadar sakladığı iffetini eşine sunduğu bir dönüm noktasıdır. Gerdek gecesi, aynı zamanda damadın arkadaşları ve sağdıçlarının, damadı eğlendirmek için çeşitli uygulamalarla neşesini artırmak için bir araya geldiği bir gecedir. Gelin alma işleminden sonra, damat akşam namazı için köy camisine gitmektedir. Akşam namazından sonra damat ve gelinin imam nikahları, damadın babasının evinde kıyılır. Nikah töreninden sonra, akrabalar ve sağdıçlar, tekbirler eşliğinde damat ve gelini gerdeğe götürürler. Evin önüne gelindiğinde köyün imamı dua eder. Bu sırada, damat ve gelin birbirine yaklaşırken hangisinin önce davranacağı belirlenir; ilk hareketi yapan, diğerinin ayağına basar. Gelin içeri girdikten sonra, damadın heyecanını yatıştırmak amacıyla sağdıçlar ve arkadaşları tarafından sırtına yumruk atılması gibi geleneksel bir uygulama başlar. Bu, damadın gerginliğini azaltmayı amaçlayan bir ritüeldir (Koksal, 1997: 212). Ancak, damadın yaşadığı eziyet bununla sınırlı kalmaz. Bir süre sonra, sağdıçlar tekrar gelip kapıyı çalarlar ve damattan baklava, kahve, alkol gibi isteklerde bulunurlar. Damat, bu istekleri yerine getirmese, sağdıçlar kapıdan ayrılmazlar ve damadı bu şekilde zor durumda bırakırlar. Bu gelenek, eğlenceli ve neşeli bir şekilde damadın gerginliğini azaltmaya yönelik bir ritüel olarak devam eder (KK4, KK7, KK23, KK34).

Düğün sonrasında, düğüne bağlı geleneksel ritüel ve uygulamalar bir süre daha devam eder. Bu süreç, düğün bittikten sonra birkaç gün süren geçiş aşamasıdır ve uygulamalar son bulana kadar devam eder. Bu geçiş sürecinin sona ermesiyle birlikte, yeni evlenmiş kadın, yeni hayatında artık sorumluluk sahibidir. Bir sonraki aşama ise çocuk sahibi olma sürecidir. Bu nedenle, çocuk sahibi olana kadar kadın beyaz çember takmaya devam eder (KK8, KK10, KK15, KK16, KK22, KK28, KK40).

Geleneksel Türk düğünlerinde, gerdek gecesinin ertesi gününe “duvak günü” denilmektedir. Akraba ve komşular da davet edilerek geline duvak töreni gerçekleştirilir (Demir, 2022: 254). Ayrıca, yeni evlilerin gerdek gecesinden sonra; tam anlamıyla karı-koca olmalarını kutlamak, eşyalarını ve çeyizlerini görmek, damadın ailesinin gelini görmesi, misafirlerin damadın ailesine hayırlarını dilemesi gibi önemli anlamlar taşımaktadır. Duvak töreninde gelen ailelere yemekler ikram edilir; geline ritüelistik ve büyüsel işlemler yapılır

ve kadınlar yöreye has çalgılarla oyunlar oynarlar (Artun, 2009: 180; Eroğlu ve Özkanat, 2014: 273). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, gerdek gecesinin ertesi sabahı cuma günü; düğün evine, geline “beyaz çember” takmak için bütün köylü duvak sabasına davet edilir. Düğün evinde, yemekler pişirilir ve “gelin lokması” yapılır. Gelen misafirler damadın annesine ve babasına hayırlı olsun dileklerini iletir. Erkeklerin görmeyeceği bir odada geline bindallı giydirilir ve oynatılır. Gelin oynatıldıktan sonra başına, beyaz çember takılır. Çember takıldıktan sonra damadın annesi, misafirlere yemek ve gelin lokması ikram eder. Duvak sabası bittikten sonra kadınlara çember; erkeklere işlemeli mendil hediye edilir (KK8, KK10, KK15, KK16, KK22, KK28, KK32, KK35, KK37 KK40).

Yukarıköy ve Çamkabak köylerinde, düğünden sonra gelinle ilgili gerçekleştirilen bir başka önemli ritüel “göle götürme” geleneğidir. Bu ritüel, düğünden sonraki cumartesi günü yapılır. Gelin, yengeler tarafından kara ferace giydirilerek göle götürülür. Yol boyunca geline bir bardak su verilir ve gelin, elindeki suyu yere dökerek göle ulaşır. Göle varıldığında, gelinin eline bir testi verilir ve gölden su doldurması istenir. Bu sırada yengeler, gölün etrafına bir tarak ve bir bıçak saklar. Gelin, testiye doldurduktan sonra bu iki nesneden birini bulmaya çalışır. Eğer gelin bıçağı bulursa ilk çocuğunun erkek, tarağı bulursa kız olacağına inanılır. Gelinin bulduğu eşya, yengeler tarafından kaynanasına müjdelendir. Bu ritüel, geçmişte göl kenarında yapılırken günümüzde daha pratik bir şekilde, evlerin önünde de gerçekleştirilmektedir (KK8, KK10, KK15, KK16, KK22, KK28, KK32, KK37).

Düğün sonrası pazar günü, gelin baba evine geri götürülür. Bu geleneğe köylerde “gelini geri götürme” adı verilir. Düğünden üç gün sonra, yani pazar günü, damat tarafı gelini ailesinin evine geri götürmek için bir araya gelir. Damat, baba evine varmadan önce tüfekte iki-üç el ateş ederek geleceğini haber verir. Bu sırada kız tarafı, hazırlıklarını tamamlar ve yemekler hazırlar. Aile, komşularını ve akrabalarını da davet eder. Yemek sırasında damat tarafı, “bıçak ekmeği kesmiyor” diyerek kızın ailesinden çeşitli taleplerde bulunur. Bu talepler genellikle tarla, para veya başka hediyeler şeklinde olur. Kız tarafının damat tarafından beklediği en önemli kanıt ise, kızlarının bakire olduğunu gösteren “kanlı çarşaf”tır. Gerdek gecesinden sonra, kanlı çarşaf yengeler tarafından toplanır ve gelin baba evine götürüldüğünde, anneye ve diğer yengelerine gösterilir (KK3, KK8, KK10, KK15, KK16, KK17, KK22, KK28, KK40, KK41).

4.4.6. Ölüm

İnsan, doğumundan itibaren sürekli olarak farklı eşiklerden geçer ve her birini atladıkça, hayatının bir sonraki aşamasına dair öngörülerde bulunabilir. Bu eşikler, genellikle sevinçli törenlerle kutlanırken, hayatın en son eşiği olan ölüm, bunlardan farklıdır. Ölüm, insanın korktuğu, bilinmeyen ve tehdit edici bir sondur (Tryjarski, 2012: 97). İnsan, ölümün varlığını her ne kadar kabul etse de, ölümün kendisi, insanın yaşamı boyunca uzak durmaya çalıştığı bir olgu olmuştur. Ölüm, geçmişten günümüze kadar insanı korkutmuş, düşünmekten kaçınılan bir kavram olmuştur. Ancak, hayatın kaçınılmaz gerçeği olan ölüm, insanların hayatlarından eksik olmamış ve her zaman bir şekilde kendini hatırlatmıştır. Bu nedenle, ölüm, diğer yaşam eşiklerinden farklı olarak, insanların sevinçle karşılamadıkları, aksine hüznle ve korkuyla karşıladıkları bir olgudur. Doğuştan olmasa da en azından aklın ölümü kavradığı andan itibaren ölüm tüm insani varlığa egemen olmuştur; böylece büyük bir kaygıya ya da arzuya dönüşmüş, kimi zaman engellenmesi için alınan önlemler, kimi zamansa ölümü sağlama olarak görülmüştür. Yas, cenaze ve anma törenleriyle uzayıp giden bu olay, yaşayan insanlarla ölen çok sayıdaki insan arasındaki birtakım ilişkileri içermiştir. Ölüm, yaşamın öbür dünyada devam etmesi gibi bir umut ya da en azından bir teselli de taşımaktadır (Roux, 1999: 11). İnsan, hayata karşı duyduğu arzu ve ölüm sonrasında var olan bilinmezliğin getirdiği gizem nedeniyle ölüm olgusuna karşı korku duymuş ve bu korku, birtakım kaçınmalar ve inançlar doğurmuştur. Ölümün ürpertici korkusunu yenemeyen insan, ölüme karşı gelemese de ondan kaçınmaya, önceden bilmeye ve birtakım önlemler almaya çalışmıştır. Ölümü getirebilecek söz ve eylemlerden kaçınmış, ölümle ilişkilendirilen olaylara, varlıklara ve canlılara karşı dine, büyüye, halk hekimliğine ve ölümden koruyacak diğer inançlara ve yöntemlere sığınmıştır (Aça ve Yolcu, 2021: 388).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde; hasta veya yaşlı bir kişinin yüzünde sararma, zayıflama veya hareketlerinde bazı kısıtlamalar başlarsa, ölümünün yakın olduğu düşünülür. Özellikle ölmeden önce dalgınlaşan insanlara Azrail tarafından seslenildiğine inanılmaktadır. Bu dönemde, psikolojik değişimler de gözlemlenir. Hareketlerinde kısıtlamalar başlayan insanlar, bir süre sonra bilinçsizce sayıklamalara başlar. Bu süreçte; ölümü yaklaşan kişi, daha önce ölmüş aile bireylerini görerek onlara seslenmeye başlar çünkü Azrail'in, canını alacağı insanlara yakınlarının suretinde görüldüğü düşünülür (KK13, KK15, KK17, KK22, KK27, KK41).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde; rüyaların aracılığıyla yakın zamanda gerçekleşecek bir ölümün haber edildiğine inanılmaktadır. Rüyada toplu bir merasim görülürse veya dişi kırılırsa köyden bir yaşlının, hastanın öleceğine; bir evin önünde topluluk görülürse o evden birinin öleceğine işarettir. Eğer bir kişi, rüyasında ölmüş bir yakını görüyorsa ve yakını onu çağırıyor veya götürüyorsa kendisinin veya hanesinden birinin ölümüne işarettir. Bu yüzden ölüme işaret simgelerden sonra rüyayı bozmak için sabah vakti kalkıp tavuklara arpa atılmalıdır (KK13, KK14, KK22, KK41).

Ölüm döşeğindeki bir kişinin son anlarında yakınları, onun rahat bir şekilde can vermesini sağlamak ve son dileklerini yerine getirebilmek için çeşitli ritüel ve uygulamalara başvururlar. Ölüm döşeğindeki kişi yemek yiyemediği için su ihtiyacı, genellikle kaşıkla veya pamukla karşılanır. Bu uygulama, sadece susuzluğu gidermeye yönelik değil, aynı zamanda ölüm acısının sıcaklığını hafifletmek amacıyla da yapılır. Ölüm süreci zorlaştığında, köy imamı çağrılır ve başında Kuran-ı Kerim okunur. Kuran'ın huzur verici ve manevi etkisiyle, kişinin canının daha hızlı bir şekilde çıkması sağlanmaya çalışılır. Bu ritüel, ölenin huzurlu bir şekilde vefat etmesine yardımcı olmak için yapılır ve bu tür manevi uygulamalar, ölüm sürecini daha sakin ve saygılı bir hale getirmeyi amaçlar (KK8, KK13, KK18, KK22, KK25, KK27, KK29).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, ölüm gerçekleştikten sonra ölen kişinin kıyafetleri direkt olarak üstünden çıkarılıp dışarı atılmakta ve ölümün gerçekleştiği odanın camları açılarak havalandırılmaktadır (KK8, KK15, KK17, KK22, KK27, KK38). Bunun altında yatan sebebin ölümün bulaşıcı bir hastalık gibi temasla geçebileceğinden ve ölüm kokusunun uzaklaştırılması yatmaktadır (Sever, 2016: 144). Üstündeki kıyafetler çıkarıldıktan sonra ölen kişinin şişmemesi ve kokmaması için üstüne bıçak veya demirden başka bir kesici alet konulur (KK5, KK8, KK15, KK17, KK18, KK22, KK25). Bu her ne kadar köylüler tarafından bu şekilde aktarılsa da altında yatan neden ölünün tekrardan canlanmaması ve ölen kişiye kötü ruhların musallat olmamasıdır (Aça ve Yolcu, 2021: 392; Sever, 2016: 143). Ölen kişinin gözleri açıksa kapatılır. Ağzına toprak girmemesi için çenesi iple sıkıca bağlandıktan sonra ayak baş parmakları da birbirine bağlanır (KK5, KK8, KK11, KK15, KK17, KK18, KK22, KK25, KK27). Böylece ölen kişinin vücudu, öbür dünyaya gitmek için uygun hale getirilmiştir.

Ölüm gece gerçekleştiyse, gece vakti cenaze gömülmesi doğru olmadığı için sabah vakti beklenir. Bu yüzden ölen kişiye yapılması gereken işlemler gerçekleştirildikten sonra; ölünün odası, camları açık şekilde sabaha kadar aydınlatılır. Ölen kişi, asla yalnız bırakılmaz ve başında sabaha kadar dualar okunur (KK5, KK6, KK18, KK22, KK25, KK27). Çünkü kötü ruhlar, cinler ışıktan hoşlanmaz, karanlık yerde bulunurlar. Bu şekilde ölen kişinin bedeni dışarıdan gelecek zararlara karşı korunmaktadır (Sever, 2016: 146).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde ölüm sonrasında, cenaze evinin atmosferi belirli geleneksel inançlar ve uygulamalarla şekillenir. Ölüm gerçekleştiğinde, ölen kişinin yakınları büyük bir hüznün ve feryatla cenaze evinde bulunurlar. Eğer ölüm gece meydana gelmişse, sabah namazında köy camisinden sala verilir ve tüm köy halkı cenazenin haberini alır. Bu, taziye gitmek üzere herkesin cenaze evine yönelmesine olanak tanır. Eğer ölüm aniden gerçekleşmişse, telefon aracılığıyla diğer yakınlar da haber verilir, ancak ölüm süreci uzamışsa, çevre köylerden gelen yakınlar önceden çağrılmış olur. Cenaze sonrası cesedin durumuna göre bazı inançlar da mevcuttur. Eğer ölen kişinin gözleri açık kalırsa, bu, arkasında birini bırakmış olduğuna, çoluğuna çocuğuna doyamadığına yorulur. Ölen kişinin vücudu yumuşak kalırsa ya da şişerse, bunun ardında bir ölüm daha olacağına inanılır. Fakat eğer ceset kaskatı kesilirse, bu durum, başka bir ölümün olmayacağını belirtir. Ayrıca, ölen kişinin başı köye doğru dönükse, bu durum kötüye yorulur ve köyden bir kişinin daha vefat edeceği düşünülür. Bu tür inançlar, köylüler için ölümün anlamını ve gelecekteki olası olayları yorumlamada önemli bir yer tutar (KK8, KK22, KK41).

Ölen kişi çabucak defnedilmeye çalışır. Bu sayede ölünün ruhunun azap çekmemesi, ölümün bulaşıcılığını ve devamlılığını ortadan kaldırılması sağlanmaktadır. Ama en önemlisi insanlar bir an önce ölüm duygusundan kurtulmaktadır (Aça ve Yolcu, 2021: 392; Örnek, 1977: 215). Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, ölüm ikindiden sonra veya gece vakti gerçekleştiyse ertesi sabah erkenden, sabah vakti öldüyse öğleden sonra hazırlıklar yapılarak ölen kişi defnedilir (KK3, KK5, KK12, KK17, KK18, KK19).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, mezar kazma ve cenaze defnetme işlemleri İslami gerekliliklere uygun şekilde yapılmaktadır. Günümüzde bu işlem genellikle kepçelerle gerçekleştirilse de, kepçenin bulunmadığı durumlarda veya geçmişte, mezar

kazma işi imece usulüyle köylüler tarafından yapılırdı. Mezarlar, cenazenin kibleye doğru olacak şekilde, kadınlar için göğüs hizasında, erkekler için bel hizasında derinlikte kazılmaktadır. Mezarda, “hayat kısmı” adı verilen bir bölüm bırakılmaktadır. Mezar kazıcılarının emeği karşılığında, cenaze sahibi tarafından kurban kesilip ikram edilmesi yaygın bir gelenektir. Bu uygulama, Türklerin eski inanç sistemlerinden günümüze dek gelen bir mirastır. Örneğin, Yakut Türkleri de mezar kazıcılarına ve cenazeye katılanlara kurban keserek ikram etmektedir (Tryjarski, 2012: 303).

Ölü yıkama işlemi, Türk cenaze törenlerinin önemli bir parçasıdır. Ölümün bir geçiş eşiği olması sebebiyle, ölen kişinin bu dünyadan öbür dünyaya arınmış bir şekilde gönderilmesi gerekmektedir. Eski Türklerde, ölü yıkanır, temizlenir ve düzenli bir şekilde yatağına yerleştirilirdi. Bu işlemin önemi nedeniyle, ölü yıkayanlar kamu yükümlülüklerinden muaf tutulurdu (Roux, 1999: 240). Bu uygulamalar, ölümün sadece bireysel bir olay değil, aynı zamanda toplumsal bir ritüel olduğunu ve topluluk bağlarının bu süreçte güçlendiğini göstermektedir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, günümüzde gashaneler bulunmakla birlikte, gashanenin kullanılmadığı durumlarda veya geçmişte ölü yıkama işlemi cami bahçesi ya da uygun başka bir alanda gerçekleştirilirdi. Köylerde ölü yıkama işlemini yapabilecek yerel kişiler bulunmadığı için genellikle dışarıdan yıkayıcılar çağrılmaktadır. Ölü yıkama işlemi için gerekli hazırlıklar özenle yapılır. Öncelikle yıkama sırasında kullanılacak su önceden ısıtılır. Yıkama işlemine, ölünün avret yerlerinin süngerle temizlenmesiyle başlanır, ardından ölüye dini kurallara uygun olarak abdest aldırılır. Bu sırada, ölen kişinin yakınları yıkama alanına girerek onun elini öper ve helallik alır. Yıkama işleminin ardından, ölüye güzel kokular sürülür ve kefenleme işlemi gerçekleştirilir. Yıkanıp kefenlenen cenaze, son kez kendi evine götürülür. Evde, hem aile bireylerinden hem de cenazeye gelen diğer yakınardan helallik alınır. Bu uygulama, ölen kişinin ruhunun huzura ermesi ve geride kalanların vicdanlarının rahatlaması açısından önemli bir ritüel olarak kabul edilmektedir (KK3, KK5, KK39).

Yıkama ve kefenleme işlemi bittikten sonra ölü tabuta yerleştirilir ve tabutun üstüne ölünün bir kilimi örtülür. Eğer kadın ise kendi dokuduğu bir kilim, erkek ise annesinin çeyizine koyduğu bir kilim örtülür. Kadınların mezarlığa gitmesi yasak olduğundan dolayı köyde helallik alınması için tabut, mezarlığa gitmeden önce caminin önüne getirilir. Caminin önüne getirilen tabut uygun bir yere konulur. İmam cenazeye katılan köylülerden

“Merhum... kişiye hakkınızı helal ediyor musunuz?” diyerek üç kere sorar. Sonrasında helallik alma biter ve cenaze eskiden omuzlarda, günümüzde traktörün arkasında cenaze namazı ve defin işlemi için mezarlığa götürülür (KK3, KK5, KK39).

Helallik alındıktan sonra tabut, mezarlığa kadar köy halkının eşlik ettiği bir şekilde taşınır. Tabut mezarlığa ulaştığında, kibleye dönük olarak yerleştirilen “meselle taşı” üzerine konulur. Köy içinde bir meselle taşının bulunmaması, ölen kişinin köyle bağını kesip bir an önce mezarlığa götürülmesi gerektiği inancına dayanmaktadır. Mezarlıkta, meselle taşının yanında köy imamı cemaate liderlik eder. Cemaat, imamın arkasında üç, beş, yedi ya da dokuz gibi tek sayılarda saf tutar. Cenaze namazı tekbirlerle başlar; cemaat sırasıyla Sübhaneke, Fatiha, Salli-Bârik ve Cenaze dualarını okur. Dördüncü tekbirin ardından sağa ve sola selam verilerek namaz sona erdirilir. Namazın bitiminde imam, cemaate dönerek “Merhumu nasıl bilirdiniz?” diye sorar ve cemaat “İyi bilirdik” yanıtını verir. Mezarlıkta da helallik alınır (KK2, KK3, KK4, KK5, KK7, KK17, KK18, KK23, KK33, KK34, KK36, KK39).

Cenaze namazından sonra tabut, ölen kişinin defnedileceği mezarın başına taşınır. Ölen kişi, mezara giren üç yakını tarafından kibleye dönük şekilde yerleştirilir. Cenaze, “mertek” adı verilen tahtalarla örtülür. Bu işlem, toprağa dönüşü ve ölen kişinin ana rahmine yerleştirilme metaforunu simgeler. Toprak doldurma işlemi, cenazenin yakınlarının ilk kürekle toprak atmasıyla başlar ve diğer katılımcılar tarafından sırayla devam eder. Kürek, elden ele verilmez; yere bırakılarak teslim edilir. Toprak atma işlemi hızlıca yapılır. Bunun sebebi, cenazenin bulunduğu noktadan ve buraya hâkim olduğuna inanılan kötü ruhlardan bir an önce uzaklaşma arzusudur. Toprak, belirli bir seviyeye kadar doldurulduktan sonra mezarın yırtıcı hayvanlar tarafından açılmaması için üzerine keven bitkisi yerleştirilir. Mezarlığın başına ve ayakucuna mezar taşları dikilir. Kadınların mezar taşlarına çemberler asılır, bu da toplumsal hafızada ölen kişinin cinsiyetine dair bir işaret olarak yorumlanır. Defin işlemi bittikten sonra mezarın etrafına büyük taşlar dizilir ve üstüne su dökülür (KK2, KK5, KK7, KK17, KK18, KK23, KK33, KK34, KK36, KK39).

Cenaze merasimini takip eden bir diğer önemli ritüel, ölü yemeğidir. Türk dünyasının birçok yerinde görülen bu gelenek, ölen kişinin ruhuna hayır işlemek ve manevi huzur sağlamak amacıyla gerçekleştirilir. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, cenaze

sonrasında ölen kişinin ruhuna adanan bir kurban kesilir. Bu kurbanın kesilmesi, köy toplumu tarafından önemli bir sorumluluk olarak görülür, aksi durumda, ölen kişinin yakınları köylüler tarafından eleştirilir. Ölü yemeği, köyün komşuları tarafından imece usulüyle hazırlanır. Kurban eti, pilav, helva ve ayran gibi geleneksel yemeklerden oluşan bir sofraya hazırlanır. Bu yemekler, erkekler için mezarlık alanına götürülür ve cenaze merasiminden hemen sonra mezarlıkta topluca yenir. Bu uygulama, erkeklerin topluluk içinde yas sürecine katılımını ve ölen kişiye saygılarını göstermek amacıyla yapılır. Kadınlar ise yemeklerini cenaze evinde yemekte, yas evinde bir araya gelerek duygusal destek sağlamaktadırlar. Bu ayrım, toplumsal cinsiyet rollerinin cenaze ritüellerine yansımalarının bir örneğidir (KK2, KK3, KK8, KK11, KK15, KK25, KK27, KK34, KK37, KK38, KK39).

Cenaze merasiminden sonra yapılan bir başka uygulama ölü yemeğidir. Türk dünyasının hemen hemen her boyunda görülmekte olan ölü yemeği uygulaması öbür dünyaya giden ölen kişinin ruhuna hayır için yapılmaktadır. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde; cenaze merasiminden sonra yakınları, ölen kişinin ruhuna kesilen kurban keser. Ölen kişinin yakını, kurban kesmezse köylüler tarafından yadırganır. Ölü yemeği komşular tarafından yapılır. Kesilen kurban eti ile birlikte helva, pilav, ayran ikram edilir. Yapılan yemekler erkeklerin yemesi için mezarlığa götürülür ve cenaze merasiminden sonra yemekler mezarlıkta yenilir. Kadınlar ise yemeklerini cenaze evinde yemektir. (KK2, KK3, KK8, KK15, KK25, KK27, KK34, KK37, KK38, KK39).

Cenazeye katılanlar, ölümle ilişkili duygu ve etkilerden uzaklaşmaya yönelik bir arınma sürecine girer. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde bu süreç hem fiziksel hem de manevi bir ritüel olarak uygulanmaktadır. Cenazeden sonra, katılan kişiler doğruca evlerine döner. Eve geldiklerinde üzerlerindeki kıyafetleri yıkamaya bırakır ve hemen banyoya giderek yıkanır, ardından abdest alırlar. Bu ritüelin yerine getirilmediği takdirde, ölümün bulaşıcı etkisinin üzerlerinde kalacağına ve bunun da aile bireylerinden birinin ölümüne neden olabileceğine inanılır. Cenazede kullanılan, tabutun üzerine serilen kilim bir daha eve götürülmez. Bu kilim, camiye serilerek yalnızca kutsal bir ortamda kullanılmaya devam eder. Bu uygulama, ölümün sembolik ağırlığının ev ortamına taşınmasını engelleme amacı taşır (KK18, KK19, KK23, KK39).

Ölen kişinin ruhunun, bedeninin temas ettiği yerleri üç gün boyunca dolaştığına inanılır (Tryjarski, 2012: 61-62). Bu yüzden ölen kişinin ruhunun geldiğinde abdest alması için bir kap su ve bir an önce uzaklaşması, ziyaret ettiği zaman kötü ruhların hedefinde olmaması için ölünün yıkandığı yerde üç gün boyunca ateş yakılmaktadır. Eski Türk inanışına dayanan ateş yakma geleneğın özünü, ateş ruhunun kötü ruhları yok edeceği inancı oluşturmaktadır. (Demir, 2022: 315) Böylece ölen kişinin ruhu, kötü ruhlardan korunarak, rahat bir şekilde abdestini alabilmektedir. Yörede, üç gün içinde ölüye ait yatağı, yorganı, yastığı, elbiseleri, ayakkabıları gibi temasta bulunduğu eşyaları ve elbiseleri evden çıkarılıp çaya atılır veya çayın kenarında yakılır. Böylece hem ölümün bulaşıcılığından uzaklaşılır hem de ölen kişinin ruhuna evde yeri olmadığı gösterilir. Sadece ölen kişiye ait tabakası, çakmağı, yüzüğü, tespihi, bıçağı, saati gibi manevi değeri olan eşyaları çocuklarına ve torunlarına verilir (KK3, KK5, KK6, KK11, KK13, KK15, KK18, KK23, KK27, KK37).

Cenaze olduğunda köylüler cenaze evine giderek ölen kişinin yakınlarının yanında bulunur ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Ölüm anından itibaren üç gün süren ağır bir yas dönemi yaşanır. Bu süre zarfında köyde sessizlik hâkim olur, gülmemeye ve eğlenmemeye özen gösterilir. Evlerde televizyon ve radyo açılmaz, köyde bir düğün varsa çalgı çengi çalınmaz. Ancak, ölen kişinin ailesinden birinin düğünü varsa ertelenmez, çünkü ölüm ve evlenme Allah'ın emirleri olarak kabul edilir. Ölen kişinin yakınları, bu süreçte eğlencelere katılmamakla birlikte düğünlere sembolik olarak iştirak edebilir. Günümüzde bu gelenekler ve yasaklar, eskiye oranla daha esnek bir şekilde uygulanmaktadır (KK3, KK11, KK13, KK18, KK23).

Ölümünden sonra ilk mezarlık ziyareti kırkıncı günden sonra yapılmaktadır. Ölen kişinin ailesi, kırk yemeğı verildikten sonra mezarlığa ziyarete gider. Bunun dışında mezarlık ziyareti bayramdan bayrama yapılır. Köylüler mezarlık ziyaretine önem vermemektedirler. Kaynak kişiler mezarlığın yanından geçerken dua okunmasını yeterli bulmaktadırlar (KK2, KK4, KK18, KK19, KK24). Mezarın yapımı için bir yıl beklenir. Toprak, bu süreçte ancak oturmuş olacaktır. Bir yıl sonunda yıl yemeğı verilir ve mezar yapılır (KK3, KK4, KK18, KK19, KK23, KK24, KK36).

Yörede, ölünün hayrına yedisi, kırkı ve yıl yemeğı verilmektedir. Ölüm gerçekleşikten yedi gün sonra mevlit okutulur ve köylüler davet edilir. Gelen misafirlere et,

pilav, ayran gibi yemekler ikram edilir. Kırkinci gün, ölünün yakınları kurban keser ve bütün köylüler davet edilir. Kırk yemeği verildikten sonra ölünün yakınları mezarlığa ziyarete giderler. Ölümün yıldönümünde bütün köylüye yıl yemeği verilir. Yıl yemeğinde kurban kesilir ve keşkek yapılır. Yıl yemeği gerçekleştikten sonra artık mezar kaldırma gerçekleştirilebilir (KK2, KK3, KK8, KK11, KK13, KK15, KK23, KK24, KK27, KK29).

4.5. Halk Meteorolojisi

Meteoroloji, atmosferdeki olayları ve bu olaylarla ilgili değişimleri inceleyen bir bilim dalıdır. Atmosferdeki başlıca olaylar; basınç, sıcaklık, yağış, buharlaşma, bulutlar ve bulutluluk, güneşlenme ve rüzgarlar olarak sıralanabilir. Meteoroloji, gelişmiş çeşitli araçlar ve teknolojiler sayesinde atmosferdeki olayları tahmin etmekte ve bu sayede insanların gelecekteki hava koşulları hakkında bilgilendirilmesini sağlamaktadır (Erginer, 1984: 97). İnsanlık tarihi boyunca toplumlar, doğa olaylarına karşı çoğu zaman çaresiz kalmışlardır. Kısıtlı imkânlarla yaşadıkları bu dönemlerde, doğayı gözlemleyerek ve gözlemlerine dayalı tahminlerde bulunarak çaresizliklerini gidermeye çalışmışlardır. Zamanla bu tahminler, daha fazla tecrübeye dayalı hale gelmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

Tarih boyunca hayvancılık, avcılık ve tarım gibi hava koşullarıyla doğrudan ilişki içinde olan geleneksel toplumlar, uzun süreli gözlemler ve deneyimlerden elde ettikleri bilgi birikimiyle gelecekteki hava koşulları hakkında hatalı tahminlerde bulunma paylarını oldukça düşürmüş ve doğa karşısındaki yetersizliklerini gidermek amacıyla önlemler almışlardır (Aça, 2021: 448; Artun, 2009: 207-208). Günümüzde, herkesin kolayca ulaşabildiği ve düşük yanılma payı olan meteorolojik verilere rağmen, geleneksel toplumlar atalarından öğrendikleri hava tahmin yöntemlerini daha güvenilir bulmaktadır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylüleri büyüklerinden öğrendikleri geleneksel hava tahminlerini devam ettirmektedirler. Çeşitli hayvan davranışları veya doğa olaylarına, şekillere, hesaplamalara göre tahminlerde bulunmaktadır. Geleneksel tahminlerden ilki, gün saymadır. 150 gün sayılarak hava şartlarının nasıl olacağı tahmin edilmektedir. Rüzgâr sert eserse 150 gün sonra kış gelecektir, hava yağmurluysa 150 gün sonra yine hava yağmurlu olacaktır (KK3, KK18, KK25, KK33, KK43). Yıldızların ve Güneş'in görünümüne göre de tahminler yapılmaktadır. Eğer yıldızlar çok parlaksa ertesi gün hava

açık, kapalıysa ertesi gün yağmur yağacaktır (KK8, KK17, KK18, KK22, KK25, KK43). Bir başka tahmin ise Ülker Yıldızı ve Terazi Yıldızı takımlarına göredir. Eğer takımyıldızları parlak gözükmürse ertesi gün açık, gözükmemezse ertesi gün kapalı olacaktır (KK3). Güneş'in doğduğu yer kızılık yapıyorsa o gün yağmur veya kar yağacağı, Güneş'in battığı yer kızılık yaparsa, ertesi günün sıcak olacağı tahmin edilmektedir (KK3, KK6, KK25, KK39).

Hayvanların seslerine ve hareketlerine göre de tahminler yapılmaktadır. Yazın kuşlar çok fazla öterse kışın çok soğuk geçecektir (KK6, KK25). Kurbağalar keklik gibi güzel ötüyorsa çok geçmeden fırtına kopacaktır (KK18). Kuşlar ortadan kaybolursa veya tavuklar durmadan eşelerse ertesi gün yağmur yağacaktır (KK12, KK17). Rüzgârın geldiği yön de gelecek hava tahmininin habercisidir. Rüzgâr batıdan gelirse yağmur yağacağı, doğudan gelirse yağmur yağmayacağı düşünülür. Rüzgâr, poyraza dönüp Ayvacık yönünden gelirse kar yağacağına işaretir (KK17, KK17, KK18, KK25). Bir başka tahmin yöntemi ise taşların altına bakılarak yapılmaktadır. Miladi takvime göre Ağustos'un 14'ünde, Hicri takvime göre Ağustos'un 1'inde taş kaldırılır. Taşın altı nemli ise bu durum güzün erken geleceğinin, nemli değilse güzün erken gelmeyeceğinin habercisidir (KK2, KK30, KK3).

4.6. Halk Mutfağı

İnsanoğlu, tarihinin ilk dönemlerinden itibaren hayatta kalabilmek ve yaşamını sürdürebilmek için besin ihtiyacını karşılamaya ihtiyaç duymuştur. Yaşadığı coğrafyaya bağlı olarak besin ihtiyacını karşılamak amacıyla avcılık ve toplayıcılıkla başlamış; zamanla hayvanları evcilleştirip yabani bitkileri üretmeye başlamıştır. Ateşi keşfettikten sonra, yetiştirdiği ürünleri pişirmeyi öğrenmiştir (Artun, 2009: 341). İnsanların yaşadıkları coğrafyadan elde ettikleri yiyecek ve içecekler, yaşamlarını sürdürebilmek için vazgeçilmez temel ihtiyaçlarındandır. Coğrafyanın sunduğu bu imkânların yanı sıra toplumların dini yapıları, yiyecek ve içecek seçiminde ve tüketiminde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Kısacası, toplumların yaşadıkları coğrafyadan temin ettikleri yiyecek ve içecekleri inançlarına göre seçip tüketmeleri, onların beslenme kültürünü şekillendirmektedir (Kılıç, 2012: V).

Türklerin ana yurdu Orta Asya bozkırları olduğundan, geçim kaynaklarını ağırlıklı olarak hayvancılıkla sürdürmüşlerdir. Doğa ve iklim koşullarının belirlediği geçim

kaynakları da mutfak kültürlerine yansımıştır. Hayvanlardan elde edilen et ve süt ürünleri, yemek kültürlerinin temel malzemeleri olmuştur. Konar-göçer bir yaşam tarzı benimseyen Türkler, yerleşik hayata geçtikten sonra tarımla ilgilenmeye başlamış ve sebze ürünleriyle tanışmışlardır. Günümüz Anadolu Türklerinin mutfak kültürünün temelleri ise 1071’de Türklerin Anadolu’ya yerleşmeleriyle atılmıştır. Anadolu’nun verimli toprakları ve tarımsal zenginliği, Türklerin birçok yeni ürünle tanışmasına yol açmış ve mutfak kültürlerini çeşitlendirmiştir (Dinç, 2021: 291-292).

Günümüzde küreselleşme ve şehirleşme ile birlikte birçok geleneksel mutfak ürünü veya âdeti unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuştur. Baskın kültürlerin küreselleşmesi, toplumsal geleneklerin en büyük tehdididir. Gençler arasında fastfood kültürü yaygınlaşmakta ve Türk mutfağına ait yemekler tercih edilmemektedir. Özellikle Türkiye’de şehirleşmeyle birlikte değişimler ve dönüşümler daha hızlı olmaktadır. Yeme-içme alışkanları ve adetleriyle birlikte yemek hazırlama biçimleri de değişmiş durumdadır (Dinç, 2021: 293). Ocak kültürü önce kendisini sobaya, günümüzde ise elektrikli, doğalgazlı ocaklara bırakmıştır.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, yemek kültüründe birtakım değişimler olmuştur. Kadınların daha çok tarım işlerinde çalışmaya başlamasından kaynaklı gündelik yemekler, aperatif veya kahvaltı türü dediğimiz yemeklere dönüşmüştür. Kadınlar sabah saatlerinde tarlaya gitmekte ve akşam saatlerinde eve dönmektedir. Akşam saatlerinde eve geldiklerinde yorgunluk ve zaman kısıtlılığı nedeniyle aperatif şeyler hazırlamaktadır. Bir başka değişim ise deprem konutlarına geçtikten sonra olmuştur. Geleneksel köy evlerinden deprem konutlarına geçtikten sonra ocak kültürü yerini tüplü ve elektrikli ocaklara bırakmıştır. Her ne kadar sobanın üzerinde yemek pişirseler de bu aynı hızı ve rahatlığı vermemektedir. Bu değişim sonucunda kadınlar kendilerini kısıtlanmış hissetmektedir. Buna alternatif olarak deprem konutunda bulunan bahçelere alternatif ocak yapmak zorunda kalmışlardır. Köyde sık tüketilen yemek, tatlı, yiyecek ve mamuller şöyledir:

Tarhana: Köylerde beyaz tarhana olarak bilenen köy tarhanası yapılmaktadır. Yoğurtla yapılır ve iki üç gün boyunca ekşimeye bırakılır. Ekşimeye bırakılan yoğurt hazır olduğu zaman un ve tuz eklenerek yoğurulur. Sonrasında yoğurulan hamur bir gün bekletilir.

Ertesi gün sabah vakti yumru şeklinde parçalara ayırarak bir bezin üstüne yayılır ve kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra elle tek tek un ufak edilir ve yine kurumaya bırakılır. Tarhana tamamen kuruduktan sonra çuvallara konulur. Yemek yapılacağı zaman çıkartılan tarhana suya konulur ve içine istenilen baharatlar eklenerek çorbası yapılır (KK8, KK13, KK14, KK16, KK28, KK37, KK38).

Keşkek: Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde törenlerin ana yemeği keşkek, kırmızı etten, özellikle koyun etinden yapılmaktadır. Yörüklerde tavuk etinden yapılan keşkek makbul değildir. Keşkeğin kolektif olarak törenlerde hazırlanması toplumdaki birlik ve beraberliğin de bir sembolüdür (Teyin, 2020: 313). Törenselleşmiş bir nitelik haline gelmiş keşkek, cemaatsiz olarak yenilecek bir yemek değildir. Köy halkı için keşkeğin manevi bir anlamı olduğundan köylüler tarafından keşkek bireysel olarak yapıp yenilmez. Keşkek yapımının malzemesi buğday, eskiden dübekte dövülmüş, günümüzde hazır incelmış şekilde satın alınmaktadır. İnceltilmiş buğday suyla yıkandıktan sonra kazanların içine atılır ve üzerine parçalanmış etler de atılıp ılık suyla kaynatılmaya başlanır. Etler ve buğday iyice piştikten sonra tokmaklarla dövülerek birbirine kaynaşması sağlanır (KK8, KK13, KK14, KK16, KK17, KK18, KK25, KK28, KK37, KK38).

Mercimek Çorbası: Mercimek çorbasının yapımında yağ, salça, soğan ve mercimek kullanılır. Soğanlar doğrandıktan sonra yağda öldürülür ve salça eklenir. Salça eridikten sonra mercimek konularak kavrulur. Sıcak suyla birlikte tuz ve baharatı eklenerek pişirilir (KK8, KK37).

Nohut Yemeği: Nohut yemeğinde; nohut, salça, kırmızı et, yağ ve soğan kullanılır. Nohutlar bir gün öncesinde ıslatılmaya bırakılır. Ertesi gün soğanlar doğrandıktan sonra yağda öldürülür ve salça eklenir. Salça eridikten sonra haşlanmış et ilave edilir. Etler salçayla birlikte harmanlandıktan sonra sıcak su ilave edilir. Sonrasında ıslatılmış nohut ile birlikte tuz ve baharatı eklenerek pişirilir (KK14).

Bakla Keşkeği: Kuru baklalar gecedan ıslatılır. Ertesi günü sabahtan kabukları çıkarılır. Salçayla birlikte kavrulur. Sonrasında üstüne zeytinyağı, biber, limon, tuz ilave edilerek yenilir (KK8, KK14).

Bakla Kavurması: Taze baklalar toplanıp temizlenir. Sonrasında baklalar soğan ile birlikte zeytinyağında kavrulur. Kavrulan baklaların üzerine yoğurt, kaymak veya çiğ üstü eklenip yenilir (KK14, KK37).

Gabaçma Böreği: Gabaçma böreği, askere gidecek gence yapılması açısından törensel bir yemektir. Un, tuz ve su karıştırılarak yoğurulur. Yoğurulan hamur altı parçaya ayrılıp açılır. Açılan yufkaların arasına peynir döşenir ve tepsiye dizilir. Tepsi böreğin pişmesi için fırına verilir (KK8, KK13, KK14, KK28, KK37, KK38).

Köy Ekmeği: Köy ekmeğinin mayası, köyde çok eskiden Hızır mayası diye adlandırılan bir mayadan üretildiğine inanılır. Bu yüzden her ekmeğin yapımında iki top hamur mayalılık bırakılır. Bu mayayla un ve su yoğurularak hamur yapılır. Hamur, ekşimesi için iyice sarılır. İki saat kadar bekledikten sonra top hamurlar yapıp yuvarlak şekil verilir. Sonrasında fırına sürülür (KK8, KK13, KK14, KK28, KK29, KK35, KK37, KK38).

Gödek: Gödek, özellikle arife günlerinde çocuklara ikram edilmektedir. Ekmek mayasıyla su, un eklenerek yoğurulan hamur, ekmekten daha küçük top hamurlara ayrılır. Sonrasında şekil verilen hamurlar kızgın yağ içine atılıp kızartılır (KK8, KK13, KK14).

Yufka: Un, su, yumurta ve tuz karıştırılarak yoğurulur. Elde edilen hamur yumurta büyüklüğünde olacak şekilde toplara ayrılır. Sonrasında ince olmayacak şekilde yufkalar açılır ve dinlenmeye bırakılır. Sonrasında üst üste yedi sekiz tane olmak üzere dizilen hamurlar kesilir. Kesilen hamurlar güneşte kurutulup ve kışa hazırlanır. Kışın üstüne yoğurt veya peynir dökülerek tüketilir (KK8, KK13, KK14, KK28, KK29, KK35, KK37, KK38).

Çullama: Un, su ve tuz karıştırılıp yoğrularak cıvık bir hamur elde edilir. Sonrasında ısırgan, kuş otu veya ıspanak çiğ şekilde iç olarak hazırlanır. Elde edilen hamur yağlanmış tavaya veya tepsiye dökülür. Dökülen hamurun üzerine iç konulur ve üstü zeytinyağı dökülerek hamurla kapatılır ve pişirilir (KK8, KK13, KK14, KK28, KK29, KK35).

Çiğ Üstü: Koyun akşamdan sağılır ve süt elekte süzülür. Süzülen süt kovada sabaha kadar bekletilir. Sabah sütün üstündeki kaymak alınır ve tavada kaynatılır. Kaynayan kaymağın üzerine yumurta kırılarak tüketilir (KK14, KK37).

Ağuz: Hayvanlar yavruladıktan sonra ilk iki üç günlük süte “ağuz” denir. Koyu sarı renktedir. Bu süttten yoğurt veya peynir yapılmaz, kaynatılıp içilir (KK3, KK4, KK5, KK14, KK37, KK42, KK43).

Tepme Peynir: Öncelikle keçi veya koyun sütünden peynir yapılır. Hazır alınan maya ile mayalanır. Yaklaşık 3-4 ay bekletildikten sonra salamura peynir haline gelir. Çıkarılan salamura peynir, yıkanıp kurutulur. Kurutulan peynir, ufalanıp çörek otuyla harmanlandıktan sonra testilere doldurulur. Testilerin ağzı bezlerle bağlanarak toprağa gömülür. Toprakta bir seneye yakın bekledikten sonra çıkarılıp tüketilir (KK8, KK37).

Höşmeri: Kuzu annesinden ayrıldıktan sonra çiğ sütün üstündeki kaymak alınır. Alınan kaymak tavada un ile pişirilir. Üstüne pekmez dökülerek yenilir (KK14, KK38).

Süt Çorbası: Tencerede su kaynatılır ve sonra içine çorbalık atılır. Çorbalık atıldıktan az zaman sonra süt koyulur ve kaynatmaya devam edilir. Altını söndürmeye yakın içine tuz atılır (KK8, KK14, KK15, KK37).

Baklava: Baklava; nişanlarda, çeyiz götürmede ve Ramazan bayramlarında yapılmaktadır. Un ve su ile hamur yoğurulur. İnce bir şekilde yufkalar açılır. Hemen hemen 15-20 yufka olmalıdır. Açılan her yufkanın arasına ceviz konularak tepsiye döşenir. İçi koyulup tepsiye döşendikten sonra fırına sürülür. Fırında pişirildikten sonra soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra şerbeti dökülür (KK8, KK10, KK13, KK15).

Basma Helva: Zeytinyağı ve su bir tencerede kaynatılır. Kaynatılan su ve şekerin içine kıvamı buluncaya kadar un atılır. Sonra bu hamur kalburdan geçirilerek yeniden tavada kavrulur. Kavrulan helva bir tepsiye dökülür. Başka bir yerde hazırlanan şerbet üstüne dökülür (KK8, KK10, KK13, KK14, KK15).

Kavurma Helva: Kavurma helva, ölü yemeklerinde misafirlere ikram edilir. Bir tepsiye yağ ve su konur. Bunlar ocakta kaynatılır ve üstüne un eklenerek helva kıvamına gelir. Helva kızartıldıktan sonra ateşten alınarak elekten geçirilir. Elekten geçirilen helva

yeniden kavrulmak için ateşe konur. Kavrulma işlemi tamamlandıktan sonra soğuması için bırakılır. Soğuduktan sonra su ile eritilen şeker üstüne dökülür (KK8, KK10, KK14, KK15).

Gök Domates Turşusu: Tarladan domatesler, yeşil renkte toplanır. Toplanan domatesler yıkanıp ortadan ikiye doğranır. Doğranan domatesler kavanoza doldurulur. Kavanoza tuz, sirke, sarımsak ve sıcak su eklenerek ağzı kapatılır. Bir aya yakın güneş görmeyecek yerde muhafaza edilir. Bir ay geçtikten sonra tüketilmeye başlanır (KK37).

Biber Turşusu: Biberler yıkanır ve uçları kesilir. Hazırlanan biberler, kavanozlara bastırılarak doldurulur. Su, tuz ve sirke karıtılarak üstüne eklenip ağzı kapatılır. Bir ay boyunca güneş görmeyen yerde muhafaza edilir. Bir ay geçtikten sonra tüketilmeye başlanır (KK8, KK14, KK15, KK37).

4.7. Halk Hekimliği

İnsanoğlu, tarihin en eski dönemlerinden itibaren hastalıklar, salgınlar ve fizyolojik birtakım sorunlarla mücadele etmiş; bu yaşam mücadelesi içinde sorunlarla başa çıkabilmek ve sağlığını eski durumuna kavuşturmak gayesiyle çeşitli tedavi yöntemleri bulmaya çalışmıştır. Birçok hastalıkta yüzyıllara dayalı deneme yanılma yoluyla üretilen tedavi yöntemlerinin sonuçlarına göre tedaviler ilerletilmiş veya alternatif tedaviler üretilmiştir. Yıllarca denemeye yanılma yoluyla nesilden nesile aktarılmış bu bilgi birikimi, halk hekimliğini ortaya çıkarmıştır (Tek, 2018: 5). Boratav'ın ifadesiyle halk hekimliği; tıp biliminin olmadığı veya halkın tıbbı ulaşma imkânı olmadığından kaynaklı sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını teşhis ve tedavi amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tamamıdır (Boratav, 1994: 122).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde, tıbbi imkânların yetersiz olduğu dönemlerde veya günümüzde hastanelere ulaşım sağlanamadığında, büyüklerinden el alan şifacılar ve kırıkçılar tarafından sağlık sorunları tedavi edilmektedir. Yıllar süren tecrübe birikimiyle ortaya çıkan bazı geleneksel tedavi yöntemleri, günümüzde de bazı durumlarda hastaneye gitmek yerine tercih edilmektedir.

Hamile kalamayan kadınlar için üç farklı tedavi yöntemi uygulanmaktadır. İlk yöntem, “Türkmen ipi” tedavisidir; kadının beli Türkmen ipiyle sarılır ve 15 gün boyunca hiçbir besin dışında sıvı yiyecekler tüketilmemelidir. Bu tedaviye uyulursa, kadının hamile kalacağına inanılır. İkinci yöntem ise “ayaklardan aşağı sallamak”tır. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın, bacaklarından aşağıya üç kez sallandıktan sonra beli sıkıca bağlanır. Beli sarılı kadın, 15 gün boyunca ayakları yukarı gelecek şekilde dinlenir. Üçüncü tedavi yöntemi ise “bocut yakma”dır. Bocut, çömlekten yapılmış konserve şeklinde bir kaptır. Bocutun alt kısmına pamuk yapıştırılır ve yakıldıktan sonra, ısınan bocut kadının karnının üstüne yerleştirilir. Bu işlemle birlikte damarlar toplanır ve rahim bölgesindeki çocuk olmasına engel olan damarların açıldığına inanılır. Bu şekilde kadının hamile kalacağı düşünülmektedir (KK13, KK15, KK22, KK28, KK37, KK40).

Böbrek ağrısı çeken veya idrar yollarını üşüten insanlara bol sıvı tüketmeleri önerilmektedir (KK8, KK25). Sağlıklı yaşamak ve hastalıklardan korunabilmek için hayıt ağaçlarının tomurcukları kaynatılıp içilmektedir (KK3, KK18, KK25). Vücudunda bir yeri yanan insanlara yoğurt ile zeytinyağı karıştırılarak sürülür. Böylece yanığın acısını alarak çabuk iyileşmesini sağlamaktadır (KK18, KK22, KK37, KK41). Zehirlenen kişilere zeytinyağı ve yoğurt karıştırılarak yedirilir. Böylece karışım kişinin zehirlenmesini önler ve kusmasını sağlar (KK18, KK29, KK37, KK38). Çürük, moruk, yaralanma sonucu oluşan eziklerde yaralı bölgenin üzerine çiğnenmiş ekmek, çiğ et yapıştırılarak sarılır. Yaranın üzerinde bir süre bekletildikten sonra iyileşme gerçekleştiği görülür (KK2, KK3, KK8, KK15, KK18, KK22, KK25). Parmağı, omzu, kolu çıkan kişiler, köylerde bulunan el almış çıkıkçılar tarafından tedavi edilir (KK2, KK8, KK18, KK23, KK24, KK34, KK37).

Kabızlık sorunu çeken insanlara zeytinyağı içirilir. Böylece bağırsaklar yumuşar ve kabızlık ortadan kalkar. İshal sorunu çeken insanlara ise katı şeyler yedirilerek bağırsakların pekişmesine yardımcı olunur. Patates haşlaması, muz veya bir kaşık kahvenin üstüne limon sıkılarak yedirilir (KK15, KK16, KK22, KK38). Siğilleri ve çıbanları, iyileştirme işleminde okunmuş arpa kullanılır. El almış, nefesi kuvvetli kişiler arpayı okuyup siğilin veya çıbanın üzerine sürerler (KK2, KK4, KK7, KK16, KK22, KK34, KK37). Zatürre olan veya ağır ateşli hastalık geçiren insanların tedavisinde kan akıtma yöntemi kullanılır. Hasta kişinin vücudundan bir yer kanatılarak kirli kan akıtılır. Baş ağrıyan insanlara da yine kan akıtma

yöntemi uygulanır. Baş ağrıyan kişinin burnu kanatılarak kirli kan akıtılır (KK14, KK15, KK16, KK18, KK38, KK42)

Sırt ağrılarında, sırta bardak ısıtma yöntemi kullanılır. Isıtılan bardak sırta yapıştırılır. Bir süre bekletilen bardak çekilir ve böylece kan dolaşımı sağlanır (KK14, KK15, KK16, KK18, KK38, KK42). Vücuttaki eklem ağrılarını geçirmek için sülük yapıştırma yöntemi kullanılır. Vücuda yapıştırılan sülük, vücut ağrılarını kendisine almaktadır. Böylece sülük, deli hâle gelmekte ve atılmaktadır. Kullanılmayan sülükler akıllı kalır ve saklanır (KK8, KK25).

4.8. Halk Mimarisi

Tarih boyunca insan, hayatını sürdürebilmek için temel ihtiyaçlardan biri olan barınmaya ihtiyaç duymuştur. İlk çağlarda bu gereksinimi, mağaralar ve ağaç kovukları gibi güvenli alanlarda karşılamış, yerleşik hayata geçişle birlikte tarım ve hayvancılıkla birlikte, yaşadığı coğrafyanın ihtiyaçlarına göre barınaklar inşa etmiştir. Bu süreç, köy ve şehir kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır (Dinç ve Yolcu, 2018: 239). Yüzyıllara dayanan ihtiyaçlar ve coğrafyanın sunduğu imkanlar sonucunda, barınmak ve diğer ihtiyaçları karşılamak için yapılar inşa eden insan, bu yapıların oluşumunda biriken deneyim ve bilgiyle halk mimarisini oluşturmuştur. Halk mimarisi, insanın doğaya yerleşmesi ve mesken tutma hikayesidir.

“Halk mimarisi, nesiller boyunca biriken akıl ve deneyim ile buna dayalı üretimdir. Bu mimari anlayışta, kesin ölçüler genellikle yoktur; birçok şey göz kararıyla yapılır ve sözlü bir dünyaya dayanır.” (Davulcu, 2020: XI). Günümüz dünyasında halk mimarisi ürünleri, gelişen teknolojik koşullara paralel olarak şekillenirken, değişim ve dönüşüm oldukça yavaştır. Bu da halk mimarisini geleneksel yaşam tarzlarına oldukça uygun kılar. Ayrıca halk mimarisi, sürdürülebilirlik açısından da önemli bir role sahiptir. Yeni ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik insan akli ve yaratıcılığı doğrultusunda yeni çözümler bulunabilir (Davulcu, 2020: XI-XII). Davulcu’nun aktardığına göre, halk mimarisi; toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenen, yaratıcı toplumların teknik malzeme ve bilgi birikimiyle oluşturdukları, toplumun yaşayışını, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini

yansıtan kültürel bir olgudur. 19. yüzyılda Endüstri Devrimi ile birlikte ise bu mimari anlayış yok olmaya başlamıştır (Davulcu, 2013: 1020-1021).

Yörük yaşayış tarzını günümüzde hâlâ yaşatmakta olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylüleri; son yüzyıl içinde barınma konutlarındaki değişimi üç farklı evrede yaşamışlardır. Yerleşik hayata geçtikten sonra kıl çadırlarında yaşamaya devam eden köylüler, 1950’li yıllarda taş evlere geçmişlerdir. 1980’li yıllarda bazı köylüler tarafından taş evlerden betonarme evlere geçiş başlamış, 2017 Ayvacı Depremi’nden sonra hemen hemen herkes betonarme evlere geçmiştir. Günümüzde taş evlerde yaşayan çok az sayıda insan kalmıştır. Köylerde halk mimarisinin ustaları, usta-çırak ilişkisine dayalı tecrübe yoluyla günümüze kadar ulaşmıştır.

Köy evleri, 1950’li yıllarda çamur harç sıvalı taş evler olarak inşa edilmiştir. Bu evler, köydeki ustalar tarafından tek odalı veya bir oda ve bir salondan oluşacak şekilde inşa edilmiştir. Tek katlı olarak yapılan evlerde, genellikle bir veya iki küçük pencere bulunmakta, iç mekânlarda ise ocak, mutfak, yüklük ve banyo yer almaktadır. Tuvaletler ise evlerin dışında, bahçede yapılmıştır. Evlerin yapımında coğrafyanın etkisi açıkça görülmektedir. Taşlık bir coğrafyada bulunan köylerde, evlerin yapımında kullanılan taşlar özel olarak bulunup getirilmektedir. Evlerin sıvasında kullanılan toprak, bulunduğu yerden eşek ve atlarla taşınarak getirilir. Bu toprak, su ve yapışkanlık sağlamak için şekerle karıştırılarak çamur harç haline getirilir. Dizilen taşların arasına çamur harç eklenerek duvarlar oluşturulur. Evlerin damlarını ayakta tutmak için kesilen çam direkler, dikey ve yatay olarak yerleştirilir. Yatay direklerin üzerine, ince olarak doğranan mertekler döşenir. Merteklerin üzerine, toprağı tutması için kevenler yerleştirilir ve ardından toprağın üstüne serilir. Evlerin damından su geçmemesi için toprağın üzerine özel olarak bulunan çorağın serilmesi gerekmektedir. Bu işleme “çoraklama” denir. Ev sahibi, komşularıyla birlikte çorak toprağının özel olarak elde edildiği araziye gider ve buradan çorak kazınarak getirilir. Çuvallarla taşınan çorak, toprağın üzerine serildikten sonra log taşı ile düzleme işlemi yapılır (KK5, KK6, KK11, KK12, KK17, KK18, KK19, KK24, KK25, KK36, KK39).

Yörük yaşayış tarzının günümüz temsilcileri olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylüleri 1950’li yıllara kadar keçe çadırlarda kalmaya devam etmişler, sonrasında ise yaylaya göç ettiklerinde bu çadırları kullanmışlardır. Günümüzde yayla göçü bittiği için

çadır geleneği de sona ermiştir (KK3, KK11, KK17, KK25). Köylülerce “ev” olarak adlandırılan keçe çadırların yapımında koyun veya keçi yünleri kullanılmaktadır. Öncelikle keçi kılından yapılan dört tane çul birbirlerine eklenerek dikilir. Sonrasında dikilen çulun üzerine yünler saçılır. Saçılan yünler süpürge yardımıyla sıcak su ile ıslatılır. Islatılan yünler çullar ile birlikte sarılır ve sonrasında birbirlerine kaynaşması için saatlerce ayaklarla tepilir. Bu işlem yün ile çulların birbirine kaynaşması gerçekleşene kadar tekrarlanır. Keçe hazırlandıktan sonra çadırın zemini düzlenir ve ucu çatallı sırikklar çadırın ortasına gelecek şekilde bağlanır. Sırikklar bağlandıktan sonra üç tanesi kenara bir tanesi yukarı gelecek şekilde keçeler yerleştirilir. Keçelerin aşağı uzanan köşelerine sırasıyla büyük taşlar dizilerek çadır hazır hâle getirilir (KK3, KK11, KK17, KK25).

Damlar, genellikle hayvancılıkla ilgilenen köylülerin buğdayları depolamak için kullandıkları ambarların bulunduğu karanlık ve serin yapılardır. Evlerin bahçesinde bulunan damlar, köy evleri gibi tek katlı ve çamur harçtan sıvalı yapılardır (KK5, KK12, KK18, KK36, KK39).

Ağıl (yazlık-kışlık), küçükbaş hayvanların barındırılması için çamur harçla sıvanan taştan yapılardır. Genellikle köy dışında bulunan ağıllar, arazinin müsaitliğine göre köy içinde de bulunmaktadır. Hayvanlar kışın kışlak ağıllarda; yazın ise yazlık ağıllarda barınmaktadır. Kışlak ağılların üstü, geleneksel olarak çadırla örtülürdü. Zamanla sac malzemelerin kullanımı yaygınlaşmış ve yapılar bu malzeme ile güçlendirilmiştir. Günümüzde kışlık ağıllar beton ve sac malzemelerle inşa edilmektedir. Yazlık ağılların üzerine ormandan elde edilen kereste çektirilir ve üzerine “göven” adı verilen çam ağacının dalları serilmektedir. Göven, hayvanların gölgelenmesi amacıyla serilir. Günümüzde ise demir malzemeler kullanılmakta, üzerine çadır çekilerek hayvanların gölgelik ihtiyacı karşılanmaktadır (KK4, KK7, KK18, KK19, KK23, KK34, KK36, KK39).

Fırın, bahçenin bir köşesinde, içinde odun yakılıp ısıtılması ile ekmek ve yemek yapımında kullanılan yapılardır. Köylerde herkesin kendine ait bir fırını vardır. Altı taşlarla örülen fırın, üste doğru konik bir şekil alır. Fırınların iç kısmı özel taşlar dizilerek çamur harçla sıvanır. Depremden sonra yeni yapılan fırınlar, ateş tuğlası döşenip beton sıvayla yapılmaktadır. Köylüler eski fırınların verdiği lezzetin kaybolduğunu söylemektedir (KK9, KK9, KK23, KK36).

Su sıkıntısı çeken köylülerin tatlı su ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan kuyular, yerin altında bulunan suya ulaşma; yağın yağmur, kar suları biriktirmek amacıyla toprağın kazılmasıyla oluşturulan çukurlardır (Davulcu, 2014: 57). Köylerin bulunduğu yerde 5-6 metrede su çıkmaktadır. Eskiden insan gücüyle kazılan kuyular günümüzde kepçe ile açılmaktadır. Anadolu'da birçok yörede bulunan hayrat çeşme geleneği; Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde kuyu olarak yapılmaktadır. Hayır sahibi olmak isteyen kişi köyde bir kuyu açtırır ve kuyuya suyun yukarı çıkarılması için bakır kova koyar (KK9, KK9, KK23, KK36, KK39).

2017 Ayvacık Depremi'nden sonra, köylerin yakınlarında uygun alanlarda yapımına başlanan deprem konutları, yörenin geleneksel yapısına ve deprem riskine uygun şekilde planlanmıştır. Salon, mutfak, banyo, tuvalet, açık balkon ve üç odadan oluşan bu konutlar, geleneksel yapılar göz önünde bulundurularak tasarlanmış olsa da bazı eksiklikler göz ardı edilmiştir. Bu durum, köylülerde birtakım değişikliklere yol açmıştır. Eski yaşam tarzlarından ve geleneklerinden kopamayan köylüler, bocalama dönemi sonrası çözüm arayışına girmiştir. Özellikle günlük ev yaşantısında değişikliklere yol açan deprem konutları, köylülerin geleneksel mimari yapısı ve folklorik bilgisi doğrultusunda yeniden şekillendirilmiştir. Deprem konutlarında hak sahibi olan bazı köylüler, çocuklarını yeni evlere yerleştirirken, kendileri eski köy evlerine uygun şekilde inşa ettikleri evlerde yaşamaya devam etmiştir.

Eski köy evlerinde günlük yaşamın dar bir alanda geçmesi, deprem konutlarında ise çok odanın bulunması ve mutfakın ayrı bir yerde yer alması, mimari yapılardaki farklılıklar köylülerde bocalamaya yol açmıştır. Örneğin, eski köy evlerinde her odada birer tane küçük pencere bulunurken, yeni deprem konutlarında her odada birer pencere olmak üzere toplamda 7-8 pencere yer almaktadır. Bu durum, tül ve perde sorununu ortaya çıkarmıştır. Köylüler, bu soruna ilk başta evlerinde bulunan kumaşlardan yaptıkları perdelerle çözüm bulmuş olsa da zamanla küreselleşmenin etkisiyle köylerdeki evlerde satın alınan tül ve perdeler kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, evlerdeki yüklük kavramının ortadan kalkmasıyla birlikte, insanlar kullanmadıkları odalara, baza ve koltuk altlarına veya özel olarak satın aldıkları ya da yaptırdıkları dolaplara eşyalarını yerleştirmeye başlamıştır.

Eski köy evlerinde ocak, salonda yer aldığından yalnızca ocağın bulunduğu oda ısınmaktadır ve bu nedenle aile üyeleri hep aynı odada kalmak zorunda kalmaktadır. Ancak eski evlerin çamur harcıyla sıvalı taş yapılar olmasından dolayı ısıcağın iletkenliği yüksek olup, evlerin küçük olması nedeniyle çabuk ısınabilmektedir, bu da diğer odaların kullanılmasına imkân tanımaktadır. Deprem konutlarında ise sadece bir odada baca çıkışı bulunmasından dolayı soba yalnızca bu odayı ısıtmakta ve tüm aile üyeleri aynı odada yaşamaktadır. Deprem konutlarının getirdiği bir diğer değişim, mutfağın ayrı bir alana alınmasından kaynaklanmıştır. Eski köy evlerinde mutfak ve ocak aynı alandadır; yemekler burada pişirilir ve tüketilir, tüm mutfak işleri bu alanda yapılır. Deprem konutlarında ise ocak bulunmamakta ve mutfak ayrı bir odada yer almaktadır. Bu durum, kadınlar için alışılması zor bir değişim yaratmıştır. Özellikle yeni mutfaklarda tüplü ocaklarla yemek pişirilmesi, tezgâh kültürüne yabancılik ve mutfağın kış aylarında soğuk olması, kadınların bu dönüşüme uyum sağlamakta zorluk çekmesine neden olmuştur.

Taş evlerde, evin bir köşesinde bulunan ocak, yalnızca yemek pişirilmesi veya ısınma gibi maddi işlevlere değil, evin bütünlüğünü sağlamada da önemli bir rol oynamaktadır. Kadınlar tüm işlerini ocak etrafında yapar ve aile fertleri burada bir araya gelir. Ocak, maddi işlevinin yanı sıra manevi bir işlev de taşımaktadır. Deprem konutlarının planlamasında ocağın yer almaması, bu ocak kültürünün dönüşümüne yol açmıştır. Özellikle tüplü ocakların, köylülerin geleneklerine uzak olması ve sobanın, ocak kadar geniş bir işlevi karşılayamaması, zamanla ocağın yeniden deprem konutlarına taşınmasına neden olmuştur. Bazı köylüler, bahçeye; bazıları ise balkonlara yeni ocaklar inşa etmiştir. Yeni yapılan ocaklar, maddi anlamda eski köy evlerindeki işlevi karşılamakta olsa da, çadır kültüründen bu yana gelen manevi işlevini yitirmiştir. Bu nedenle, ocakların evlerde sağladığı bütünlük kaybolmuştur.

Fırın, köylülerin kendi ekmeklerini üretmesi ve yemeklerini pişirmesi açısından önemli bir araçtır. Depremden önce her evin bahçesinde bir fırın bulunmaktaydı. Ancak deprem sonrası, köyde bir ev hariç tüm evlerin fırınları hasar görmüş ve kullanılamaz hâle gelmiştir. Bu durum, ekmek üretiminin azalmasına ve dışarıdan ekmek alınmasına yol açmıştır. İlk başlarda köyde ayakta kalan tek fırın kullanılmaya çalışılsa da bu büyük sorunlara neden olmuştur. Bunun üzerine, deprem konutları teslim edildikten sonra köylüler bahçelere yeni fırınlar inşa etmiştir. Yeni inşa edilen fırınlar, eski fırınlardan farklı olarak

özel fırın taşları ve toprak harçlı sıva yerine, ateş tuğlası döşenip beton sıvayla yapılmıştır. Böylece ekmek üretimi yeniden başlamış olsa da, eski köy ekmeğinin lezzeti kaybolmuştur.

Deprem, köylerde sosyal hayatı olduğu gibi hayvancılığı da etkilemiştir. Depremle birlikte kümesler ve ağıllarda hasarlar meydana gelmiştir. Yeni deprem konutlarında kümes bulunmamaktadır; ağılların ise yeniden inşa edilebileceği bir alan yoktur, bu nedenle bazı köylüler hayvancılığı bırakmıştır. Özellikle kümes hayvancılığında, deprem konutlarının bitişik düzende yapılması ve komşuları rahatsız etmemek amacıyla üretim azalmıştır. Bu durum, üretimde düşüşe ve hazır tüketimin artmasına yol açmıştır. Yine de birçok kişi, deprem konutlarına kendi kümeslerini inşa etmiştir.

4.9. Giyim-Kuşam Kültürü

İnsanlık tarihi boyunca giyinme, biyolojik, kültürel ve sosyal ihtiyaçların etkisiyle şekillenmiş ve evrilmiştir. İlk çağlarda insan, bedenini dış etkenlerden koruma ihtiyacıyla hareket etmiş, biyolojik olarak kılıklı bir yapıya sahip olduğu dönemde giysiye gereksinim duymamıştır. Ancak biyolojik değişimlerle birlikte giyinme bir zorunluluk haline gelmiş, bu ihtiyaç öncelikle avlanan hayvanların postlarıyla karşılanmıştır. Giyimin ortaya çıkışı yalnızca koruma ve mahremiyetle sınırlı kalmamış; üreme ve cinsellikle ilişkilendirilen organların kutsallık atfedilmesi de önemli bir etken olmuştur (Keskin, 2021: 317). Giyim, zamanla yalnızca fiziksel bir gereksinim olmaktan çıkmış, toplumsal ve kültürel yaşamın bir parçası haline gelmiştir. İlk insanların doğadan korunma amacıyla kullandığı giysiler, toplu yaşamla birlikte süslenme, sosyal statü ve kültürel farklılıkların bir göstergesi olarak yeni işlevler kazanmıştır. Tarih boyunca sosyal, ekonomik, politik ve teknolojik olayların etkisiyle biçim, renk ve kalite gibi unsurlarda değişimler yaşanmış, giyim kültürü bu süreçte evrilerek günümüze ulaşmıştır (Ertürk, 2018: 9).

Giyimin bir diğer önemli işlevi, kültürel taşıyıcılık rolüdür. Bu işlev iki temel anlamda değerlendirilebilir. İlki, giysinin geçmişten bugüne kültürel öğeleri taşıyan bir araç olmasıdır. Toplamların dinî inançları, sosyal hayatları, toplumsal statüleri ve coğrafi özellikleri, giyim-kuşam üzerinden anlamlandırılabilir. İkinci anlamda ise giyim, fiziksel olarak kültürlerin bir yerden başka bir yere taşınmasını sağlamıştır. Ticaret, göçler ve savaşlar gibi etkenler, toplamların giyim-kuşam yoluyla kültürlerini başka coğrafyalara

aktarmasına olanak tanımıştır (Gerçek, 2012: 1). Yaşam koşulları ve coğrafik özellikler giyim-kuşamı etkilemektedir. Bu etkenlere göre eski Türk giyiminde bozkırın etkileri görülmektedir. Konar-göçer hayat yaşayan Türklerin giyiminde koyun, kuzu, sığır, tilki ve az miktarda ayı derisi ile koyun, keçi, deve yünü kullanılmıştır (Kafesoğlu, 1977: 319). Yine bozkırda hayvancılık ve konar-göçer hayat yaşayan Türklerin ata binerken kolaylık sağlaması için deri pantolon; soğuğun etkisinden korunmak için kalın palto, kürklerin ve kulaklıkları, enselikli şapka kullanmışlardır (Ögel, 1978: 2). Türklerin giyim-kuşam gelenekleri, İslamiyet'in kabulüyle birlikte önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göçle birlikte diğer toplumların giyim kültüründen etkilenilmiş, İstanbul'un fethiyle birlikte imparatorluk zihniyetine uygun bir giyim anlayışı benimsenmiştir. Bu süreçte giyim, Türk kültürünün farklı dönemlerdeki değişim ve etkileşimlerini yansıtan bir öge olarak önemini korumuştur (Ertürk, 2018: 11-12). Modern döneme gelindiğinde ise yaygın giyim-kuşam kültürünün belirleyicisi endüstriyel üretim ve küresel kültür olmuştur. Bunun yanında Anadolu'nun farklı bölgelerinde, özellikle kırsal kesimlerde, kısmen de olsa geleneksel giyim kuşam alışkanlıkları devam ettirilmektedir (Semiz, 2021: 38).

4.9.1. Kadın Giyim-Kuşamı

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde kadınlar, giyim-kuşam kültürüne önem vermekte ve bu kültürü günümüzde hâlâ korumaktadırlar. Dünyada gelişen ve küreselleşen moda anlayışının aksine köylerdeki kadınlar geleneksel giyim-kuşamlarına sıkı sıkıya bağlı durumdadır. Gündelik kıyafet olarak çember, çekki, şalvar, göynek, penye tercih etmekte olan kadınlar, düğünlerde ise Yörük kadınlarının kültürel parçaları olan üç etek ve bindallı giymektedirler. Yüksek maliyetlere özel olarak diktirilen üç etek ve bindallı köylü kadınların mutluluğunun simgesidir (KK14, KK15, KK22, KK28, KK31, KK32, KK37, KK41, KK42).

Günlük yaşamlarında yapacakları işler veya gidecekleri yerler değişiklik gösterse de giyim tarzları büyük ölçüde aynı kalmaktadır. Özellikle eski kuşak kadınlar, geleneksel giyim-kuşama daha bağlı kalırken, genç kuşakta bu konuda bazı değişimler görülmektedir. Eski kuşak kadınlar günlük yaşamlarında genellikle şalvar ve göynek giyerken, genç kuşak kadınlar modern kıyafetlerin yanı sıra yırtmaçlı şalvarları tercih etmektedir. Renk tercihlerinde de değişimler gözlemlenmiştir. Köylerde eskiden beri kadınlar, gök, kırmızı, yeşil ve sarı gibi canlı renkleri tercih etmiş ve siyah gibi koyu renkleri uğursuz kabul etmiştir.

Ancak günümüzde genç kuşak kadınlar siyah renkli kıyafetleri de benimsemeye başlamıştır (KK14, KK15, KK22, KK28, KK31, KK32, KK35, KK37, KK41, KK42).

Köylerde kadınların değişen toplumsal konumlarına göre giyim-kuşam ve aksesuarlarında farklılıklar olmaktadır. Henüz evlenmeyen kadınlar, başlarına sadece çember takarlar, çekki takmazlar; düğünlerde bindallı giymezler. Yeni evlenen kadınlar, beyaz çember takar ve çocuğu olup evlenme yaşına gelinceye kadar bu husus devam eder (KK8, KK14, KK15, KK22, KK29, KK37, KK38). Beyaz çember takmayan kadının eşiyle arasında sorun olduğu düşünülür (Semiz, 2021: 39). Çocuğu evlenme yaşına gelmiş kadın artık beyaz çember takmayı bırakır. Eğer hâlâ beyaz çember takmaya başlarsa köylüler tarafından ayıplanır (KK8, KK14, KK15, KK22, KK29, KK37, KK38). Bunun yerine renkli çemberler takmaya başlarlar. Fakat bu çemberler de artık oya işlemeli ve pullu çemberler olmamalıdır (Semiz, 2021: 39).

Dallı-Bindallı: “İri yaprak ve dal motiflerinin, klaptanla işlenmesiyle oluşan kadife ve ipekli kumaş. Şalvarsız giyilen tek elbisedir. Koyu mor, bordo, kırmızı kadifeden, ayak bileğine kadar uzanan, üzeri sırma işlemeli, önden baş girecek kadar yırtmacı olan yakasız elbisedir.” (Gülensoy, 2003: 23). “Bindallı-dallı üzerindeki işlemlere, kullanılan renklere göre yeşilli, altınkoza gibi isimlerle anılmaktadır” (Semiz, 2021: 40). Düğünlerde gelinlerin veya düğüne katılan kadınların giydiği bindallı köylü kadınlar için maddi ve manevi açıdan çok değerlidir. Erkek tarafı gelinin çeyizine bindallı koymadan gelini alamaz. Eskiden elde dokunan bindallı günümüzde özel olarak diktirilmektedir. Köylü kadınlar, maddi açıdan yüksek ücretlere diktirilse de bindallılara verilen ücrete üzülmediklerini söylemektedir (KK14, KK15, KK28, KK38).

Üçetek (Gergi): “Genellikle şalvar üzerine giyilen, arkada bir, önde iki parçalı, uzun kollu, önden açık, yakasız kadın giysisine” üçetek denilmektedir (Gülensoy, 2003: 139). Genellikle düğünlerde giyinilen üçetek, hemen hemen herkesin evinde bulunmaktadır. Kaftana benzeyen üçeteğin içine beyaz işlemeli göynek giyilmekte (Semiz, 2021: 40) ve üstüne kuşak bağlanmaktadır. Üçetek de bindallı gibi köylü kadınlar için maddi ve manevi değeri yüksek kıyafetlerdir. (KK8, KK10, KK13, KK14, KK16, KK20).

Çember: Köylü kadınların başlarını örtmek için taktığı başörtüsüdür. Çemberler çeşitli renklerde yapılmakta; oyalarla, pullarla, kozalarla dikilmektedir. Günlük yaşantıda her Yörük kadınının başında bulunmaktadır. Köyde aynı zamanda kadınların medeni durumunun ve sosyal statüsünün de önemli göstergeleridir. Yalnızca çember takan kadınlar bekâr, beyaz çember takan kadınlar yeni evlenmiş veya çocuğu evlenme yaşına gelmemiş kadınları göstermektedir. Çember, köylü kadınlar için de önemli gelir kaynağıdır (KK8, KK10, KK13, KK15, KK16, KK20, KK28, KK31, KK32, KK35, KK41).

Çekki: Çemberlerin baştan çeneye doğru bağlananlarına çekki denilir. Çekkiyi evlenmeden önce kadınlar takamaz. Köyde yalnızca evli kadınlar takabilir (KK8, KK10, KK13, KK15, KK16, KK20, KK28, KK31, KK32, KK35, KK41).

Takke: Eski kuşak kadınların çemberin altına giydikleri beyaz renkli başlıktır. Günümüzde genç kuşakta devam etmemektedir (KK13, KK29, KK37).

Şalvar: Günlük yaşantıda rahat hareket etmeyi sağlamaktadır. Köylü kadınların günlük yaşantıdaki kıyafetleridir. Genç kuşak kadınlar yırtmaçlı şekillerini giymektedir (KK13, KK14, KK32, KK37).

Göynek: “Göynek”, kadınların giydiği ve çamaşırları örtmek için kullanılan, ayak bileklerine kadar uzanan bir giysidir. Üçetek ve bindallı içine beyaz göynek giyilir. Günlük yaşantıda köydeki yaşlı kadınların giydiği göynekler krem ve sarı renkte olmaktadır (Semiz, 2021: 40). Günümüzde genç kuşak kadınlar, göynek yerine penye veya kazak tercih etmektedir (KK13, KK14, KK28, KK37).

Entari: Üçetek gibi tek parça halinde boydan olan kadın giysisidir. Köydeki kadınların giyim-kuşamında önemli yer tutmaktadır. Özellikle yeni evlenen kadın, ilk aşure ayında evde misafirleri ağırlarken, çocuğuna çeyiz hazırlayan anne ve düğünde yengeler beyaz entari giymektedir (KK13, KK14, KK28, KK37).

Çevre-Kuşak: Kadınların, dokuma kumaşlardan yaptıkları ve üçetek, bindallı, şalvar, göyneğin üzerine bağladıkları kuşaklardır. Çevrelerin üzerine kadınlar işlemeler yapmakta; kenarlarını kozalarla, pullarla süslemektedirler. Kuşaklar da kadınlar arasındaki statüyü

belirlemektedir. Evli ve çocuklu kadınlar çevrelerine koza takmaktadır (Semiz, 2021: 39) Düğünde gelinlerin beline kırmızı çevre bağlanır (KK13, KK14, KK20, KK28).

Göklü Bacak Çorap: Köylü kadınların günümüzde giyiminde bulunmayan, kıldan dokunan “göklü bacak çorap” adı verilen çoraplardır. Gök, yeşil, kırmızı renklerden yapılan çorapların yerine günümüzde hazır çoraplar kullanılmaktadır (KK13, KK28, KK38, KK41).

4.9.2. Erkek Giyim-Kuşamı

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde erkekler, kadınların aksine geleneksel giyim-kuşam kültürünü günümüzde yaşatmamaktadırlar. Uzun süre önce geleneksel giyim-kuşamı terk etmiş erkekler, günümüzde pantolon, göynek, tişört, şapka, kazak, süveter tercih etmektedirler. Köylerdeki eski kuşak erkeklerden yalnızca Yukarıköy’de yaşayan Muzaffer Yılmaz geleneksel kıyafetleri tutmakta ve panayırlarda ve özel günlerde onları giymektedir (KK3, KK6, KK11, KK18, KK24, KK25, KK39, KK43).

Dingil Don: Erkek şalvarı olan dingil don keçi kılından dokunmaktadır. Belden uçkur ile bağlanıp ve dize kadar uzanır. Kıl çorap ile dizde birleşen dingil don Yörük erkeklerinin geleneksel kıyafetidir. Köylerde eskiden kadınlar tarafından keçi kılından dokunan dingil don hareket etmek için rahat olup sıcak tutmaktadır (KK3, KK6, KK11, KK18, KK24, KK25, KK43).

Göynek: Yakasız olarak yapılan göynek, beyaz pamuktan yapılmaktadır. Yeleğin içine giyilen göynek bisiklet yaka şeklinde göğse kadar açık ve uzun kolludur (Salman, 2007: 27; KK3, KK22).

Yelek: Göyneğin üzerine giyilen yelek uzun kollu ve önü düğmelidir. Çuhadan dikilmektedir (Salman, 2007: 27). Koyu mavi renklerde olmaktadır (KK11, KK25).

Fes: Başı örtmek için keçeden veya çuhadan yapılan başlıktır (Salman, 2007: 27). Kırmızı renkte olan fesin üzerine poşu olarak adlandırılan süslemeli çemberler takılır (KK11, KK25).

Poşu: Çember gibi dokunan poşu, fesin üzerine ve omuza bağlanmaktadır. Uçlarına kozalar veya oyalar dikilmektedir (KK11, KK25).

Kuşak: Beli bağlamak için kullanılan kuşaklar kırmızı renkte olmaktadır. Üstüne erkekler tabancalarını takar (KK11, KK25).

Uçkur: Şalvarı tutmak için uçurluğun içine geçirilen uzak kuşaktır (Gülensoy, 2003: 135) Şalvarın belden düşmemesini sağlayan eski zamanda kullanılan kemerdur (KK11, KK25).

Kıl Çorap: Kadınların göklü bacak çorapları gibi kıldan dokunan çoraplardır. Beyaz kıldan dokunan çoraplar, dize kadar uzanıp dingil don ile birleşmektedir (KK11, KK25).

Çarık: Manda veya sığır derisinden yapılan çarıklar, kıl çorap üzerine giyilmektedir. Ucu sivri şekilde olan çarıklar günümüzde köylerde bulunmamaktadır (KK11, KK25).

4.10. El Sanatları Geleneği

Geleneksel el sanatları, bir toplumun kültürünü, tarihini ve estetik anlayışını yansıtan önemli bir öğedir. El emeğiyle yapılan bu sanatlar, kuşaktan kuşağa aktararak kültürel mirasın korunmasına katkı sağlar. Her bir el sanatı, sadece bir nesne ya da süsleme aracı olmanın ötesinde, o toplumun geleneksel yaşam biçimlerini, inançlarını ve sosyal yapılarını da ifade eder.

İhtiyaçlar doğrultusunda estetik anlayışıyla ortaya çıkan geleneksel el sanatları; toplumların ortak benlik, duygu ve aidiyet duygusu gibi özellikleri ile kültürel miras ve kültürel belleğin bir unsurudur. Toplumların doğumdan ölüme kadar hayatın her aşamasında gerçekleştirdiği gelenek, görenek ve âdetlerin, geleneksel uygulama ve törenlerin parçasıdır. Özellikle insan hayatının ana eşikleri olan doğum, evlenme, ölüm çerçevesinde gerçekleştirilen törenlerde, âdetlerde, geleneksel uygulama ve pratiklerde geleneksel el sanatları ve ürünlerinin önemli işlevi bulunmaktadır. Usta-çırak ilişkisiyle kuşaklar arası aktarılan geleneksel el sanatları; ustanın el ürünü olarak ustayı yansıtan, toplumun kültürel benliğini yansıtan iz taşıyıcısı ve aktarıcısıdır (Arıoğlu ve Atasoy, 2015: 112-113).

Geleneksel el sanatları, genellikle doğal malzemelerin kullanımıyla şekillenir. Ahşap, deri, metal, seramik, taş, kumaş gibi malzemeler, bu sanatların temellerini oluşturur. El yapımı ürünler, estetik anlamda zengin olmasının yanı sıra işlevsel özellikler de taşır. Örneğin, geleneksel bir halı, kilim sadece bir zemin örtüsü değil, aynı zamanda bir kültürün sembolü ve o kültürün estetik anlayışının bir yansımasıdır.

4.10.1. Dokumacılık

“Batı Anadolu Halıcılığında önemli bir yere sahip olan, Ayvacık halı ve kilimleri, Orta Asya’ya dayanan köklü bir geçmişe sahiptir.” (Çiçek, 2010: 47) 19. Yüzyılda yerleşik hayata geçmiş olan Yukarıköy ve Çamkalabak Yörükleri çok eski zamanlara dayanmakta olan dokumacılık geleneğini günümüzde hâlâ korumaktadır. Köylerdeki eski kuşak kadınların çocukluğundan itibaren büyüklerinden öğrendiği dokumacılık, günümüzde genç kuşak kadınlarda varlığını sürdürmemektedir. Endüstriyel üretimin yaygın olmadığı dönemlerde yöre kadınları için önemli geçim kaynağı olan dokumacılık, endüstriyel üretimin yaygın olmasıyla birlikte eskisi kadar rağbet görmemektedir. 2019 yılında proje kapsamında Çamkalabak Köyü Yaşam Merkezi’nde başlatılan dokuma ürünleri uluslararası sergilerde gösterime girmiştir. Projenin devam etmemesi sonucunda kadınlar dokumacılığa kendi aralarında devam etmiştir. Kadınlar günümüzde çocuklarının çeyizine ve kendileri için dokumacılığı sürdürmektedir (KK8, KK13, KK14, KK15, KK20, KK38, KK41).

Dokumaların desenine “yanış” denilmektedir. Köylerdeki kadınlar ezberden veya daha önce dokunmuş olan dokumalara bakarak kilim, cicim ve sili tekniklerinde çeşitli ölçülerde kilim, yaygı, heybe, çul, kara yastık, seccade dokumaktadırlar (Öz ve Koyuncu Okca, 2018: 225). Bu dokumaların üzerine çeşitli süslemeler ile birlikte havluların üzerine de dokumalar yapmaktadırlar (KK8, KK13, KK14, KK15, KK20, KK30, KK41). Dokumalarda kullanılan ipler keçi kılı ve koyun yününden elde edilmektedir. Kilimlerin dokunduğu tezgâha “halı ağacı” veya “ıstar ağacı” denilir. Istar ağacının yanlarında bulunan iki direk, dokunulacak dokumanın boyutuna göre kademeleri olarak ayarlanır. Çözü ipleri tezgâha gerilir ve çözgü iplerinin üzerinde yün ve kıldan elde edilen iplere düğümler atılarak dokuma gerçekleştirilir. Kirkit aletiyle çözgüler dokuma sırasında sıkıştırılır (KK8, KK13, KK14, KK15, KK20, KK30, KK41).

“Yörede dokunan halılar desenlerine göre; Turnalı Sarıbaş, Çınar Yapağı, Türkmen Gülü, Narbudak, Güğümlü, Altın Tabak, Baratlı Halı, Elek, Karabudak, gibi isimlerle bilinmektedir. Bu motiflerin çoğu sembolik bir anlam taşımakta ve konar-göçer toplulukların kültürünü yansıtmaktadır.” (Çiçek, 2010: 48). Dokumalar, köylülerin hayatlarının her aşamasının ayrılmaz parçalarıdır. Evlerde yastık, cicim, kilim, koza, heybe, çul olarak karşımıza çıkan dokumalar, geçiş dönemi eşiklerinde toplumun değişmez kültürüdür. Yeni evlenen gençlerin çeyizlerinin en önemli parçası dokumalardır. Yine sünnet düğününde çocuğun altına kilim serilmesi (Öz ve Koyuncu Okca, 2018: 227); kına gecesinde gelinin kilimin üstüne oturtulup kına yakılması, yeni evlenen çiftlerin evlerinin kapısına kozalar takılması ve ölen kişinin tabutuna kiliminin serilmesi, dokumaların geleneklerde üstlendiği işlevin bir göstergesidir (KK8, KK13, KK14, KK15, KK20, KK30, KK41).

Dokuma iplerinin elde edilişi şöyledir: Koyun yetiştiriciliğinde Mayıs sonunda ve Eylül ayında olmak üzere iki defa kırkma yapılır. Mayıs ayında elde edilen ürüne “yapağı”, Eylül ayında elde edilen ürüne ise “yün” denir. Yünlerin kırılma işlemi gerçekleşikten sonra yıkanarak temizlenir. Yıkanan yünler, kurutulduktan sonra içindeki pislikler ayıklanır ve didilir. Tamamen temizlenen yünler, “yay” adı verilen aletle dövülerek kabartılır. Kabartılan yünler çıkırık ile eğrilerek ip haline getirilir. Eğrilen ipler, kelebe ve geçere olarak adlandırılan aletlerle kelep haline getirilir (Dinç ve Yolcu, 2018: 235). Günümüzde köylüler dokuma iplerini kendileri üretmeye devam etmektedir (KK8, KK13, KK20, KK30, KK41).

Kelep haline getirilen ipler, doğada elde edilen bitkilerin ve ürünlerin kazanlarda kaynatılmasıyla boyama işlemi gerçekleşirken, günümüzde bazı renklerin elde edilmesinde bitkisel boyaların yerini kimyasal boyalar almıştır. Kök boya, soğan kabuğu, papatya, çamur, gurum gibi maddelerden üretilen renkler; yüzyıllara dayalı geleneğin devamı niteliğindedir (KK8, KK13, KK14, KK15, KK20, KK30, KK41). Doğada kendiliğinden yetişen kök boya, kökü havuca benzer bir ağaçtır. Kadınların kazarak topladığı kök boyalar; toplanıp eve getirildikten sonra kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra bulgur taşında çekilip öğütülür. Öğütülen kök boya, kazanda kaynatılır. Kelep hâlinde olan ipler kazanın içine atılarak kırmızı renk verilir. Kök boyadan elde edilen kırmızı, hiçbir şekilde renk atmamaktadır (KK8, KK14, KK25, KK29, KK37, KK40). Gök (mavi) günümüzde, kimyasal boyalardan elde edilmektedir (KK8, KK14, KK37). Mavi boyaya boduç boya denilir. Yeşil boya elde

edildikten sonra içine atılan madde ile mavi renk elde edilir. “Civit köküyle boyanmaktadır.” (Harmandar, 2000: 69). Siyah boyada ise, kombak, meşe palamudu ve ayıtlı birlikte ip kaynatılır. İpler, çamurla birlikte tekrar kaynatılır. Kazanın içine gıvrız atılır (Harmandar, 2000: 69). Kaynatılan ipler, yıkanarak temizlenir. Böylece siyah renk elde edilir (KK8, KK14, KK37). Beyaz, koyun yününün işlenmemiş halinin sabunlarla yıkanmasıyla elde edilmektedir (KK8, KK14, KK37, KK40). Yeşil boyada ise, soğan kabuğu kazanda kaynatılır. Kimyasal boya ile mavi renk almış iplik kazanın içine atılır. Sonrasında şap atılır. Böylece yeşil renk iplik elde edilmiş olacaktır (KK8, KK14, KK40). Sarı boya için soğan kabuğu kazanda kaynatılır. Sonrasında iplik kazanın içine atılır. İplik kaynatıldıktan sonra şap atılır. Böylece sarı renk iplik elde edilmiş olacaktır (KK8, KK14, KK40). Turuncuda ise, bacalardaki kurumlar suda kaynatılır ve içine iplik atılır. Böylece turuncu iplik elde edilir (KK8, KK14, KK40).

4.10.2. Kaşıkçılık

Kaşıkçılık, Türk el sanatları arasında köklü bir yere sahip olan, ustaların doğal malzemelerle estetik ve işlevsel ürünler ortaya koyduğu geleneksel bir zanaattır. Özellikle Orta Anadolu’da gelişen bu zanaat, geçmişten günümüze kadar Türk kültürünün zarif bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. Geleneksel olarak ağaç yontma teknikleriyle yapılan kaşıkçılıkta kullanılan ağaç türleri, ürünün kalitesini ve dayanıklılığını belirleyen önemli bir unsurdur. Çam, çınar, çetlemik ve kaba kızıl gibi ağaçlardan üretilen kaşıklar, yalnızca bir yemek gereci değil, aynı zamanda el emeği ve estetik değer taşıyan kültürel bir mirasın temsilcisidir.

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde geçmişte yaygın bir şekilde sürdürülen kaşıkçılık, günümüzde çok az sayıda usta tarafından yaşatılmaktadır. Çamkalabak köyünde KK9 ve KK12 gibi ustalar, bu mirası devam ettiren son temsilcilerdir. Eskiden düğünler ve günlük yaşamda yüksek talep gören kaşıklar, endüstriyel üretimin yükselmesiyle ve demir kaşıkların yaygınlaşmasıyla eski rağbetini kaybetmiştir. Ayrıca gençlerin bu mesleğe olan ilgisinin azalması, zanaatın devamlılığını tehdit etmektedir.

Kaşık yapım süreci, doğadan alınan hammaddenin titizlikle işlenmesini gerektirir. Ustalar, uygun ağaçları tespit edip baltayla keserek kabuklarını çıkarır, keserle yontarak

küçük parçalara ayırır. Daha sonra bıçakla detaylı işçilik yapılır ve oygu ile kaşığın iç kısmı oyulur. Hazırlanan ürünler zımparalanarak son haline getirilir. Üretim sürecinde hiçbir kimyasal madde kullanılmaması, kaşıkların doğallığını ve geleneksel yapısını korur. Üretilen kaşıklar ve diğer ürünler, talep doğrultusunda veya turistik bölgelerde satılmaktadır. Ancak ustaların ayrı bir atölyesi bulunmadığı için üretim genellikle boş vakitlerde ve uygun alanlarda gerçekleştirilir. Kaşıkcılık, tüm zorluklara rağmen köylerin kültürel belleğinde varlığını sürdürmeye çalışmaktadır.

Kaşıkcı ustalarının kullandığı aletler şöyledir: Balta, kaşık yapımında kullanılacak hammaddeyi ağaçlardan elde etmek için kullanılır. Kaba işlemlerde kullanılır. Keser, elde edilen ağaç parçasını, yontma işleminde kullanılır. Baltadan sonra malzemeyi küçük hâle getirmeye yarar. Kaşıkların, kepçelerin içini oymak için kullanılan oygu; ustalığın en özel parçasıdır. Yapılacak malzemenin ölçülerine göre boyutları değişmektedir. Ustaların her daim keskinliğine dikkat ettiği bıçaklar, kaşıklar ve kepçelerde ince yontmalarda, ısırgan ve çetlemiklerde şekil vermek için kullanılmaktadır.

4.11. Geleneksel Çocuk Oyunları

Oyun, Türkçede geniş anlamlara sahip bir kavramdır. “Oyuna getirmek”, “Karamanın oyunu, sonra çıkar oyunu” sözlerindeki “hile”, “düzen” anlamlarıyla birlikte kukla, gölge oyunu, ortaoyunu gibi seyirlik gösteriler ve halk dansları için de kullanılır. Bu anlamlarıyla birlikte çocukların oynadıkları, eğlendikleri, zinde kaldıkları, günlük telaşlardan ayrılarak mutlu oldukları çocuk oyunları da vardır (Boratav, 1999: 295). Geniş bir anlama sahip olan oyun, en genel anlamıyla; “vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence anlamında çocuk ve yetişkinlerin oynadığı bütün oyunlardır.” Oyun kavramı içerisinde geniş bir yer kaplayan çocuk oyunları; insanoğlunun ilk tarihinden itibaren başlamış, sosyal ve teknik gelişmelere göre kendini yenilemiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Çocuk, oynamak ve eğlenmek zorundadır. Annesinin kucağında başlayan oynama isteği, büyüyene kadar evde, sokakta, okulda devam etmektedir. Hiçbir toplumsal yasak çocukların oyun oynama isteğini engelleyememektedir (Özhan, 1997: 4-10).

Çocuk oyunları, toplumların kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturur. Bu oyunlar, nesilden nesile aktararak hem eğlenceli bir vakit geçirme aracı hem de toplumsal

değerlerin, geleneklerin ve inançların öğrenildiği bir platform işlevi görmüştür. Çocuklar, geleneksel oyunlar sayesinde yalnızca fiziksel becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumun sosyal kurallarını ve kültürel normlarını da içselleştirirler. Bu oyunlar, aynı zamanda toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve arkadaşlık gibi duygusal bağların güçlenmesine de katkı sağlar.

Çocuk oyunlarının, yetişkin oyunlarına kıyasla daha tutucu bir yapıya sahip olduğu ve aktarımının daha kolay olduğu görülmektedir. Birçok yetişkin oyunu zamanla unutulmuşken, çocuk oyunları, çocukların oyun tutkuları sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılmaya devam etmiştir. Ancak günümüzün gelişen yaşam koşulları ve teknolojik imkanları, bu oyunların kaybolmasına ve unutulmasına yol açmıştır. Özellikle 21. yüzyıldan itibaren çocuklar, oyunlarını daha çok teknolojik araçlar etrafında oynamaya başlamıştır (Özhan, 1997: 4).

Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde çocukların oyun alışkanlıklarında zaman içinde büyük değişimler yaşandığı gözlemlenmiştir. Eski dönemlerde çocuklar, işlerinin olmadığı boş zamanlarında oyun oynamayı tercih ederken, günümüzde teknolojik cihazlara yöneldikleri görülmektedir. Özellikle 2017 yılında yaşanan Ayvacık Depremi sonrasında devletin köylere inşa ettiği park, halı saha ve basketbol sahası gibi alanlar, oyun kültürünün bir ölçüde devam etmesine katkı sağlasa da, günümüzde çocukların neredeyse tamamının akıllı telefonlara sahip olması, geleneksel oyunlara olan ilgiyi azaltmış ve bu kültürün unutulmasına neden olmuştur (KK1, KK4, KK7, KK34, KK35).

Eski dönemlerde ise maddi imkansızlıklar, çocukların eğlence araçlarını kendi imkanlarıyla üretmelerine yol açmıştır. Erkek çocukları, çam ağacı kabuklarını araba şekline sokarak tekerlekler eklemiş ve kendi oyuncak arabalarını yapmıştır. Ayrıca taşlardan araba modelleri oluşturmuş ve makara tekerleklerinden ürettikleri oyuncaklarla oynamışlardır. Kız çocukları ise çomakların üzerine buldukları bez parçalarını sararak bebekler yapmış ve bu oyuncaklarla vakit geçirmiştir. Bezlerden yapılan oyuncak bebeklerde, entari, kumaş, çember gibi detayların yanı sıra tavuk tüyünden saçlar eklenmiştir. Bu oyuncaklar, kız çocuklarının en önemli eğlence aracı olmuştur. Oyun sırasında kuralları ihlal eden çocuklar ise “zırtaboz” olarak adlandırılmıştır (KK5, KK6, KK12, KK15, KK19, KK21, KK23, KK30, KK34, KK37, KK38).

Çelik-Çomak: Geniş bir alanda en az iki kişiyle oynanan bir oyundur. “Çelik” denilen oyun parçası 10-20 cm boyutlarında iki ucu sivri bir tahtadır. “Çomak” ise 35-40 cm boyutlarında bir sopadır. Ebe çeliği belirli bir ebe noktasına götürür. Burada ufak bir çukur kazılır veya iki tane taş yerleştirilir. Çelik, çukurun veya taşların üzerine koyulur. Ebe çomak ile çeliği bir kez havaya kaldırmak için vurur ve sonrasında havada bulunan çomağa ikinci kez vurarak en uzağa atmaya çalışır. İleriye atılan çeliği, rakip oyuncu; havada eliyle yakalamaya veya elindeki sopayla vurmaya çalışır. Havada yakalarsa rakip oyuncu kazanır. Eğer yakalanmadan yere düşerse, rakip oyuncu ebe noktasında bulunan ebenin çomağını vurmaya çalışır. Eğer vurabilirse ebe olma sırası kendisine geçer. Vuramazsa ebenin üç kez vurma hakkı olur. Ebe üç kez vurarak en uzağa atar. Çeliğin düştüğü yerden rakip oyuncu üç adımda ebe noktasına girmeye çalışır. Giremezse en son bulunduğu noktaya kadar adım sayılır. En çok puanı toplayan oyunu kazanır (KK2, KK4, KK7, KK23, KK30, KK34).

Göçebe: Keçi dışkısından oynanmaktadır. Yalaklara keçi dışkısı konulur ve eliyle keçi dışkısını kim daha uzağa atmaya çalışırsa o kazanır (KK19, KK21).

Kös: Kös oyunu, iki kişi arasında oynanan, strateji ve şansa dayalı geleneksel bir oyundur. Oyunda oyuncular, birbirlerinin taşlarını ele geçirerek üstünlük kurmayı hedefler. Oyunun temel malzemeleri arasında 48 delikli bir tahta, her oyuncuya 12’şer taş ve “kös” adı verilen çubuklar bulunur. Yaklaşık 40 cm uzunluğunda bir çubuk dört eşit parçaya ayrılarak hazırlanır. Köslerin bir tarafı düz ve beyaz, diğer tarafı ise kabuklu ve bombelidir. Düz taraf açık, bombeli taraf kapalı olarak kabul edilir. Oyun sırasında oyuncular ellerine ikişer kös alır ve bunları havada çarptırarak yere atar. Köslerin yere geliş durumuna göre farklı kurallar geçerlidir. Örneğin, dört kösün de açık gelmesi “yayla” olarak adlandırılırken, dört kösün kapalı gelmesi “1-6” şeklinde ifade edilir. İki açık ve iki kapalı kös atıldığında oyun sırası karşı tarafa geçerken, üç kapalı bir açık kös “kös” olarak adlandırılır ve özel bir hareket hakkı tanır. Oyuna başlamak için öncelikle kös gelmesi gerekir. Her kös geldiğinde oyuncu bir taşını hareket ettirir, bu sırada oyuna giren taş sırayla hareket eder. Yeni bir taşın oyuna dahil olabilmesi için oyuncunun kös atması gerekir. Taşlar, oyuncunun kendi deliklerini geçip rakibin deliklerine ulaştığında rakibin taşlarını yeme hakkı kazanılır. Oyun, rakibin taşlarını tamamen bitirene kadar devam eder. Bir oyuncunun tüm taşları bittiğinde, oyun sona erer ve bu oyuncu yenilmiş sayılır. Kös oyunu, yöresel geçmişi ve detaylı

kurallarıyla hem fiziksel hem de zihinsel bir meydan okuma sunar. Aynı zamanda sosyal bağları güçlendiren, eğlenceli ve kültürel değeri yüksek bir oyundur (Türkiye Kültür Portalı, 2022; KK25).

Nişan: Nişan oyunu, en az iki kişiyle oynanmaktadır. Oyunda iki bölge vardır: Ebenin başlangıç noktası ve varış noktası. Ebe, başlangıç noktasından başına koyduğu bir taş ile varış noktasına gitmek için çıkar. Oyundaki diğer oyuncular, tahta parçaları ile ebenin kafasındaki taşı nişan alarak ebenin kafasındaki taşı düşürmeye çalışır. Eğer oyuncular, ebenin kafasındaki taşı düşürür veya ebe kendisi varış noktasına gidemeden düşürürse; yeniden ebe olur. Fakat ebe, başlangıç noktasına taşı düşürmeden giderse sıradaki kişi ebe olur (KK18).

Kobak: Topaç ile aynı kökten gelme “kobak” adı çam kozalaklarının adıdır. En az iki kişiyle oynanan oyunda oyun alanına bir çukur kazılır. Atak yapacak takımın elinde kobak bulunur. Savunma yapan takım çukuru korumaya çalışır. Hücum yapan takım eğer kobağı çukura koyabilirse kazanır; eğer koyamadan savunma yapan takım kobağı elde ederse savunma yapan takım kazanır. Kazanan takım bir sonraki elde hücum yapmaya hak kazanır (KK9, KK18).

Meşe (Misket): Renkli veya şeffaf olmak üzere küre şeklinde olan misketin yöredeki adı “meşe”dir. Meşeyle oynanan oyunlar köylerde iki şekilde oynanmaktadır. Oyun alanına bir kuyu açılır ve oyuncular çizgi çekilen kısmın arkasına geçer. Kim meşesini kuyuya atabilirse oyunu kazanır ve diğer meşeleri almaktadır. İkinci olarak ise; bir çizgi çekilir ve herkes eşit mesafede çizgiden uzaklaşır. Kim çizgiye yakın atarsa meşesini diğer meşelerin hepsini alır (KK1, KK4, KK34).

Uzun Eşek: Gruplar halinde oynanan uzun eşek oyununda bir kişi yastık, bir grup ebe ve bir grup atlayan olur. Ebe olan grup, duvara yaslanan yastıktan başlayarak birbirlerinin bacaklarının arasına kafalarını sokup eğilirler. Atlayan grup, sırayla ebe olan grubun üzerine atlar ve 10’a kadar sayarlar. 10’a kadar sayıldıktan sonra atlayan grup, “tek mi çift mi” diye sorar, ebe olan grup ise “tek veya çift” diye cevap verir. Eğer ebe olan grup doğru bilemez veya taşıyamazlarsa bir sonraki oyunda tekrardan ebe olurlar. Eğer ebe olan grup, doğru bilir

veya atlayan grubun ayağı yere temas ederse bir sonraki oyunda atlayan grup olurlar (KK1, KK4, KK34).

Körebe: Oyun belirli bir alan içinde 5-10 kişiyle oynanır. Ebe olan kişinin gözü, kapanacak şekilde çember ile bağlanır. Oyuncular, ebeye dokunarak, farklı sesler çıkararak ebeyi yanıltmaya çalışırlar. Ebe, bu seslere veya dokunmalara yönelerek oyuncuları yakalamaya çalışır. Ebe eğer bir oyuncuyu yakalarsa yakaladığı kişi ebe olur (KK1, KK31, KK35).

Saklambaç: En az 3 kişiyle oynanan saklambaç oyununda; bir ebe seçilir. Ebe gözünü yumarak belirlenen sayıya kadar saymaya başlar. Bu sürede diğer oyuncular, ebenin bulamayacağı bir yere saklanırlar. Ebe saymayı bitirdikten sonra diğer oyuncuları bulmaya çalışır. Ebe saklanan kişilerden birini görüp ismini söyleyerek saydığı yere dokunursa sobelemiş olur. Eğer sobelediği kişinin adını yanlış söylerse saklanan oyuncular “çanak çömlek patladı” diyerek oyunu sonlandırırlar. Böylece yeniden ebe olur. Eğer bir hata yapmazsa sobelediği kişilerin arasında yeni ebe belirlenir (KK1, KK4).

4.12. Sözlü Edebiyat Ürünleri

Çöpçatan: Zamanın birinde Tuzla Ovası’nda bir ağa var imiş. Ağa bir gün atına binmiş giderken bir adama rast gelmiş. Ağa rast geldiği adama, “Ne yapıyorsun burada?” diye sormuş. Rast geldiği adam, “Ben Çöpçatanım, beni Cenab-ı Allah görevlendirdi, kız çocuklarıyla oğlan çocuklarını birbirine çatıyorum” demiş. Ağanın da dünya güzeli bir kızı varmış. Ağa merak etmiş, “Benim kızı nereye çattın?” diye sormuş. Çöpçatan, “Senin kızı dağ köyünden garibanın oğluna çattım.” demiş. Ağa, Karun kadar zenginmiş ve bu duruma çok sinirlenip “Benim gibi bir ağanın kızı o fakirin, o garibanın oğluna münasip mi?” diyerek adamın yakasına yapışmış. Çöpçatan da “Ben çattım, haddinse ayırabiliyorsan ayır” diyerek oradan kaybolmuş. Ağa eve sinirlenerek dönüyor ve atın heybesine altınları doldurup oğlanın evine varıyor. Ağa “Benim hiç çocuğum olmadı” diyerek aileden oğlanı ister. Ailede ağanın durumuna üzülerken oğlanı ağaya verir. Ağa oğlanı almış, çıkmış yola. Baya bir gittikten sonra oğlanı Tuzla Çayı’nın köprüsünden geçerken oğlanı çaya atmış. Çocuk çayın üzerinde yuvarlana yuvarlana giderken Tuzla Ovası’nda çalılara takılmış. O sırada ovaya çift sürmeye gelmiş adamın biri çocuğun ağlama sesini duymuş. Çocuğu da olmayan adam

oğlanı almış onu büyötmek için götürmüş. Çocuk büyö ve bir gün rüyasında güzeller güzeli bir kız görür. Kızın kim olduğunu sorar, soruşturur ve ağanın kızı olduğunu öğrenir. Oğlan babasına söyler ve ağanın kızına dünür yollanır. Ağa, zengin olan adamın oğluna kızını vermeyi kabul eder. Üç gün, üç gece düğün olur. Sonra çocuğun babası, kendisinin oğlanın babası olmadığını, onu Tuzla Çayı'nda bulduğunu söyler. Ağa durumu anlar ve der ki: "Allah nasipte ne verirse o gerçekleşir." (KK11, KK18).

Hasan ile Ali: Eskiden bir kız iki tane oğlan sevmiş. Birinin adı Hasan, diğlerinin adı Ali imiş. Ali kız almış. Ali ile kız gerdeğ'e girecekken gençler sırtına vuruyormuş. Hasan da herkes sırtına vururken eline bıçağı alıp vuruyor. Kimse onun vurduğunu fark etmiyor. Ali, kanlar içinde yere yığılmış. Sonrasında Ali'nin yerde kanlar içinde yattığını gören kız ağıt yakmış: "Alim Alim Gül Alim / Gül dibine kon Alim / Al kanlara boyandı Alim". Sonrasında Ali'yi öldüren Hasan kız ile evlenmiş (KK11).

Aşık Garip: Zamanın birinde Aşık Garip varmış. Nişanlanmış, sonrasında askere gitmiş. Askerden uzun süre gelmemiş ancak yedi sene sonra köye geri gelmiş. Köye geldiğinde de nişanlısının başka biriyle düğünü varmış. Aşık Garip annesinin yanına gitmiş. Annesi uzun süre gelmediğı için onu öldü sanıp üzüntüden gözlerini kaybetmiş. Sonrasında Aşık Garip sazını eline alıp vurmaya başlamış. Türkü yakması sonucu annesi Aşık Garip'i tanımış ve gözleri açılmış. Aşık Garip'in sazını ve sesini duyan kız: "Aşık Garip'in sesinden bildim / Al kınayı elimden sildim" diyerek mani atmış ve düğünü terk edip Aşık Garip'e varmış (KK18).

Berhamkale Savaşı: Behramkale taraflarında Atatürk düşmanla savaş halindeyken 50 ya da 100 keçi buldurup boynuzlarına mumu bağlamış yakarak düşmanın üstüne sürmüş. Gavurlar, "Eli ışıklısı bu kadar, kim bilir eli ışıksızı ne kadardır." diyerek oradan kaçmışlar (KK33).

Türkü (Ayla Gelinim)

Sektim çıktım hanaya
Yengeler gelsin kınaya
Yazıklar olsun
Seni besleyen anaya.

Ayla gelinim Ayla
Ayla gelinim ayla
Kınan kutlu olsun
Tuttuğun sarı altın olsun
Ayla gelinim Ayla.

Bugün ağlarsın
Yarın güler, oynarsın
Ellerin kapısına mekân bağlarsın.

Ayla gelinim Ayla
Ayla gelinim Ayla
Kınan kutlu olsun
Dedenin Sakalları bitli olsun (KK26, KK38, KK41).

Maniler
Kordon boyuna giderim
Keçi, koyun güderim
Süt şerbeti içene
Çok teşekkür ederim (KK26).

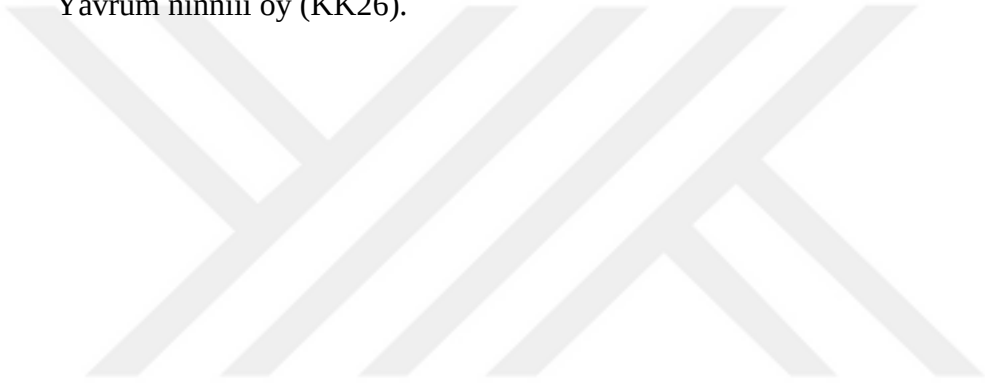
Yaylada oturur Yörük bacı,
Dağları aşar köyümün kızı,
Bütün çadırlar dolup taşar,
Gönlümde sevda, dilde sızı (KK26).

Her gün doktor gelir gider
Buna da herkes merak eder
Zavallı kız verem olmuş
Yaprak dökümü bekler (KK21).

Kaynanayı kaynatmalı
Kaynar kazana atmalı
Yandım anam dedikçe
Altına odun atmalı (KK3, KK15).

Ninni

Ön devesi pirinç yüklü
Art devesi şeker yüklü
Benim oğlum zabıt kürklü
Ninni yavrum ninniii
Yavrum ninniii oy (KK26).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Bu çalışmada, Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesine bağlı Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin folklorik ürünleri ve bu ürünlerde 2017 yılında Yukarıköy merkezli yaşanan Ayvacık Depremi sonucu kırsal dönüşüme uğrayan köylerdeki değişimler tespit edilmiştir. Folklorik ürünler, maddi ve manevi bütün değerleri ifade ederek toplumların birlikteliğini ve kültürel sürekliliğini sağlayan önemli bir rol oynamaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gözlem ve mülakat teknikleriyle veriler toplanmış ve bu verilerle birlikte yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında çalışma şekillendirilmiştir. Bu araştırma, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde Yörük kültürünün ve yaşayış tarzının zamanla neredeyse hiç değişmeden devam ettiğini ortaya koymuş; deprem sonrası iskân politikalarıyla yapılan yerleşim değişikliklerinin folklor üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Beş bölümden oluşan bu çalışmada, her bir bölümde ele alınan başlıklar literatürdeki kaynaklar üzerinden açıklanmış ve detaylı şekilde incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde; Ayvacık ilçesinin tarihi, coğrafyası ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiş ve bu bilgilerin çalışma sahasına etkisi tartışılmıştır. İkinci bölümde; çalışma sahasının Yörük kültürünün ve yaşayış tarzının temsilcisi olması dolayısıyla Yörük kavramı üzerine açıklamalar yapılmıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek göçebe yaşam tarzlarını sürdüren Yörüklerin hayatındaki en önemli husus, hayvancılığa dayalı göçebe yaşamlarıdır. Yörükler, kendilerinden önce yerleşik hayata geçmiş Türklerden farklı bir bakış açısına sahiptirler. Bu yaşam tarzı, 7 Yörük obasından oluşan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde günümüzde de devam etmektedir. Bu bölümde ele alınan bir başka kavram deprem ve deprem sonucu oluşan göç olgularıdır. Depremler, dünyadaki her toplum için maddi ve manevi açıdan yıkıcı sonuçlara sahiptir. Türkiye'nin genç bir ülke olmasından dolayı deprem, ülkemizin yadsınamaz bir gerçeğidir. Tarih boyunca yıkıcı birçok deprem yaşanan Türkiye'de, çok sayıda can ve mal kaybı yaşanmış ve kültürleri etkileyen sorunlar meydana gelmiştir. Depremler sonucu birçok insan yaşadığı bölgeyi zorunlu olarak terk etmektedir. Deprem sonrası zorunlu göçe maruz kalan depremzedeler, devletin iskân ve yeniden yerleştirme politikasıyla kendi evlerinden başka evlere taşınmaktadır. 2017 yılında, Yukarıköy merkezli gerçekleşen Ayvacık Depremi'nde bölgedeki birçok yerleşim yeri eski

yapılardan oluştuğu için yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Devlet tarafından yıkılan ve ağır hasar gören evler, tespit edilmiş ve depremzedeler için yeni konutların yapımına başlanmıştır. Depremden sonra iki etapta verilen konutlar, köylerin çok yakın bölgesine inşa edilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü metodolojiye dair verilerdir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, çalışma sahası hakkında bilgiler verilmiş, çalışma sahasından elde edilen folklorik bilgi ve ürünler ele alınmıştır.

Toplumların maneviyatını ve toplumsal birlikteliğini sağlayan dini bayramlar, geleneksel bayramlar ve törenler, çalışma sahasının geleneklerinde önemli bir yer tutmaktadır. İslam dininin gerekliliklerinin yerine getirildiği dini bayramlar, geçmişten günümüze çok az değişikliklerle devam etmektedir. Ancak, köylerdeki dini bayramlar ve törenler çerçevesinde yakın tarihte önemli bir değişim yaşanmıştır. Özellikle Ramazan Bayramı'nda uygulanan topluca oruç açma geleneği olan “gezek”, 2017 yılında gerçekleşen Ayvacık Depremi sonrasında terk edilmiştir. Çalışma sahasında toplumsal açıdan önemli bir diğer tören ise köy hayrıdır. Bu gelenek, köylüler için hala büyük bir öneme sahiptir ve Yukarıköy'de her yıl devam etmektedir. Buna karşın, Çamkalabak köyü uzun bir süredir köy hayrını yapmamaktadır.

Çalışma sahasında halk inanışları da önemli bir yer tutmaktadır. Bu inançlar, eski Türk inançları ve İslamiyet'ten izler taşımaktadır. Özellikle nazar, köydeki günlük yaşamda büyük bir yer kaplamaktadır. Nazardan korunmak ve nazarı geçirebilmek için farklı yöntemlere başvurulmaktadır. Geçiş dönemleri, çalışma sahasında önemli bir yer tutmaktadır. Doğum, sünnet, kız kınası, askerlik ve ölüm gibi dönemlerde gerçekleştirilen geleneksel uygulama ve ritüellerde geçmişe göre bazı değişiklikler gözlemlenmiştir. Örneğin, çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar eski zamanlarda geleneksel yöntemlere başvururken, günümüzde hastanelerde çözüm aramaktadırlar. Ayrıca, çocuğun cinsiyetinin erkek olmasını isteme gibi eski pratikler günümüzde uygulanmamaktadır. Doğumlar, eskiden “ebe kızlar” tarafından gerçekleştirilirken, günümüzde hastanelerde yapılmaktadır. Ancak, çocuğa ad koyma geleneği, göbek bağına ilişkin inanışlar, kırklama, kırk uçurma ve diş buğdayı gibi uygulamalar halen varlığını sürdürmektedir. Sünnet ve kız kınası törenlerinde de küreselleşmenin etkisiyle birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Eskiden mevlit okutulup aile arasında yemekler yapılarak kutlanan törenler, günümüzde çalgılı, alkollü düğünlere dönüşmüştür.

Çalışma sahasında en yaygın evlenme biçimi endogami evliliğdir. Endogami evlilik, köyün kendi içindeki evlendirme biçimini ifade eder ve günümüzde hâlâ varlığını korumaktadır. Eğer köydeki gençler, “Türk” olarak adlandırılan dış köylerden biriyle evlenirlerse, toplum tarafından dışlanmaktadırlar. Ayrıca, eski zamanlarda aileler tarafından zorunlu tutulan görücü usulü ile evlendirme biçimi, günümüzde yerini gençlerin kendi aralarında anlaşarak evlenmelerine bırakmıştır. Evlenme yaşı da geçmişte kadınlar için erişkinlik dönemine girdikten sonra ve erkekler için askerlikten sonra iken, günümüzde evlenme yaşı daha geç yaşlara gerilemiştir. Düğünler eskisi gibi salı gününden başlayıp perşembe gününe kadar sürse de, kına gecesinde gelinlerin giydiğı bindallının yerini beyaz gelinlik almıştır.

Çalışma sahasında ölüm, diğer geçiş dönemlerine göre daha az öneme sahiptir. Bu durum, ölümden korkma ve kurtulma isteğıyle birlikte ölümün sıradanlaştırılması ve basitleştirilmesi olarak açıklanabilir. Örneğın, mezarlıklar ve mezarlık ziyaretlerine verilen önemin azalması bu durumu destekler niteliktedir.

Yıllara dayalı gözlem ve deneyime dayalı halk meteorolojisi, çalışma sahasında hâlâ geçerliliğini sürdürmektedir. Gelişen teknolojiye rağmen, meteoroloji biliminin sunduğı verilere kıyasla halkın kendi gözlemleriyle yaptığı meteorolojik tahminler daha güvenilir kabul edilmektedir.

Çalışma sahasında halk hekimliğine dayalı tedavi yöntemleri günümüzde eskisi kadar yaygın değildir. Bunun başlıca nedeni, gelişen tıp teknolojisi ve hastanelere ulaşımın kolaylaşmasıdır. Bu nedenle geleneksel tedavi yöntemlerine başvuru azalmıştır. Ancak, hâlâ siğil okuma, ishal, kırık-çıkık ve kabızlık gibi durumlarda geleneksel tedavi yöntemleri kullanılmaktadır.

Yemek kültüründe de değişiklikler gözlemlenmiştir. Kadınların tarım alanında çalışmaları, yemek kültürünü aperatif kahvaltı türüne dönüştürmüştür. Tarımda hasat zamanı olan yaz aylarında kahvaltı türü bu şekilde tercih edilmekte, ancak geleneksel yemek kültürü kaybolmamaktadır. Özellikle bayramlarda, köy hayırlarında ve düğünlerde geleneksel yemekler değişmeden varlığını sürdürmektedir.

Yörük yaşayış tarzını hâlâ sürdüren köylülerde mimari dönüşüm üç aşamalı bir süreç izlemiştir. Yerleşik hayata geçtikten sonra, köylüler önce kıl çadırlarda yaşamaya devam etmişler, 1950'li yıllarda taş evlere geçmişler ve 1980'li yıllardan itibaren betonarme evlere geçiş yapmışlardır. 2017 yılında yaşanan Ayvacık Depremi'nden sonra, özellikle Yukarıköy'de pek çok eski taş ev yıkılmış ve deprem konutlarına geçilmiştir. Bu geçiş süreciyle birlikte bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Deprem konutlarında, ocağın ve fırının bulunmaması, eski evlere göre daha büyük olmaları ve camların fazla olması, köylülerin yaşamlarını ve kültürlerini etkilemiştir. Örneğin, ocak kültürünün evin içinde yer almadığı yeni evlerde, aile sıcaklığının hissedilmediği gözlemlenmiştir. Deprem konutlarına taşınan köylüler, evlerinin balkonlarına yeniden ocak yapmaya çalışsalar da, bu durum eski evlerdeki işlevi karşılamamaktadır.

Çalışma sahasında geleneklerin korunduğu bir diğer kültürel alan ise kadın giyim kuşamıdır. Günlük hayatlarında geleneksel giyim kuşamı koruyan eski kuşak kadınlar, kültürel değerlerini adeta üzerlerinde taşımaktadır. Sosyal statülerine göre değişen giyim normlarına eski kuşak kadınlar eksiksiz şekilde uymaktadır. Özellikle düğünler, geleneksel giyim kuşamın sergilendiği önemli anlardan biridir. Kadınlar için maddi ve manevi değeri biçilemeyen bindallı ve üçetek, düğünlerde gelinden diğer kadınlara kadar herkes tarafından giyilmektedir. Erkeklerin geleneksel giyim kuşamı ise çok önceden terk edilmiştir ve çalışma sahasında yalnızca bir kişi, geleneksel kıyafetleri korumaktadır.

Çalışma sahasında varlığını sürdüren geleneksel el sanatları arasında dokumacılık ve kaşıkcılık önemli bir yer tutmaktadır. Ayvacık halı ve kilim dokumacılığı, Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinde devam etmektedir. Kadınlar, küçük yaşlardan itibaren büyüklerinden öğrendikleri dokumacılığı nesilden nesile aktarmışlardır. Koyun yünü ve keçi kılından üretilen, doğal boyalarla renklendirilen dokumalar, yüzyıllardır süren bir kültürün günümüze yansımalarıdır. Kadınlar, dokumacılık sayesinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Ancak, günümüz dünyasında endüstriyel üretimin hâkimiyetiyle geleneksel dokumacılık kültürü yok olmaktadır. Bu durum, köylerdeki kadınların dokumacılıkla gelir elde etmelerini engellemektedir. Bu yüzden kadınlar, yalnızca çocuklarının çeyizine koymak amacıyla dokumacılık yapmaktadırlar.

Bu çalışmada, köylerin geçmişten günümüze sahip oldukları folklorik bilgiler ve ürünler kayıt altına alınmıştır. Çalışma sahası olan Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin geleneksel yaşamlarını ve kültürlerini muhafaza ettiklerini ve gelecek nesillere aktarımın sıkı sıkıya sağlandığı gözlemlenmiştir. Yörüklerin Anadolu'ya göç edildikten sonra geleneksel yaşantılarını sürdürmeleri ve kültürlerine sıkı sıkıya bağlı kaldıkları değerlendirildiği zaman; Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin kültürlerini muhafaza etmeleri ve kültürün gelecek nesillere aktarılması konusunda Yörüklerin dünya anlayışının etkisi gözükmemektedir. Özellikle Yukarıköy'de kültürü muhafaza etme, gelecek nesile aktarım ve genç kuşakta sürdürülebilirlik; Çamkalabak köyüne göre daha katı durumdadır.

2017 yılında gerçekleşen deprem sonrasında, devletin iskân ve yeniden yerleştirme politikaları doğrultusunda, evleri yıkılan veya ağır hasar gören köylüler, köylerin yakınında bulunan arazilere inşa edilen deprem konutlarına taşınmıştır. Yaşanan bu zorunlu kırsal dönüşüm, köylerin gelenek ve kültürlerinde önemli bir değişime yol açmamıştır. Bununla birlikte, deprem sonrası konteynerlerde yaşamaya başlanması ve caminin yıkılması gibi durumlar, geleneksel Ramazan ayında yapılan “gezek” geleneğinin artık uygulanmamasına sebep olmuştur. Ayrıca, Covid-19 pandemisi de bu geleneksel uygulamanın devamını engellemiştir.

Değişim ve dönüşüm, daha çok hayvancılık ve ev yaşantısında görülmüştür. Yeni deprem konutlarında kümeslerin bulunmaması, ağılların hasar görmesi ve yeniden inşa edilebilecek bir alanın olmaması nedeniyle bazı köylüler hayvancılığı bırakmıştır. Özellikle kümes hayvancılığı, deprem konutlarının bitişik düzende dizayn edilmesinden dolayı azalmıştır. Ayrıca, deprem konutlarında ocak ve fırın bulunmaması, hem maddi hem de manevi eksikliklere yol açmıştır. Zamanla köylüler, yeni evlerinin balkonlarına ocak, bahçelerine ise fırın inşa etmeye çalışmışlardır, ancak bu değişiklikler eski evlerdeki işlevi karşılayamamıştır.

KAYNAKÇA

- Abay, A. ve Şimşek, A. (2008) “Ayvacık İlçesinin Sosyal ve Ekonomik Değerleri”, *Ayvacık Değerleri Sempozyumu* 29-30 Ağustos 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, s. 1-10.
- Aça, M. (2021). “Halk Bilgisinin Takvim, Mevsim/İklim, Çevre, Sağaltma, Ölçme ve Hukuka Dönük Temsilleri”. M. Aça (ed.) içinde *Halk Bilimi El Kitabı*, (s.441-468). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Aça, M. ve Yolcu, M. A. (2021). “Halk Bilgisinin İnanış Temelli Temsilleri”. M. Aça (ed.) içinde *Halk Bilimi El Kitabı*, (s. 345-440). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- AFAD. (2024, 11 Haziran). Deprem Nedir? <https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir>
- Akbaş, A., Şenol, A.F. ve Çalışkan, Ö. (2023). “Türkiye’de Son Yüzyılda (1923-2023) Meydana Gelen Yıkıcı Depremler ve Kullanılan Deprem Yönetmelikleri”. *Mühendislikte Yenilikçi Çalışmalar* (s. 75-97), İzmir: Duvar Yayınları.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. Yayıncı Yayınları: İzmit.
- Arioğlu, İ. E. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). “Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı”. *Turkish Studies*, 10(16), s. 109-126.
- Artun, E. (2009). *Türk Halkbilimi*. Karahan Kitabevi: Adana.
- Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk Düşünleri ve Evlenme Rit’leri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Baykara, T. (2009). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Birleşmiş Milletler (BM) (2005). Ülke İçinde Yerde Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler. Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi, Washington, D.C.
- Boratav, P. N. (1994). *100 Soruda Türk Folkloru I*. Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Boratav, P. N. (1999). *100 Soruda Türk Folkloru II*. Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Çelik, A. (2022). *Türk Folklorunda Levirat*. Paradigma Akademi: Çanakkale.

- Çiçek, S. (2010). Çanakkale İli Ayvacık Yöresi Halı ve Kilimleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). “Yapısal ve İşlevsel Bakımdan Geleneksel Bayramlar Bağlamında Nevruz ve Hıdrellez”. *Türkbilig* (1), s. 51-59.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahtarları*. Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
- Davulcu, M. (2013). “Makedonya Yörüklerinde Halk Mimarisi Geleneği Üzerine Bir İnceleme”. *Turkish Studies*, 8 (9), s. 1019 - 1044.
- Davulcu, M. (2014). “Mustafapaşa (Sinassos) Kasabası Konut Kültürünün Halkbilimsel Açından İncelenmesi”. *Bilim ve Kültür Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(5), s. 46-73.
- Davulcu, M. (2020). *Halk Mimarisi Terimleri Sözlüğü*. Pegem Akademi: Ankara.
- Delaney, C. (2014). *Tohum ve Toprak*. Selda Somuncuoğlu, Aksu Bora (çev.). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Demir, T. (2022). *Türk Kültüründe Geçiş Dönemleri Büyülerinin Mitolojik ve Dini Kökenleri*. Paradigma Akademi: Çanakkale.
- Dinç, M. (2021). “Halk Bilgisinin Beslenme ve Mutfak Kültürüne Dönük Temsilleri”. M. Aça (ed.) içinde *Halk Bilimi El Kitabı*, (s. 287-314). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Doğan, M. S. ve Doğan, C. (2006). “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), s. 117-132.
- Doğan, M. ve Doğan, C. (2010) “Yörüklerin Hayat Tarzı”. *Journal of Social Policy Conferences*, 49, s. 677-708.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). “Göç ve İnsan”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), s. 9-22.
- Erginer, G. (1984). *Uşak Halk Takvimi Halk Meteorolojisi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.

- Eroğlu, A. H. (2017). “Geçiş Dönemleri ile İlgili İnanışlar”. D. Arık, A. H. Eroğlu (ed.) içinde *Halk İnanışları El Kitabı*. (s. 255-282). Grafiker Yayınları: Ankara.
- Eroğlu, A. H. (2017). “Halk İnanışlarına Giriş” D. Arık, A. H. Eroğlu (ed.) içinde *Halk İnanışları El Kitabı*. (s. 19-42). Grafiker Yayınları: Ankara.
- Eroğlu, E. ve Özkanat, Z. (2014). “Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Gelenek ‘Duvak Töreni’”. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s. 272-278.
- Erol, M. (2004). “Köy Hayırları’nın Yapısal ve İşlevsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme Gökçalı Köyü Örneği”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 16, s. 111-126.
- Eroz, M. (1965). “Türk Köy Sosyolojisi Meseleleri ve Yörük-Türkmen Köyleri”. *Sosyoloji Konferansları* 6, s. 119-154.
- Ertürk, N. (2018). *Orta Asya’dan Osmanlı İmparatorluğu’na Türklerde Giyim Kuşam*. Hayalperest Yayınevi: İstanbul.
- Gelekçi, C. (2004). “Türk Kültüründe Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramları”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, (1), s. 9-18.
- Gerçek, M. (2012). *Giyimde Kültürel Taşıyıcılık. Sanatta Yeterlilik Tezi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gezer, A. (2021). *Ayvacık Yarımadası Depremselliği ve Deprem Tehlike Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Gökyay, O. Ş. (1976). *Dede Korkut Hikâyeleri*. Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Gövercin, M. (2024). *Şubat 2023 Türkiye Depremlerinden Etkilenen Köprülerin Hasar Durumlarının Tahmini*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Gülensoy, B. (2003). *Türkiye Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Motif Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Harmandar, Ş. Ş. (2000). *Ayvacık ve Ezine’de Yörük Folkloru ve Saha Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

- Kafesoğlu, İ. (1977). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Kalafat, Y. (2009). *İslâmiyet ve Türk Halk İnançları*. Berikan Yayınevi: Ankara.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Keskin, A. (2021). "Halk Bilgisinin Giyim-Kuşam ve Süslenmeye Dönük Temsilleri". M. Aça (ed.) içinde *Halk Bilimi El Kitabı*, (s.315-344). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri". *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), s. 163-184.
- Koksal, H. (1997). "Türk İnanç ve Geleneklerinde Zıfıf". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 11, s. 211-216.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş, C.5*. T.C Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halk Bilimi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara.
- Öz, N. D. ve Koyuncu Okca, A. (2018). Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları". *Asia Minor Studies*, 6 (AGP Sempozyum Özel Sayısı 1), s. 219-233.
- Özcan, A. (2020). "Çanakkale Ayvacık Peşkirlerinin İncelenmesi". *The Journal of Social Sciences*, 4(7), s. 34-48
- Özdemir, A. (2008). "Tarih Öncesi Dönemlerde Ayvacık". *Ayvacık Değerleri Sempozyumu* 29-30 Ağustos 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Çanakkale, s. 58-66.
- Özezen Kahraman, S., Çalışkan, V., Arslan, F., ve Bay, A. (2012). "Kültürel Coğrafya Açısından Bir Saha Araştırması: Yukarıköy". *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu* Balıkesir, 24-26 Mayıs 2012, *Dileksan Kağıtçılık*, Ankara, s. 103-107.
- Özhan, M. (1997). *Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü*. Feryal Matbaası: Ankara.
- Özmen, B., Nurlu, M., ve Güler, H. (1997). *Coğrafi Bilgi Sistemi ile Deprem Bölgelerinin İncelenmesi*. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Resmi Gazete. (19.09.2006). 5543 Nolu İskan Kanunu. 26301.

Resmi Gazete. (26.09.2018). 5543 Nolu İskan Kanunu. 168611.

Roux, J. P. (1999). *Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm*. Aykut Kazancıgil (çev.). Kabalcı Yayınevi: İstanbul.

Sağlam, S. (2006). “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, s. 34-44.

Salman, F. (2010). “Çorum ve Civarında Geleneksel Giysilerin Özellikleri”. *Sanat Dergisi*, 12, s. 25-38.

Semiz, B. D. (2021). “Ayvacık Köylerinde Yörük Kadınların Geleneksel Giyimleri”. *Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi*, 1(1), s. 36-46.

Sever, M. (2016). *Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği*. Barış Kitap: Ankara.

Sür, Ö. (1993). “Türkiye’de Volkanizma ve Volkanik Yerşekilleri”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3, s. 53-68.

T.C. Ayvacık Belediyesi. (2024, 6 Haziran). Tarihçe <https://www.canakkaleayvacik.bel.tr/Ayvacik/Index/1>

T.C. Çanakkale Valiliği. (2024, 13 Haziran). Ayvacık Depremi Hakkında Basın Açıklaması <http://www.canakkale.gov.tr/canakkale-ayvacik-depremi-ile-ilgili-basin-aciklamasi>

T.C. Çanakkale Valiliği. (2024, 3 Nisan). Ayvacık <http://www.canakkale.gov.tr/ayvacik>

TDV İslam Ansiklopedisi. (2024, 1 Ağustos). Yörükler <https://islamansiklopedisi.org.tr/yorukler>

TDV İslam Ansiklopedisi. (2024, 9 Ekim) Âşûrâ <https://islamansiklopedisi.org.tr/asura>

Tek, R. (2018). *Kayseri Yöresi Sağaltma Ocakları*. Kömen Yayınları: Konya.

Telli R. (2014). 1970 Sonrası Türkiye’de İskân Politikaları ve Uygulamalarının Kültürel Sonuçları: Kayseri, Hoca Ahmet Yesevi Mahallesi (İskan Evleri) Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tercan, B. (2020). “Afet Bölgelerinde Yeniden Yerleştirme ve İskân Politikaları: Doğubayazıt Depremi Örneği”. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 2(1), s. 76-91.

- Teyin, G. (2020). “Kültürel Bir Miras; Tören Keşkeği Geleneği”. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 4(2), s. 313-321.
- Tiryaki Yenilmez, D. (2023). “Deprem ve Göç İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Akademik Düşünce Dergisi*, 7, s.39-52.
- TMMOB. (2024, 13 Haziran) Çanakkale İli Ayvacık Deprem Raporu <https://gencimo.imo.org.tr/TR,70993/canakkale-ili-ayvacik-deprem-raporu.html>
- Tombul, M. (2015). *Çanakkale Kültür Envanteri*. Çanakkale Valiliği: İstanbul.
- Tryjarski, E. (2012). *Geçmişten Bugüne Türklerde Ölüm Kültürü*. Hafize Er (çev.). Pinhan Yayıncılık: İstanbul.
- Tuvi, R. (Hazırlayan). (2022). Ege’de Bir Yörük Düğünü [Belgesel] . +90: Youtube.
- TÜİK. (2024, 24 Haziran). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684>
- Türkiye Kültür Portalı. (2024, 15 Aralık). Kos Oyunu-Burdur <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/burdur/kulturatlasi/kos>
- Türkiye Turizm Ansiklopedisi. (2024, 28 Temmuz). Ayvacık <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/ayvacik>
- Uzunali, S. (2022). Afet Sonrası İyileştirme Çalışmaları Kapsamında İskan Politikalarının Hak Sahipleri Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gümüşhane.
- Wikipedia. (2024, 5 Nisan). Yukarıköy, Ayvacık https://tr.wikipedia.org/wiki/yukariköy,_ayvacık
- Yaman, M., ve Düger, Y. (2017). “Afet Yönetiminde Kavramsal Çerçeve ve Türkiye’de Afet Yönetiminin Genel Tarihsel Gelişimi”. *Afet Yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi. s. 1-27.
- Yaşar, O. ve Öрге Yaşar, F. (2010). “Ayvacık, Bayramiç, Çan, Ezine ve Yenice (Çanakkale İli) İlçelerinde Köy Adlarının Kaynakları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), s. 599-611.

- Yener, G. (2015). Kültürel Peyzaj Değeri Açısından Yörük Kültürünün İrdelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Yeşil, Yılmaz (2012). Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yetkin, P. (2019). Ezidilerin Zorunlu Göç Deneyimi: Batman Uğurca Köyü Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Yolcu, M. A. ve Din, M. (2018). *Çanakkale Yöresi Halk Kültürü*. Paradigma Akademi: anakkale.

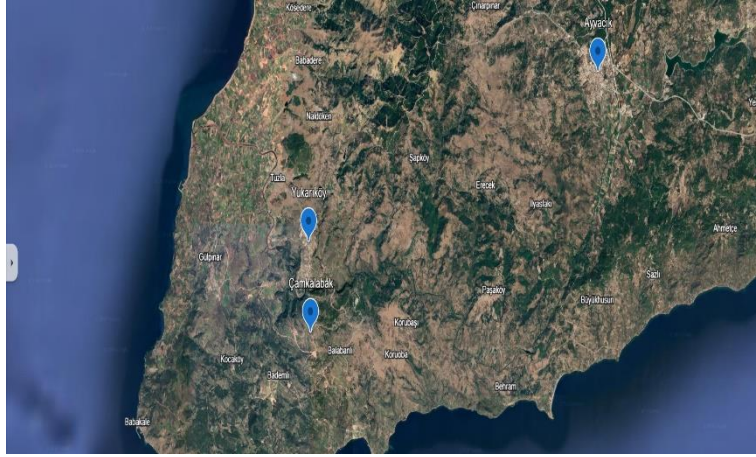
EKLER

EK-1. Sözlü Kaynaklar

- KK1: Akın Demirbaş, 1997, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK2: Ali Can, 1976, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK3: Ali Kemal Vural, 1951, İlkokul mezunu, Emekli, Çamkalabak.
- KK4: Aydın Özcan 1983, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Çamkalabak.
- KK5: Bayram Köse, 1956, Eğitim yok, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK6: Bayram Öztürk, 1945, Eğitim yok, Emekli, Yukarıköy.
- KK7: Cahit Demirbaş, 1978, Eğitim yok, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK8: Dudu Yılmaz, 1950, Eğitim yok, Ev Hanımı, Yukarıköy.
- KK9: Ekrem Ercan 1962, İlkokul mezunu, Zanaatkâr, Çamkalabak.
- KK10: Fatma Palaoğlu, 1964, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Çamkalabak.
- KK11: Halil İbrahim Ercan 1933, Eğitim yok, Emekli, Çamkalabak
- KK12: Halil Kuru 1966, İlkokul mezunu, Çiftçi, Çamkalabak.
- KK13: Hamide Çolak, 1962, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Yukarıköy.
- KK14: Hamide Yılmaz, 1975, İlkokul mezunu, Hademe, Yukarıköy.
- KK15: Hanife Vural, 1950, Eğitim yok, Ev Hanımı, Çamkalabak.
- KK16: Havva ?, 1982, İlkokul mezunu, Çiftçi, Çamkalabak.
- KK17: Hüseyin Yılmaz, 1954, İlkokul mezunu, Emekli, Yukarıköy.
- KK18: İbrahim Ahmet Özcan 1959, İlkokul mezunu, Emekli, Çamkalabak.
- KK19: İsmail Kor, 1961, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK20: Medine Varol, 1943, Eğitim yok, Ev Hanımı, Çamkalabak.
- KK21: Mehmet Ali Çolak, 1956, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK22: Mevlide Tekin, 1959, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Yukarıköy.
- KK23: Mustafa Demir, 1972, İlkokul mezunu, Kahveci, Yukarıköy.
- KK24: Mustafa Şen, 1962, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK25: Muzaffer Yılmaz, 1952, İlkokul mezunu, Emekli, Yukarıköy.
- KK26: Neslihan Kaya, 1948, Eğitim yok, Ev Hanımı, Yukarıköy.
- KK27: Neslihan Kuru, 1949, Eğitim yok, Ev Hanımı, Çamkalabak.
- KK28: Neslihan Kuru, 1979, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Çamkalabak.
- KK29: Rabia Ercan, 1961, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Çamkalabak.

- KK30: Ramazan Köse, 1970, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK31: Ramize Demirbaş, 1994, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK32: Ramize Kor, 1993, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK33: Sabri Özcan, 1968, İlkokul mezunu, Çiftçi, Çamkalabak.
- KK34: Selçuk Tekin, 1984, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK35: Sevcan Demir, 1993, Ortaokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK36: Şaban Kor, 1966, İlkokul mezunu, Bakkal, Yukarıköy.
- KK37: Ünzile Demirbaş, 1978, İlkokul mezunu, Çiftçi, Yukarıköy.
- KK38: Ünzile Polat, 1968, İlkokul mezunu, Ev Hanımı, Yukarıköy.
- KK39: Yahya Kuru, 1956, İlkokul mezunu, Emekli, Çamkalabak.
- KK40: Bilgilerini vermek istemedi, Çamkalabak.
- KK41: Bilgilerini vermek istemedi, Çamkalabak.
- KK42: Bilgilerini vermek istemedi, Çamkalabak.
- KK43: Bilgilerini vermek istemedi, Yukarıköy.

EK-2. Fotoğraflar

Görsel 1. Yukarıköy ve Çamkalabak köylerinin uydudan konumları.

Görsel 2. Yukarıköy’de depremde hasar görmüş taş ev.

Görsel 3-4. Yukarıköy’de depremde hasar görmüş taş evin iç kısmı. Depremde hasar görmüş taş ev.

Görsel 5-6. Yukarıköy’de depremde yıkılan taş fırın. Yukarıköy’de yazlık ağıl.

Görsel 7-8. Yukarıköy’de depremten sonra kurulan konteyner cami. Yukarıköy’de deprem hasar gördüğü için kullanılmayan köy kahvesi.

Görsel 9-10. Çamkalabak köyünde depremten sonra inşa edilen fırın. Yukarıköy’de yaşayan Hüseyin Yılmaz’ın eski evinin bulunduğu yer.

Görsel 11-12. Çamkalabak köyünde eski taş evin iç kısmı. Çamkalabak köyünde eski taş evin mutfakğı.

Görsel 13. Geleneksel erkek giyim-kuşamını koruyan Muzaffer Yılmaz.

Görsel 14-15. Geleneksel erkek giyim-kuşamı. Yukarıköy’de kadınların günlük giyim kuşamı.

Görsel 16-17. Çamkalabak köyünde kadınların günlük giyim-kuşamı. Dişi çıkmaya başlamış bir bebeğin omzunda diş buğdayı ve çetlemik nazarlığı.

Görsel 18-19. Kız kınasında anne ve çocuğu. Kız kınasında askı asma geleneği.

Görsel 20. Çetlemik ağacından yapılan çetlemik nazarlığı.

Görsel 21-22. Düğün yemeğini hazırlayan aşçılar. Düğün yemeğinden keşkek kazanları.

Görsel 23-24. Eskiden köylerde keşkek buğdayının hazırlanması için kullanılan dübek.

Düğün yemeği menüsü.

Görsel 25. Çarşamba günü gerçekleşen kına gecesi.

Görsel 26. Kına gecesinde gelin ve damadın sahneye çıkışı.

Görsel 27-28. Kadınlarda kırpma geleneği. Geleneksel kıyafetlerden üçetek.

Görsel 29. Yağmurlu bir havada Perşembe günü gerçekleşen çeyiz asma geleneği.

Görsel 30-31. Geleneksel kıyafetlerden bindallı. Duvak sabasında erkeklere verilen işlemeli mendil.

Görsel 32-33. Dokuma tezgâhı. Dokuma tezgâhında işlenen kilim.

Görsel 34-35. Dokuma halı. Dokuma yastık.

Görsel 36-37. Dokumalara kırmızı renk veren kök boyanın kurutma aşaması. Yeni evlenen çiftlerin kapısına asılan koza.

Görsel 38-39. Çamkalabak köyünde kaşık ustası Ekrem Ercan. Kaşıkçı ustaların kullandığı aletlerden oygu ve bıçak.

Görsel 40-41. Kaşıkçı ustasının yaptığı ısırgan, kepçe, kaşık ve çetlemik nazarlığı. Tuzla Ovası'nda çalışan Yukarıköy ve Çamkalabak köyü kadınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim Soyisim :

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

a) Yayınlar

b) Bildiriler

c) Katıldığı Projeler

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :